

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 2

12. AASTAKÄIK. — VEEBRUAR 1930.

Ajakiri

„Loodusevaatleja“.

AJAKIRI „LOODUSEVAATLEJA“ tahab olla nõuandjaks kõigile neile, kes armastavad viibida looduses, vaadelda loodust ja juurelda seal esinevate nähete üle. Sellepärast seab „LOODUSEVAATLEJA“ oma vaatusalaks eeskätt kodumaa, kuid püüab selle kõrval käsitleda ka loodusvaldusi mujalt maailmast, et võrdluste abil oleks võimalik tundma õppida kodumaa looduse omapärasusi. Eriliselt peab „LOODUSEVAATLEJA“ silmas meie koolide loodusloo õpetajaid ja nende töövälja, samuti ka neid noori, kes lõpetanud oma hariduse koolis, kuid tahavad oma silmaringi aina laiendada iseõppimise ja lugemisega.

Tähtsaks ülesandeks on „LOODUSEVAATLEJA“ loodusteadusliku kirjanduse jälgimine, eriti selles osas, mis ilmub kodumaal ja kodumaa kohta, seda võimalikult arvustades ja refereerides. Arvustus püüab olla õiglane.

Väikestes teadetes tutvustatakse lugejaid nende sündmustega loodusteaduste ilmas, mis väärivad üldist tähelepanu. Siin püütakse aga eriti tuua teateid aina välismailt, et oleks võimalik olla kontaktis loodusteaduste arenemisega kogu ilmas. Kuid ka kodumaa sündmustel ja nähetel on siin vääriline koht. Neile teatele täienduseks on tähtsal määral ka kroonika, mis tahab tabada alalist liikumist teaduseilmas.

Vaatlustes tahetakse avaldada vähemaid tulemusi sel alal, kuna püütakse ka tähelepanu juhtida sellele, mis on käesoleval või eelseisvatel nädalatel eriti märkida looduses. Eirti kasutab siin toimetaja oma kauaaegseid vaatlusi maalooduses.

Küsimistes-kostmistes antakse lühemaid seletusi nende nähete üle, mille vaatlemisel tekivad mõnel arusaamatused, küsimärgid. Seletused püütakse saada eriteadlastelt.

Mõistete väljendamisel tahab „LOODUSEVAATLEJA“ olla võimalikult arusaadav, kusjuures keel peab olema niisugune, et seda mõistavad suurem osa meie rahvast. Uusi mõisteid seletatakse alati sõna ja jooniste abil. Uute sõnade eest, mis takistavad arusaamist, samuti ka liigsete rahvusvaheliste sõnade tarvitamisest tahab toimetus hoiduda. Selles asjas seab „LOODUSEVAATLEJA“ peamiselt ülesandeks: igal pool arusaadav väljendus!

Kaastööliseks on „LOODUSEVAATLEJAL“ mitmed ülikooli õppejõud ja koolitegelased, kes oma erialalt kirjutavad kasulikke juhatusi ja nähete seletusi. Kaastööd nähakse iseäranis heameelega ka laialdaselt õpetajaskonnalt, kus hulk liikmeid tegevad just loodusloo õpetamisel.

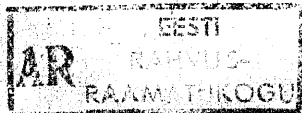
Pkema-aja tellijatele korraldatakse õppereise kodumaa ilusamatesse kohtadesse eriteadlaste juhatusel, kusjuures küllaldase arvu osavõtjate puhul muretsetakse söiduhinna alandusi ja muid soodustusi õppereisil. Õppereisid tehakse peamiselt juunis ja septembris. Aja üle teatatakse „LOODUSEVAATLEJAS“. Soovi korral korraldatakse õppereise ka välismaale.

„LOODUSERAATLEJA“ ilmub 6 korda aastas, kolm numbrit kevadsemestril ning kolm numbrit sügissemestril; suvel ajakiri ei ilmu. Tellimishind on aastas 2 kr. 50 senti, poolaastas 1 kr. 20 s.; üksiknumbrid à 40 senti. Vastutavaks toimetajaks ja väljaandjaks on loodusteadlane Dr. G. VILBERG.

Kuulutisi võetakse vastu ainult kirjanduse, spordiriistade, fotoartiklite, turistitarvete kohta. Kuulutamise hind 20 kr. leheküljel.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised. Üksikud numbrid saadaval paremates raamatukauplustes.

Toimetuse ja talituse aadress: TARTU · Kastani tän. 119.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 2

Veebruar 1930.

12. aastakäik.

SISU: Õpetaja tegevus koolis ja väljaspool kooli — *A. Veiderman*. Õpetaja ametisseastumine — *E. Rosenberg*. Õpetaja ametialane tegevus — *A. J. Möller*. Kooliraamatukogud — *H. Schmidt*. Õpetajate IX üldkongress. Välismaalt. Organisationsoonide teateid ja kroonika. Karskus. Aruanne rahvapäraste taimenimedede kogumisest. Uusi raamatuid.

Õpetaja tegevus koolis ja väljaspool kooli.*)

* *A. Veiderman*.

Kui küsida, mis ülesanded on õpetaja elukutsel, siis saad arvatavasti vastuse, et õpetaja peab lapsi õpetama, see on, ta peab neile andma oskusi ja teadmusi, mida nõuavad õppekavad. Teadmuste ja oskuste edasiandmiseks tarvitab õpetaja suurema osa ajast; õpilaste teadmusi ja oskusi hinnatakse, neid revideerivad koolinõunikud, nende üle seatakse kokku pikad statistilised aruanded ja kokkuvõtted.

Kui otsida vastust sellele küsimusele kooliseadustes, siis ei anna, näiteks, Av. algkoolide seadus sellele mingit vastust, küll on pedagoogika-nõukogu ülesannetes öeldud, et ta jaotab õpetajate vahel kasvatus- ja õppetöö, millest kaudselt võib järeldada, et õpetaja ülesanne on õppe- ja kasvatustöö. Avalikkude keskkoolide seaduses on tehtud õpetaja kohuseks õppe- ja kasvatustöö tegemine.

Algkoolide uutest õppekavadest seatakse algkooli esimeseks ja tähtsamaks ülesandeks kasvatus. Kogu õpetus peab võtma oma sihiks laste kehalise ja vaimse arendamise ja kõlbla täiendamise, luues sellega aluse selge ilmavaate, kind-

la ning hea iseloomu ja teovõimsa isiksuse kujunemisele.

Teiseks tähtsaks ülesandeks on anda lastele püsivaid oskusi ja teadmusi, mida vajab iga kodanik demokraatliku ühiskonna väärtusliku liikmena.

Nõnda siis on kooli ülesanded kasvatada ja õpetada.

Kooli ülesannete teostajaks on õpetajad. Järelikult õpetaja ülesandeks koolis on kasvatus ja õpetuse teostamine.

Kogu õpetustöö olgu läbi imbutatud kasvatustööga. Iga aine tunnis sünnib kasvatustöö. Meil on palju räägitud laste kõlblast kasvatuses; on korraldatud koolides isegi erilised tunnid, kõlblusõpetus on tunnikavades ette nähtud. Selle aine erilise ülesanne on mõjuda õpilasele kasvatavalt. Ma ei taha eitada tunde, mil eriliselt käsitlust leiavad elunähted kõlblalt seisukohalt, kuid igas tunnis tuleb õpetajal nõuda õpilaselt töökust, ausust, korda, kohusetunnet jne., üldse kõlblat suhtuvust tööle.

Kasvataja ülesanne eeldab õpetajas kõrget isiksust. Õpetaja peab valdama oma õpilaste südamed ja pead, ta peab tõstma ja õilistama nende vaimuelu, kindlustama nende kõlblat tahtet, looma neis jäädavad, kadumatud väärtused. Õpetaja kasvatab rohkem selle läbi, mis

*) Õpetajate IX üldkongressil ettekantud referaat.

ta ise on, kui selle läbi, mis ta teab või õpetab.

Juba õpetaja välimus peab vastama tema ülesandeile. Ilus kuju tõmbab külge, kõlav selge hääldab südamed. Meie nõuame, et lapsed oleksid terved; selleks kordame lapsele alati tervishoiu reegleid. „Ei“, ütleb Oslo koolitervishoiuameti juhataja Schiötz, „kuidas terve olla, seda peavad lapsed iga päev harjutama hommikust õhtuni, õhtust hommikuni. Ja õpetaja peab ees käima, mitte kui jutlustav tervishoiuapostel, vaid kui terve, kauni välimusega gentleman, elav ja töörohkus, puhas ja isuäratav. Ta peab olema eeskujuks, midu ei aita seletused midagi“.

Tähtsamad on siiski õpetaja sisemised, eetilised väärtused. Kogu õpetusel on ainult siis väärtus ja mõte, kui õpetaja elab ja teotseb ise nõnda, nagu ta seda soovib lastele, või nagu seda raamatud nõuavad. Õpetaja võib olla inetu, kuid siiski olla eeskujulik, suur pedagoog. Fröbeli kohta kirjutatakse, et ta olnud väliselt inetu. Kuid tema pilgul tema häälel olnud midagi südameid valdavast, mõne sõnaga sidunud ta lapsed enda külge.

Õpetaja peab tundma ainet põhjalikult, mida ta õpetab. Last imponeerib õpetaja teadmine ja mõtlemise jõud. Midagi pole haledamat, kui õpetaja elab, nõnda-ütelda, peost suhu, kordab seda, mis raamatus öeldud ja sedagi teinekord halvasti, läheb isegi nõnda kaugele, et vahib oma seletuse ajal raamatusse. Tean omast praktikast, kus ühe kaasõpetaja tundide kohta kordusid kaebused, et seal polevat korda, valitsevat müra; lõppeks astusid lapsed haavavalt õpetaja vastu üles. Põhjuseks oli asjaolu, nagu pärastpoole selgus, et õpetaja oma tunnis ainet seletades, luges lihtsalt raamatust maha. Lapsed küsisid, milleks on vaja neil säärast gramfononi klassis. Kuid huvitav on asjaolu, et säärane õpetaja hindab õpilasi teinekord äärmiselt valjult. Milline autoriteet võib olla säärasel õpetajal?

Õpetaja, kes õpetab praktilisi aineid, peab mõistma, ise teotsema või teotse nud olema vastava elukutse alal. Ainult siis suudab ta luua meeleolu klassis, ainult siis suudab ta anda õpilas-

tele seda, mida vajab tegelik elu, ja äratada huvi selle elukutse vastu. Meie kutsekoolide ja täienduskoolide kohta avaldatakse sagedasti arvamust, et neist tulevad inimesed, kes mõistavad ainult rääkida, kuid tööd ei oska teha. Ja kuidas suudab näit. ülikoolist tulnud kaubateadlane anda praktilisi oskusi raamatupidamises, kui tema raamatupidamise oskuse aluse moodustavad ainult ülikooli loenguil omandatud teadmused. Praktilisi oskusi võib omandada praktika teel. Sellepärast sean ma kutse ja praktiliste ainete õpetajate kohta üles nõude, et nad ainult siis võivad hakata koolis õpetama, kui nad mõni aeg vastava elukutse alal on teotse nud praktiliselt.

Keskkooli kõrgemais klassides ja ülikoolis astub esikohale ikka enam õppeaine, algkoolis on esikohal meetod, kuidas töötada. Õigusega ütleb Pestalozzi: „Omandage meetod ja teie näete imesid, mis lapsed ühe päeva jooksul omandavad“. Meetod on teaduslikult põhjendatud tee, mille kaudu õppeaine otstarbekohase valiku, korralduse ja ümbertöötamise teel üle kantakse lapse vaimu- ja tundeilma. Kuid meetod ükski ei anna tagajärge: elav vaim, õpetaja isiksus peab teda kandma. Prof. Rein ütleb: „Meetod on vesi, isiksus on soojus“.

Teadus areneb, meetodid muutuvad, sellega ühes areneb ka elu. Vaadake tehnika saavutisi ruumi ja aja võitmisel viimase paarikümne aasta jooksul. Õpetaja ei tohi jääda maha aja edene misest. Iga allikas kuivab lõppeks, kui sooned ei too juurde uut vett. Kes arvab, et tema haridus on lõppenud kutsetunnistuse saamisega, selle koht ei ole klassitoas. Õpetaja peab alati pidama kontakti teadusega, mitte maha jääma elust. Mis seletust suudab see õpetaja poisile raadioaparaadi asjus anda, kes paarikümne aasta eest õppis ülikoolis, kui raadioteadus tegi alles esimesi arglikke katseid, ning kui õpetaja ka pärast mingit huvi ei ole tundnud tehnika saavutistele. Kuidas suudab näit. kaubanduskooli õpetaja valmistada ette tulevase bürooametnikke, kui tal aimu pole sellest revolutsioonilisest mehhaniseerimise protsessist raamatu- ja arvepida-

mise alal, mis praegu sünnib Lääne-Euroopa riikides? Kuidas suudab õpetada algkoolis õpetaja võõrast keelt, kui ta keelemõistmine piirdub ainult sellega, mis ta omandanud mõne aasta jooksul seminaris. Sellepärast tuleb õpetajal ennast alati täiendada, osa võtta kursustest, sellekohaseist loenguist, alaliselt õppida.

Ma lugesin kord end Tallinna kubermangu, praeguse poeglaste humanitaargümnaasiumi ajalugu. Oma ajal valitses seal hea komme, et kõik õpetajad pidid teaduslikku tööd tegema. Eks olnud ka tuntud akadeemik Viedemann tol ajal selle gümnaasiumi õpetaja. Keskkooli-õpetaja ei tohiks loobuda teaduslikust tööst.

Amsterdami kaubandushariduse kongressil püstitati nõue, et kaubanduslike ainetega õpetajad vabastataks palgaga aegajalt aastaks ametist, et nad võiksid võtta osa oma erialal ülikooli tööst või välismaal vastavaist kursustest või teotseda suuremas äriettevõttes, et mitte maha jääda praktilise elu vajadustest. Ma seaksin üles selle nõude kõigi õpetajate kohta. Ameerika mõnes osariigis vabastatakse õpetaja palgaga eneseharimise otstarbel üheks aastaks teatud teenistuse järgi, et ta selle aasta pühendaks eneseharimisele. Maa-alkkoolide õpetajad ei tohiks olla pretensioonid, kui, arvesse võttes nende pikka suvevaheaega, neid sunnitaks võtma osa mitmesugustest kursustest.

Õpetajate kongressidest ja nõupidamisist osavõttu pean ma igale õpetajale tarvilikuks. Siin õpime üksteise käest, siin algatatakse ja tulevad kaalumisele kõik elulised ja vajalised probleemid, millele ühel õpetajal raske on leida kindlat vastust. Prantsusmaal korraldab selliseid kongresse koolide administratsioon, ning kõigil õpetajail on osavõtt neist sunduslik. Kas ei tule meil siit võtta eeskujut?

Tähtsam vahend õpetaja edasiharimiseks on muidugi raamat. Pedagoogiline kirjandus peab igale õpetajale olema alati kättesaadav. Prantsusmaal on viisiks, et igale seminari õpetajale antakse maksuta tähtsamad pedagoogilised teosed. Sellega pannakse alus õpetaja raamatukogule. Meil ilmab kuu-

kiri „Kasvatus“, ainus pedagoogiline ajakiri. Kui palju on sellel lugejaid? Vähe. Kas loetakse siis võõrkeelset kirjandust? Veel vähem.

Õpetajalt nõuame selget seletust, vaba ja õiget keelt. Peame tunnustama, et keele poolest oleme üsna viletsal järjel. On ka arusaadav, suurem osa õpetajaid sai ettevalmistuse vene ajal, kus emakeelne kool puudus. Kes nüüd ka ise emakeelt pole õppinud, see ei suuda eesti keeles korralikult kõnelda, veel vähem õpilasele keelt õpetada või keele poolest eeskujuks olla. Ühel endisel kongressil tehti ettepanek, et kõik veneaegsed õpetajad peaksid sooritama eksami eesti keeles. Siis ei leidnud see ettepanek küllalt pooldamist, ma arvasin, et see on siiski tarvilik. Ainult võõrkeele õpetajate kohta võiks teha erandi.

Õpetaja peab tundma lapse vaimulima omapärasust, tema arenemiskäiku niihästi füüsilist kui vaimset, peab tundma lapse jõudu. Kui palju ei patusta meie selles suhtes. On koole, kus algklassi õpilane peab istuma 5—6 tundi päevas. Õpilase kodused tööd nõuavad temalt omakord 3—4 tundi, kokku tuleb õpilasele 10 tundi päevas vaimset tööd, ja seda on õpilasel, kes on andeline ja arusaava mõistusega. Mis peab saama sellest õpilasest, kes on pikaldase mõtlemisviisiga?

Ainult nõnda palju uut, kui palju lapsed suudavad vallata. Tihe side ühendagu õpilase mõtet õpetaja mõttekäiguga. Sellepärast seisab ma suurte kavade vastu. Parem vähem, kuid sügavamalt. Kõik pealiskaudne unub, temast pole mingit kasu. Ainult kallist aega oleme kaotanud, aega, mida tuleks kasutada kokkuhoidlikumalt.

Õppetöö peab last vaimsetelt tõstma. See on ainult siis võimalik, kui laps ise võtab osa tööst aktiivselt. Lapse laps ise ka jutustab, laps ise leidku, loogu. Õpetaja juhtigu teadlikult. Ainult siis suudame elustada lapse oma mõtlemist, kui me lapsed tööle paneme. See nõuab õpetajalt õppimist ja oskust. Minu arvates on algkooli-õpetajad selles suunas paremini ette valmistatud. Ülikool, kui teaduslik asutus, ei valmista tarviliselt ette õpetaja elukutsele. Raske on leida

noorel õpetajal, kes ülikoolist tuleb, õiget tööviisi, tuleb otsida, katsetada, seda teab iga õpetaja oma praktikast. Kes ei otsi ja jääb ainsaks teguriks klassis; seal jäävad õpilased passiivseiks; õpetaja ei täida niisugusel korral seda ülesannet, mis talle on peale pandud. „Pedagoogiline teooria peab minema aastate-pikkuse, truu, läbimõeldud töö kaudu nõnda lihha ja verre, et ta nagu teadmata juhhib õpetaja õppe- ja kasvatustööd“.

Õpetaja olgu täie südamega oma aine juures, ainult siis soojendab ta õpilaste südameid ja tõmbab neid kaasa. Õpilane tuleb otsusele, et tõesti sellel ainel, mis valdab õpetajat nii sügavalt, peavad olema kadumatud väärtused. See on nõiavõim, mis tundub õpetaja sõnadest, kes õpetab usu, soojuse ja andumusega. See pole kuiv eluvõõras raamatutarkus, vaid elu ise. Igaüks mäletab omast koolieast õpetajaid, kes iseäranis mõjustasid tema vaimuilma; need olid kõik õpetajad, kes õpetasid innu ja vaimustusega. Tean üht kreeka keele õpetajat, kes oma töös väikese tundide arvuga saavutab tähelepanemiseväärseid tagajärgi. See tuleb sellest, et see õpetaja ise on vaimustatud kreeka kultuuri ja vaimuilma austaja. Sääraseid õpetajaid on algkoolis, on kesk- ja ülikoolis. Need suudavad teha õpilastest oma tõelised jüngrid selle sõna täies mõttes.

Õpetaja töö on viljatu, kui koolis, klassis puudub kord. Koolikord, distsipliin seab üles samuti suured nõuded õpetaja suhtes.

Et õpetaja suudaks juhtida oma õpilaste tunde- ja tahteilma, selleks peab tal endal olema kindel tahe. Kindlusetu käsk tekitab kindlusetut täitmist ja sõnakuulmatust. Mitte tuju järgi ei toimi õpetaja, mitte pikki moraalijutlusi ei pea ta, vaid kindlalt, tasakaalus paneb ta korra maksma. Vihatud on õpetaja, kes sapiselt alati teeb märkusi õpilaste kohta; äärmine valjus tekitab jääkülmust.

Klassis valitsegu rõõmus töömeeleolu.

Mõni, eriti noor õpetaja, hindab oma õpilaste võimeid liiga kõrgelt. Ma ise tean, et kui tulin ülikoolist, siis ei suut-

nud ma kuidagi loobuda ülikooli kursusest. Ja tulemused olid äärmiselt viletsad. Tuli uuesti alata, kohandada aine õpilasile. See on suur töö. Nii mõnigi õpetaja ei näe, et lapsed ei suuda. Õpetaja, kes näeb ainult laiskust, kes igat vallatust kohtleb kui kurjusepattu ja oma isiku haavamist, lõikab ainult viha.

Õpetaja elukutse nõuab armastust laste vastu, pedagoogilist takti ja õiglust, vaatamata sellele, kas laps on rikas või vaene, kas ta isa on kõrgel kohal või on ta lihtne töömees.

Nii mõnigi kord satub õpetaja ümbruskonda, mis on rumal, vaene, kõlblalt madal; lapsed on rüüpsed, toored, riikad. Kuid see on siiski osa Eestist. Õpetaja tuleb sarnasesse ümbruskonda kui kasvataja, kõlbluseõpetaja, filosoof. Ta peab kasvatama neist lastest inimesed, riigikodanikud. Eks see ole suur ülesanne, mis annab kõlblat jõudu kõigile raskusile vaatamata!

Õpetaja eraelu peab olema eeskujuks. Ei ole kasvatustööl tagajärge, kui õpetaja ise rikub eetilisi seadusi. Eriti maal paistab õpetaja eraelu kõigile silma. Ei ole õpetaja oma kohal, kui ta joob, kui ta kõlblas elu on madal, kui ta perekondlik elu on kõlvatu, kui ta armuseiklused pakuvad kõneainet, rääkimata säärastest juhtudest, kus tekivad isegi vahekorrad oma õpilastega. Ei saa võidelda edvistamise vastu, kui õpetaja ise ennast värvib. Ka eitaksin ma suitsetamist. Igal elukutsel on oma iseärasused. Õpetaja, kui kasvataja elukutse nõuab talt kõlblat eeskujut. Sõnadel on ainult nõnda palju väärtust, kui palju väärt on isik, kes nende taga seisab.

Õpetaja peab tundma ka seda ümbruskonda, milles ta töötab. Mitte isoleeruma ümbruskonnast, ennast kõrgemaks pidama! Kõige soovitamam oleks, et õpetaja võrsuks samast keskkonnast, kus tal tuleb pärastpoole töötada.

Kooli astuvad õpilased kõigist seltskondlikkudest kihtidest, vaatamata nende vanemate ühiskondlikule seisukohale, usulisile ja ilmavaatelistele vaateile. Seda ei tohi unustada. Õpetaja ei tohi koolis olla sellepärast tihegi poliitilise erakonna teenistuses. Õpetaja kohus on rahu seemet külvata, kasvatada lastes

arusaamist üksteise vastu. Ainult sel teel teenime kõige rohkem Eestit, kasvatame talle väärtuslikke kodanikke, kes suudavad demokraatlikult mõelda. Õpetaja, kes võtab osa aktiivsest poliitikatööst, peab teotsema suure taktitundega ja arusaamist näitama teisiti mõtlejate vastu. Kool ei saa püsida ilma ühiskonna toetuseta, kitsas poliitiline võitlus kooli ümber toob talle kahju. Mida rohkem õpetaja suudab kasvatada armastust kooli vastu, seda õitsvamale järjele tõuseb kool.

Ma olen siin püüdnud kirjeldada, milline peaks olema ideaalne õpetaja. Muidugi seisab igaüks nii kaugel veel sellest ideaalist. Suure püüdmise, aastate-pikkuse järjekindla töö järele läheb õpetaja sellele ideaalile. Palju tähendab ka õpetaja sisemine tung, jumalik säde, mis temasse on istutatud, pedagoogiline talent. Kuna üks on otse nagu kutsutud õpetaja tööväljale, peab teine aastate kaupa õppima, vaeva nägema, et saada pedagoogiliseks isiksuseks.

Seda tööd ja otsimist kergendab otsarbekohaselt korraldatud õpetajate ettevalmistus. Seminarid või ped. instituudid olgu need kasvatusmajad, kus valmib pedagoogilises õhkkonnas tulevane õpetaja. Ka ülikool ei peaks arendama mitte ainult teadmusi, vaid kasvatama tulevase pedagooge. Siin on veel väga palju teha. Igaühel ei saa õpetajat; ainult neid tuleb lasta koolipõllule, kes suudavad hoida kõrgel kasvatuselippu.

Et õpetaja suudaks töötada tagajärjekalt, tuleb talle luua soodsad töötingimused. Üks säärane tingimus on õpetaja majanduslik seisund. Kui õpetaja tasu on madal ja ei võimalda korralikku elamist, kui õpetaja on alati mures oma igapäevase leiva pärast ja on sunnitud sellepärast hankima kõikisugu lisatöid, siis ei või nõuda sääraselt õpetajalt intensiivset kasvatus- ja õppetööd. Ka peletab minema halb majanduslik seisukord nii mõnegi tüsedä õpetaja. Ameerika rahvakoolides, kus võrdlemisi madala tasu tõttu õpetaja tööle vaadetakse kui ajutisele elukutsele, kus ümber vaadatakse, et varsti paremat, majanduslikult kindlustatud seisu-

kohta saada, on õpetajate keskmine vanus äärmiselt noor, — energilised õpetajad põgenevad rohkem tasutavaile aladele. Kesk-Euroopa riikides on õpetajad võitnud majanduslikult rahuldava seisundi, siin töötab ka pedagoogiline mõte kõige intensiivsemalt.

Ma ei hakka pikemalt mainima õpetaja nädalatundide normi, samuti korralikkude kooliruumide tähtsust, õppevahendite vajadust, millest oleneb tähtsult õpetaja tööedukus.

Et õpetaja suudaks last mõjustada, seks peab ta teda tundma, peab tundma ka tema kodust elu, tingimusi, milles ta kodus töötab, peab teadma tema kalduvusi, lapse häid ja halbu külgi. See on ainult siis võimalik teostada, kui laste arv pole klassis suur. Eesti koolide seaduseandjad on seadnud ebapedagoogiliselt kõrged normid klasside kohta. Kuidas saab last tunda, kui laste arv klassis 50-ni ulatub? Algkoolis veel kuidagi, kui kõiki aineid õpetab üks ja sama õpetaja. Keskkoolis on see päris võimatu. Keskkooli õppetöö iseloom nõuab, et õpilane natuke pikemat aega töötaks. Keeleõpetaja peaks näit. igas tunnis kontrollima õpilase kõnelemist ja hääldamist. Viiekümne õpilase juures ei tule sellest midagi välja. Säärast suurt normi pole ühelgi maal. Hollandis näit. on keskkooli vanema klassi õpilaste maksimum 24, alamais klassides 30.

Õpetajateseminaris on õpilaste arv klassides nii mitmel maal 18 või isegi vähem. Meie kooliseadused nõuavad siin kiiret parandamist.

Õpetajad tulevad vabastada õpilaste majandusliikkude olude parandamise muredest. See peaks jääma vastavate hoolekandeesutiste hooleks. Muidugi võiksid õpetajad olla nõuandjaiks ja kaasatöötajaiks. Õpilaste riiete, jalatööde mured, õpilaste toitlusküsimused, linnades korteriküsimused on ülesanded, mis otsekohe kasvatus tööga pole seotud, kuid siiski on äärmiselt tähtsad. Kui palju muret, jõudu ja tööd ei nõua õpetajaile summade muretsemine, heategevate pidude ja loteriide korraldamine jne. Neid muresid tuleb kaua veel kanda, kuid meie tüürime sinna poole, et kool neist vabaneks.

Hoopis dissonantsina kasvatustööle tundub keskkoolis õppemaksu küsimus. Õpilase viibimine koolis ei olene sagedasti mitte tema töö edukusest, tema võimeist, vaid sellest, kas ta on oma õppemaksu maksnud või mitte. Minu arvates tuleks õppemaksu võtmine anda aval. koolides üldise maksuaparaadi nooleks. Õppemaksu võtmise alused tuleksid ühtlustada näit. tulumaksu alustega. Paljudes Lääne-Euroopa riikides on õppemaksu võtmine nõnda otstarbekohaselt ümber korraldatud.

Õpetajate lapsed tuleksid av. koolides õppemaksust hoopis vabastada, nagu oli lugu vene ajal ja nagu on igas ametkonnas isesugused soodustused, näit. raudteeteenijail priisõit raudteel jne.

Et õpetaja suudaks tagajärjekalt koolis töötada, nõutakse, et ta pühendaks täie tööjõu koolile. Sel põhjusel piiratakse nii mõnelgi maal õpetaja kõrvalameti pidamist. Kõrvalameti pidamine keelatakse, kui see riivab koolihuve. Eriti siis läheks luba tarvis, kui kõrvaltöö on ühendatud tasuga. Arvan, et see nõue on täiesti põhjendatud ning otstarbekohane. Ei saa pidada loomulikuks, kui õpetaja, selle asemel, et oma jõudu koolile pühendada, on mures oma majapidamisega või ärilise ettevõttega, kui ta vahetundidel jookseb pankra, et oma veksleid õiendada jne. Igatahes kannatab koolitöö säärase seisukorra all.

Küll aga leian ma, et õpetaja osavõtt on lubatud valitavale kohale seltsides, ühinguis ja ühiskondlikes ettevõtteis, mis ei nõua õpetajalt täit jõudu. Samuti on soovitav õpetaja osavõtt omavalitsuse ja riigi esinduskogudest. Meie kooli seisund oleneb suuresti esinduskogude suhtumisest haridusküsimustele. Sagedasti ei tunta küsimust, puudub arusaamine kooli vajadusist; õpetaja on siin kohal, ta õhutab poolehoidu haridusküsimustele. Preisi maapäeval on 10% õpetajaid. Sellega tuleb seletada nähtust, et siin hariduse eest nõnda hoolitsetakse. Igatahes peaks tulevane õpetajate teenistusseadus kindlasti säärase osavõtu õpetajaile võimaldama. Šveitsi kantonites vabastatakse õpetaja ajutiselt kohalt, kui ta näit. valitakse

esinduskogu täidesaatvasse organi, kantoni omavalitsuse liikmeks; õpetajal on õigus tagasi tulla omale kohale pärast valimisaja möödumist. Arvan, et ka meil tuleks jätta see võimalus. Olen seisukohal, et mõni vilunud pedagoog, näit. haridusministeeriumi juhtides, palju rohkem suudab tuua kasu rahva haridustööle, kui mõni politikategelane, kes küll võib olla hea erakonnaliige, kuid on võõras kooli ja kasvatuslikkudele küsimustele. Selge mõistus üksi ei aita, kui juhtides hakkad õppima ise juhitava ala algmõisteid.

Ilmaski pole piirdunud eesti õpetaja tegevus ja tööväli kooliseintega. Adolf Disterveg ütleb: „Õige rahvakooli-õpetaja püüab saada rahvakasvatajaks“. Suur osa meie rahvakooli-õpetajaist on olnud alati rahvakasvatajad. Arkamisaja tegelased olid eeskätt õpetajad. Seltside asutajad, haridusseltside kandjad, laulukoorijuhatajad, etenduste lavastajad, viimasel ajal rahvaraamatukogude korraldajad jne. on ikka olnud õpetajad. Seda tegevust peab meie õpetaja jätkama. Sel teel loob ta rahvakoolile kindla aluse, hoolitseb selle eest, et seeme, mis on külvatud koolis, idaneks, kasvaks ja kannaks vilja.

Kasvatustöö on orgaaniliselt seotud õpetaja elukutsega. Nii mõnigi õpetaja on tuntud kui tubli mesilastepidaja, kui hea aednik, kui politikategelane, ajakirjanduse kaastöölise, kirikutegelane jne. Need tegevusalad võivad olla väga auväärt ja väärtuslikud, kuid otseselt pole nad seotud õpetaja elukutsega, ja sellepärast ei saa neid pidada kogu õpetajaskonna ülesandeks. Kuid vabaharidustöö kuulub kogu õpetajaskonna ülesannete hulka.

Vabaharidustöö on õieti selle töö jätk, mis algkoolis on alatud. Samuti nagu algkool ühendab kõiki rahva poegi ja tütreid, seistes kogu rahva teenistuses, nõnda on vabaharidustöö vaba ilmavaatelisest propagandast, ta ei valmista otseselt ühelegi elukutsele. Koolitöö vili võib kergesti kaduda, kui kooli lõpetades, vaimse elu eest ei hoolitseta. 14—15-a algkooli lõpetaja, kes pärast kooli ei võta kätte enam raamatut ja sulge, kaotab varsti needki vaimsete väärtuste idud, mis kool temasse istu-

tas. Koolitöö ilma vabaharidustöota on külv ja istutamine ilma edaspidise hooleta ja seega ilma lõikuseta. Ma peaksin tingimata tarvilikuks, et õpetaja jätkaks tööd nendega, kes kooli on lõpetanud. Kool ei pea olema vaid noorsoo kasvatusasutiseks, ta peab olema oma ümbruskonna vaimseks keskkohaks.

Meie õpetajaskonnas on tekkinud kahtlus, kas peavad õpetajad olema vabaharidustöö kandjad. Hiljuti lugesin detsembrikuu „Kasvatuses“ hra Rajamaa kirjutist „Maaõpetaja tänapäeva muutunud oludes“, kus seatakse üles küsimus, „kas ei oleks praegu paras aeg neid (s. o. teisi isikuid) töösse panna või rakendada lasta ja mõned alad neile libistada? Selle üle tõsiselt järele mõtlema hakata on praegu viimane aeg?“

Igatahes vabaharidustöö ei tohi kuuluda nende alade hulka, millest tuleb vabaneda. Niisama nagu iga teine töö nõuab ettevalmistust, nii nõuab ka vabaharidustöö vilumist, teadmisi. Meie õpetajate ettevalmistusasutiste — seminaride kavades leiame paljugi ülearust. Seda võiks vähendada, kuid tulevast rahvaõpetajat tuleb tingimata tutvustada vabaharidustöö põhimõtetega, sih-

tidega, korraldustega. Õpetajateseminaris peaksid saama tulevased rahvaõpetajad ettevalmistuse selle ülesande täitmiseks.

Eelpool mainitud kirjutises kaebab hra Rajamaa meie nooremate õpetajate üle, kes on asunud viimasel ajal koolipõllule: „Üks osa astub truilts vanema põlve jälgedes, asuvad juba oma esimesel ametiaastal kohalikus seltsielus juhtivale kohale, lastes end valida esimeesteks jne., suurem osa aga ei tee mitte midagi, püsivad kuidagi talve ja kaovad siis suveks jäljetult“. Igatahes sellest inertsest seisukorrast tuleb õpetaja välja kiskuda.

Viimasel rahvusvahelisel rahvakooliõpetajate kongressil Berliinis 1928. a. nõudis vana haridustegelane Johannes Tews, et „rahvakooliõpetaja kanda on suurem osa vabaharidustööst. Ta võib seda kanda ja peab seda juhtima, see on seotud tema elukutsega: see on selle lahutamatu osa, tegevuseala, mis on mõõduandev koolitöö edule“.

Ka eesti õpetaja on kandnud, kannab ja peab edasi kandma meie vabaharidustööd, et saada ja olla tõsiseks rahvakasvatajaks.

Õpetaja ametisse-astumine.*)

E. Rosenberg.

Käesolev õpetajate üldkongress on võtnud endale ülesandeks selgitada küsimusi, mis seotud õpetaja ametialase tegevuse välise korraldusega. Nende küsimuste lahendamine ei ole sugugi kerge, sest ühest küljest ajalooliselt kujunenud endine tsaariaegne korraldus, mis ei sobi meie demokraatlikkude põhimõtetega, ei saa olla aluseks, millele ehitada uus õpetajate teenistuseseadus, teisest küljest aga on meie demokraatlik riigikord veel liiga noor ja arenemata selleks, et rahvavalitsuse põhimõtteid teostada puhtal kujul kõigil aladel. Tuleb otsida süngi paratamatult kesktee, kompromissi, milles demokraatlikkude põhimõtete üldise tunnustamise juures oleks kindlustatud ühtlasi

küsimuse lahendamine otstarbekuse seisukohalt. Säärase kesktee, nagu iga teisegi kompromissi leidmine, ongi väga raske. Ja kui mina oma referaadi kokkuvõttena esitan kongressile mõned põhimõtted õpetaja ametisse-astumise korra kohta, siis võetagu neid ainult kui mõttealgatust, mis võiksid olla aluseks kongressile nende küsimuste kaalumisel ning lõplikkude seisukohtade leidmisel.

Lähtudes praegu maksvast korrast peab kõige pealt tummistama, et meil puudub kindel ühtlane süsteem õpetajate ametisse-astumisel. Kuigi sellekohastes seadustes on läbi viidud demokraatlik põhimõte, et õpetajaid valib ametisse kooli ülalpidaja — riik või omavalitsus, siis valimiste läbiviimine mitmesugustes koolitüüpides on usaldatud eriorganeile.

*) Õpetajate IX üldkongressil ettekantud referaat.

Nii on *algkoolide õpetajaid* valiva organina valdades (Eestimaa koolivalitsuse aj. korraldus § 30) iseenesest mõistetavana nähtud ette vallanõukogu (-volikogu), kuigi selleks minu teada puudub igasugune seaduslik alus. Av. algkoolide seaduse § 57-das öeldakse küll, et „algkooliõpetajaid valivad ja registreerivad asutused on ette nähtud sellekohases seaduses“, kuid säärast seadust, mis vallavolikogudele annaks õiguse õpetajaid valida, ei ole minu teada olemas. Linnades, kus olemas iseisvad koolivalitsused, on aga õpetajate valimine (kõikide) Aj. Valitsuse 21. dets. 1918. a. määrusega („Määrus linna-koolivalitsuse korralduse kohta“ § 37, pt. y) antud koolivalitsuse kätte, jälle ilma seadusliku aluseta.

Avalikkude keskkoolide õpetajate valimist toimetab juba seadusepäraselt *kooli ülalpidava omavalitsuse koolivalitsus* (Av. keskkoolide sead. § 53), avalikkude tööstuslike ja majanduslike koolide õpetajate valimist aga *kooli ülalpidav asutis* (Tööstusl. koolide sead. § 51 ja Majanduslike koolide sead. § 40), see tähendab, omavalitsuse esinduskogu.

Nagu sellest näete, ei ole praegu õpetajaid valiva asutise suhtes mingisugust järjekindlust, ja õieti imeliseks on kujunenud olukord selles asjas *vähemates linnades, kus puudub iseseisev koolivalitsus* ja koolivalitsuse ülesanded on antud linnavalitsuse võimkonda. Säära-
stes linnades kuulub algkoolide, tööstuslike ja majanduslike koolide õpetajate valimine praegu linnavolikogu võimkonda, kuna keskkoolide õpetajate valimist toimetab linnavalitsus. Palju parem ei ole lugu ka suuremates linnades, sest ka seal valib alg- ja keskkoolide õpetajaid koolivalitsus, tööstuslike ja majanduslike koolide õpetajaid aga linnavolikogu (kooli ülalpidav asutis).

Samasugune segadus ja järjekindlusetus valitseb ka *isikute ja asutiste suhtes, kellel on õigus esitada õpetajate kandidaate valivale asutisele*. Kuna av. algkoolide juhatajagi valimistel antakse kooli ped.-nõukogu ja hoolekogu esindajale *õigus hääleõigusega võtta osa valimistest* (kuigi selle õiguse kasutamine,

eriti omavalitsuse esinduskogude koosolekuil, on juriidiliselt küsitav (Av. algk. seadus § 72), võib keskkooli-juhataja valimistel ped.-nõukogu omalt poolt *ainult kandidaate soovitada*.

Õpetajate kandidaate esitavad valimiseks algkoolides vallavalitsus (enne koolivalitsus) ja hoolekogu, keskkoolides aga koolijuhataja ühes ped.-nõukogu arvamusega. Seejuures antakse koolijuhatajale õigus koolivalitsuse koosolekust, kus õpetajaid valitakse, osa võtta ainult sõnaõigusega (Av. keskkoolide sead. § 54).

Et säärane mitmekesisus õpetajate valimise korras ei ole millegiga põhjendatud ja tekitab ainult segadusi, siis on ühtlustamine ja kindla süsteemi mapanemine siin hädavajalik. Küsimus seisab siin vaid selles, *mis asutisele tuleb edaspidi usaldada õpetaja valimine*. Siin seisab küsimuse pearaskus, ja enne kui leida vastus sellele küsimusele, peab olema selge, *mis põhinõuded tulevad kindlustada uue valimise korraga* ja missugused on senise korra suuremad puudused.

Õpetaja elukutse erineb oma ülesannetelt põhjalikult teiste riigi- ja omavalitsuseteenijate elukutseist. Õpetaja ei ole harilik ametnik, kelle töösus, hoolus, kohusetruudus ja ausus on hinnatav ning mõjuavaldav ainult vastava ametiasutise piirides. Õpetaja on eeskätt kasvataja, tema kätes seisab meie kasvava noorsoo tulevik, sellepärast peab õpetajate ametisse-astumise kord kindlustama seda, et vabadele kohtadele õpetajate ametisse võtmisel ei oleks mõõduandvad juhulised meeolehud ja isiklikud huvid, vaid et selle juures arvestataks kandidaatide pedagoogilisi võimeid ning kohale vastavaid erilisi nõudeid. Kui mõnes teises ametkonnas teenistusse pääseb halb ametnik, siis avaldab see ametkonnas tegevusele kahtlemata oma halvavat mõju, kuid *see mõju avaldub siiski ainult ametkonna enese piirkonnas* ja asja saab hõlpsasti parandada, kui halb ametnik asendada uue, paremaga. Satub aga õpetaja kohale soovimatu isik, siis ulatuvad tema tegevuse tagajärjed kaugele õpilaste hingedesse, ja tehtud vigu siin parandada on

väga raske, sagedasti aga täiesti võimatu.

Praegu maksva korra juures, kus algkoolide õpetajate valimine maal on vallavolikogude käes, on see paraku aga hariliseks nähtuseks, et *valimiste tagajärjed olenevad sellest, kuivõrt teatav kandidaat on suutnud võita volinikkude isiklikku poolehoidu*, kuna kandidaatide pedagoogilisi võimeid ja koolinõudeid palju üldse ei arvestata. Ei saagi ka seda nõuda vallavolikogudelt, sest need koosnevad suuremalt jaolt isikuist, kes ise kooli- ja haridusküsimusis on täielised vähikud.

Nõnda mõjustatakse volikogusid valimistel otse lubamatute abinõudega üksikute kandidaatide huvides. On saanud üsna hariliseks nähteks, et õpetajakandidaadid või nende sõbrad või sugulased enne valimisi rändavad ringi vallas ja püüavad võita volinikkude poolehoidu, kasutades sagedasti selle juures meelitusabinõusid viinapudelit. On isegi olemas juhtumeid, kus õp.-kandidaat oma ringreisil pakub vallavanemale lahkest oma abi sõnnikuvedamisel, teisel jälle lubab maksta valimise puhul kuu-palga.

Sääraste kõrvalmõjude tõttu satuvad kohtadele isikud, kes oma ped. võimete poolest seisavad märksa madalamal, kui paljud teised kandidaadid, kes hoiduvad volinikkude isiklikust mõjustamisest ning ootavad valijalt õiglast otsust. Harilikult ei suuda säärased ülekohtu teel valitud õpetajad rahuldada hiljem kohaliku seltskonna ja lastevanemate, isegi mitte oma valijate nõudeid, ja juba mõne kuu pärast peale valimist hakaku haridusosakond lahendama kaebusi ning otsigu teid, kuidas vabastada kool soovimatust õppejõust.

Suureks puuduseks maksval valimise korral on veel, et *see sunnib õpetajakandidaate valimiste ajal ringi rändama* ühest vallamajast teise, kuigi sellel rändamisel harilikult tagajärgi ei ole, sest peagu igas vallas on juba ammu enne asjad klaarid. Et kandidaatide liigset vaeva vähendada, ongi mõned vallad valimise kuulutistes hakanud märkima, et kandidaatide kohalesõit ei ole tarvilik, sest et vallas oma kandidaat juba olemas. Kuid sellega on

jõutud juba nii kaugele, et valimine kui säärane on kaotanud oma mõtte ja on muutunud ainult kometimänguks.

Arvestades eeltähendatud puudusi, võime teha ainult ühe järelduse — *praegune õpetajate valimise kord ei ole otstarbekohane ega õiglane* ja selle all kannatavad nii kooli kui ka õpetajate huvid. Seda korda tuleb muuta, tuleb leida kõigepealt teine asutis, kes oleks kompetentne õpetaja-kandidaatide võimete hindamisel ning valimisi toime-taks õiglaselt ja otstarbekohaselt.

Siin võidaks öelda, et vallavolikogult valimisõiguse äravõtmisega *rikutakse omavalitsuse õigusi ja demokraatlikku põhimõtet*. Kuid mulle näib, et kui see õigus antakse mõnele teisele omavalitsuse organile ja seda tehakse just meie kooli huvide kaitseks, siis siin ei või olla juttu demokraatlikkude põhimõtete rik-kumisest. Mina olen võrdlemisi vana omavalitsusetegelane ning olen alati võidelnud omavalitsuste õiguste eest, ja kui ma õpetajate-valimiste küsimuses olen asunud eeltähendatud seisukohale, siis on see sündinud nende kogemuste põhjal, mis olen omandanud teotsedes koolide korraldamise alal Vabariigi alg-päevist saadik, ja ma ei näe selles seisukohas demokraatiale ega ka omavalit-suse põhimõtetele mingisugust hädaohtu.

Minu äranägemise järele tuleks *nii alg-, kesk- kui ka kutsekoolide õppejõudude valimine koondada maa- ja linna-haridusnõukogude kätte*. Need asutised oma koosseisult peaksid olema kõige kompetentsemad ka õppejõudude vali-mistel, kuna nende juhtida on ju kogu kooli- ja haridustöö maal või linnas. Nii on haridusosakonna juhatajal olemas selge ülevaade kogu koolivõrgust ja selle erilistest nõuetest üksikuis koolipiir-kondades. Koolinõunikud tunnevad veel lähemalt kohalisi nõudeid, neil on aga peale selle olemas andmed õpetaja-kan-didaatide seniste töötagajärjede ja üldiste võimete kohta. Õpetajate esinda-jail on olemas võimalus valimistel peale muu kaitsta õpetaja kutsehuvisid, kuna maa- või linnavolikogu esindajate kaudu on kaitstud ka omavalitsuste hu-vid.

Et aga haridusnõukogu saaks arves-tada ka kohalikke nõudeid, selleks tu-

leks vastavate koolide hoolekogudele ja koole ülalpidavatele omavalitsustele anda õigus ja võimalus omalt poolt seada kandidaate vabadele kohtadele ja oma esindajate kaudu osa võtta haridusnõukogu koosolekuist. Kesk- ja kutsekoolide õpetajate valimisel võiks see õigus jääda ka vastavate koolide juhatajale.

Registreerivate asutiste suhtes võib maksma jääda praegune olund, s. o. algkoolide õppejõud registreerigu ametisse maa- (linna-) valitsuse haridusosakond, kesk- ja kutsekoolide õppejõud — H.-Sm. Koolivalitsus.

Küll aga tuleks registreerimise korra sisuliselt muuta ses mõttes, et õppejõududeks valitud isikuid, kes varem õpetajateks pole koolides töötanud, või kelle pedagoogiliste võimete kohta haridusnõukogul puuduvad küllaldased andmed, mitte ei registreeritaks kohe määralisteks, vaid esialgu õppejõudude k.-täitjateks üheks aastaks. Aasta möödumisel, kui selgunud säärase õp.-kandidaadi võimed, registreeritakse tema haridusnõukogu otsusel määraliseks või vabastatakse ametist. Säärane kord on tingimata tarvilik, sest ei saa igakord olla kindel, et seminari lõpetanud õp.-kandidaat suudab täita neid ülesandeid, mis just teatud õp.-koht, kuhu ta valitud, temalt nõuab. Samasugune lugu on nende kandidaatidega, kes rändavad ühest maakonnast teise. Tihtilugu püütakse halvast õpetajast lahti saada kodusel teel. Õpetajale antakse mõista, et temaga ei olda rahul ja et tema enda huvides on ise kohalt lahkuda. Õpetaja lahkub „omal soovil“ ja hakkab otsima kohta juba kusagil kaugemal maanurgas, kus teda ei tunta ja kus temast ka ei ole võimalik saada täpsaid ja tõetruid andmeid. Seal võidakse teda ametisse valida kui suurema praktikaga isikut, ja kui tema nüüd kohe määraliseks õppejõuks registreeritakse, siis ei ole kerge säärasest inimesest lahti saada, kuigi tema puudused võib-olla küll varsti, mõne nädala või kuu pärast selguvad. Praegu maksev õp. registreerimise määrus registreerivale asutisele ei anna õigust registreerida õp. k.-täitjaks isikut, kellel olemas õpetaja-kutse, kuid eeltä-

hendatud kaalutlusil tuleks see õigus reg. asutisele anda.

Suuri segadusi ja raskusi praeguse korra juures sünnitab ka Av. algkoolide seaduse § 63. (Samuti Õp. registreerimise määruse § 7, täh. 2.), mis lausub: „kui õpetaja sügisel tegeliku õppetöö algusest ametis on, siis loetakse tema teenistuse algus 1. augustist“. Kui seda §-i täpsalt täita, siis tuleb väga sagedasti ühel kohal, ühel ja samal ajal ametisolevaks lugeda kaks õpetajat, mida ei luba ei terve mõistus ega ka ühegi asutise krediitidid. Selliseid juhtumeid aga, kus õpetaja peab lahkuma kohalt 1. augusti ja tegeliku õppetöö alguse vahel, tuleb ette kaunis sagedasti, näit. surma-juhtumid, kaitseväeteenistusse astumine. On selge, et säärastel kordadel ei saa inimestelt, kes tegelikult teatava tähtajani ametis olnud (ei saa ometi seletada, et õpetaja suvevaheajal ametis ei ole!), palka tagasi nõuda, sama selge on, et sama aja eest ei saa teisele isikule sama koha järgi palka maksta.

Siin tuleks maksma panna kindel põhimõte, mille järgi õppejõud registreeritakse ametisse sellest kuupäevast, millest vastav koht vabanes. Kui valitud isik tähendatud ajaks veel endiselt kohalt ei ole vabanenud, siis lugeda tema ametisse-astumise ajaks endiselt kohalt lahtiregistreerimise kuupäev.

Loomulikult jääks uue korra juures normaalseks ametisse registreerimise tähtajaks kooliaasta algus, kuna valimisi toimitakse üldiselt enne kooliaasta algust, kusjuures registreerivale asutisele tuleb anda õigus määrata ajutisi asetäitjaid kuni kooliaasta lõpuni nende kohtadele, mis vabanevad kooliaasta keskel. Iga ametist lahkumise juhtumi puhul valimisi korraldada oleks väga tülikas ja tegelikult ka läbiviimatu. Lõppeks tuleks valivale asutisele anda õigus õppejõude ühelt kohalt teise paigutada, kui seda nõuavad kohalikud olud ja pedagoogilised nõuded. Satuvad ju sagedasti väga head koolimehed kohaliku seltskonnaga ja lastevanematega vastollu, nõnda et edasitötamine samal kohal muutub võimatuks. Praeguse korra juures tuleks õpetajal sel korral kohalt lahkuda ja hakata otsima uut. Uue saamine ei ole aga igakord

sugugi kindlustatud. Ümberpaigutamise teel saaks asja väga kergesti lahendada. Samuti tekib tarvidus ümberpaigutamiseks ka muil põhjusil. Nii nõuab seda õppeainete jaotus, korteri- ja perekonnaolud jne. Praegu ei saa aga õpetajaid ümber paigutada, ka siis mitte, kui seda soovivad asjaosalised ning valiv asutis.

Kokku võttes pean tähendama, et ma pole puudutanud kaugeltki kõiki üksikasju, mis seotud õpetaja ametisseastumise korruga. Ei ole teinud seda meelega, sest nende üksikasjade lahendamine ei ole minu arvates käesoleva

kongressi ülesanne. Olen käsitelnud ainult neid põhimõttelisi seisukohti, millele olen sunnitud olnud asuma nende kogemuste põhjal, mis omandatud kaunis pika-ajalisel teotsemisel õpetajate registreerimise ja viimasega seotud küsimuste lahendamise alal. Võib-olla ei ole mitte kõik need põhimõtted õpetajate seisukohalt vastuvõetavad, võib-olla on need ka sisuliselt vildakad, kuid olen neid esitanud kongressile, et kongress ise neid kaaludes otsiks ja ka leiaks seisukohad, mille teostamist nõuavad niihästi õpetaja kui Eesti kooli huvid.

Õpetaja ametialane tegevus.*)

A. J. Möller.

Meie haridus- ja koolipolitika juhtimine on täiel määral riigi käes. Niihästi alg-, kesk- kui ka kutsekoolid töötavad Riigikogu poolt väljaantud seaduste põhjal. Haridus- ja sotsiaalministeerium paneb maksma tunni- ja õpepeavad ja annab üldisi korraldusi ning määrusi, milleks talle õiguse annavad maksvad seadused. Nii on rahvahariduse üldine korraldamine ja juhtimine koolis haridusministeeriumi ülesandeid (Ha-mini korralduse § 1. R. T. nr. 19.—1921.). Kohapealne teostus on jäetud omavalitsuste ülesandeks (põhiseadus § 75). Kuid ka siin mängib riik tunduvat osa: lõviosa õpetajate palgast on riigi kanda, riik annab toetust koolimajade ehitamiseks, kursuste korraldamiseks jne. Kool on alalises ühenduses omavalitsusega, kellelt saab ruumid, kes neid peab korras ja kes üldse on kohapealne kooli eest hoolitseja. Koduga on kool veel tihedamalt seotud õpilaste ja lastevanemate esindajate ja esinduste kaudu. See kõik annab täielise õiguse nõuda, et õpetaja olgu ühiskonna teenija, kes oma teenistuskohaga seotud kohused peab täitma ausalt ja erapoolelt oma oskuste ja võimete kohaselt täielise andumisega, püsiva hoolsusega, kõige jõuga ja parema tahtmisega ning äranägemisega. Kooli huvides ei tohiks ka tulevikus kooli eemaldada omavalit-

susest ega asjast huvitatud seltskonnast (õpilaste kodust). Seepärast tuleks juhul, kui õpetaja valimine läheb maaharidusnõukogu kätte, võimaldada kohalise omavalitsuse (linna-, alevi-, valla) ja kooli (hoolekogu) esindajale osavõtt maaharidusnõukogust hääleõigusliku liikmena õpetajaisse puutuvate küsimuste lahenduse puhul.

Tähtsad koolitöös on üldine juhtimine, ruumid, kavad, õppevahendid jne., kuid õpetaja on siiski kooli hing. Seepärast peaksid seadused ja määrused kindlustama õpetajale olukorra, et ta võiks temale antud kohustusi täita. Praegused seadused ja määrused räägivad õpetajate õigustest ja kohustest väga vähe, katkendiliselt, ja needki on laiali pillatud mitmesugustes seadustes. Nii leiame avalikkude koolide õpetajate tasude seaduses töönormid nädalataundide näol (§ 10—23), Avalikkude algkoolide seaduse § 76. märkuses pedagoogika-nõukogu koosolekuist osavõtmisekohustuse ja § 72. juhataja kohused; keskkoolide seaduses, mis teatavasti hiljem koostatud, on väljendus juba täpsam, nii §§ 47 ja 49 määravad juhataja, §§ 50 ja 51 tema abi, §§ 61, 62 ja 63 õpetaja kohused. Mis seadus jätab puudulikuks või koguni tühjaks, seda püüavad täiendada või täita instruksioonid (näiteks klassijuhatajate kohused) ja eeskirjad. Kuid õpetaja kohused täiel määral on siiski normeeritud.

*) Õpetajate IX üldkongressil ettekantud referaat.

mata. Seltskond seab aga õpetajale lugematu arvu kohustusi ja kohuseid: õpetaja olgu kehaliselt terve, välimuselt eeskujulik, viisakalt riides, puhas, korralik, haritud, mehise häälega, vaba kõikidest elupahedest, värske, heas meeleolus, armastagu oma ametit, õpilasi, ümbrust, õpetagu kõiki aineid kõikides klassides, kõikides koolides, soetagu oma koolile tarvilikud õppevahendid, olgu vaba elumuredest, ärgu nõudku palgalisa, tas olgu mehine värskus ja julgus elada, lugegu palju, omagu hea raamatukogu, olgu kõikteadja, täiesti karske, kõikidega klaasi kokkulööja, isegi kaasajooja, ärgu suitsetagu, sammugu ajaga ühes, peab olema palju reisinud, käigu teatris, kontsertidel (kinodes just ei nõuta, aga peab valvama õpilaste kinoskäimise üle), aktustel, koosolekuil, sünnipäevil, kus tal hommikul attribuudiks laulukoor, pulmades, varrudel, matustel, kõiksugustel päevadel ja nädalatel, nagu hariduse-, ühistegevuse-, tule- tõrje- jne., olgu ristija, matja, linutaja, jutlustaja, lugija, pidulauas ja mängudel laulualustaja, seltside ja ühisuste ellukutsuja, hingeseespidaja ja palgata kirjatoimetaja, raamatukogujuht, pidude korraldaja, kõnemees, kunstiharastaja, muusikatundja, laulu- ja muusikakoorijuht, näitleja ja näitejuht, rahvamees, arst, õigusteadlane, käsitöölaine, eeskujulik põllumees, seltskonna usaldusmees, eeskujulik abielumees, tal olgu aega süveneda oma ametisse ning võtku osa pedagoogilis-, meetoodilis- ja edasiharimiskursustest, üldse õpetaja olgu üli-inimene. Üli-inimesi sünnib aga kahjuks harva. Ühtlasi ei võimalda praegused teenistusolud neilegi üliinimestele, kui neid leidub, üliinimesed olla. — Aja jooksul on saanud koolmeisterist õpetajad. Praeguse aja õpetajaskond on asunud osalt teisele alusele, lähenenud rohkem teistele ametkondadele, kus tehakse vahet ameti- ja vaba-aja, kohuste ja vabatahtlikkuse vahel. See on kutsunud esile arusaamatusi ja soovimatusi. Kas meie koolitegelased ei tea küllalt juhtumeid, kus põhjuseks soovimatustele on olnud arusaamatus kohustest või vastava seaduse puudumine või puudulikkus.

Ka õpetaja õigustega ei ole lugu pa-

rem. Mis ime siis, kui Riigikohtul on tulnud tühistada ka ministeeriumi korraldusi.

Nüüd ometi on kerkinud päevakorrale õpetajate teenistusseadus. Oleks ka aeg. Hilinemist vabandatakse sellega, et on olnud tähtsamaid ülesandeid. Õpetaja on kannatlik, küll ootab. Ja on ka saadud läbi, olgugi et nii mõni on pidanud selle aja jooksul kannatama. Kahjuks ka praegu ei ole kongressi referaatide aluseks valmis seaduse-eelnõu. Tuleb alles otsida põhimõtteid.

Teenistusseadus peab looma õpetajale soodsad võimalused ja tingimused edukaks tööks. Sellesse peaks koondatama vastavad seadusepunktid, neid kohandades ning kindlaks määrates õpetaja õigused ja kohused ametialases tegevuses.

Kool on õppe- ja kasvatusasutis. Kasvatases on tähtsaks teguriks eeskujuga, milleks olgu õpetaja oma õpilastele nii koolis kui ka väljaspool kooli õpilastega kokkupuutumisel. Loomulik ja otsekohane vahelkord valitsegu õpetaja ja õpilaste kui ka nende kodu vahel. Õpetaja käsitelgu õpilasi sõbralikult, korrektset. Tähtsuseti ei ole ka õppejõudude omavaheline kooskõla. Õpetaja austagu oma ametikaaslast. Ei tule üles näidata sallimatust rahvaste, usu ega riiklikul alusel seisvate erakondade vastu. Üldse olgu õpetaja ülespidamine kutsekohane.

Koolitöö juhtimine on haridus- ja sotsiaalministeeriumi ja koolivalitsuste ülesandeid. Seda teostavad nad vastavate kavade, määruste ja eeskirjade abil. Kui õpetaja jätab need tähele panemata ning täitmata, kaoks ühtlus nii õppe- kui kasvatustöös. Ka pedagoogika-nõukogu otsuseil ei oleks tähtsust, kui õpetaja ei arvestaks neid. Õpetaja on kohustatud täitma ministeeriumi ja koolivalitsuse eeskirju, kavade, määruste kui ka pedagoogika-nõukogu otsuste nõudeid, koolivalitsuse käske ja korraldusi, mis ei ole otseses vastolus seadustega ja mis antud teenistusala. Käsus või korralduses leiduvast vastolust seadusega või seadusepäraste eeskirjadega peab õpetaja teatama käsuandjale. Õpetaja on kohustatud täitma käsku siis, kui käsuandja annab korraldusi oma

võimupiiri ulatuses ja kui nõutakse õpetajalt tema tegevusala ulatuses. Nii ei või õpetajalt nõuda tegevust, mis ei kuulu tema kompetentsi, vaid mida täitma peaks keegi teine asutis või ametnik. Et meie seadused, määrused ja korraldused antakse riigikeeles, peab iga õpetaja riigikeelt oskama, vaatamata sellele, missuguses koolis ta töötab. Vene valitsuse ajal ei antud ühelegi isikule, kes hariduse saanud välismaal, muidu luba ametis olemiseks, kui ta pidi riigikeelt mõistma ning vastava eksami sooritama. Seadus peaks andma teatud tähtsaja riigikeele õppimiseks ametisolevatele, uutelt tuleks riigikeele mõistmist nõuda ametisse astumisel. Erandeid ses asjas võiks teha ainult ministeerium erakorralistel juhtudel.

Õpetajal, olles kohustatud väärikselt austama koolidesse puutuvaid ametnikke ja nende korraldusi täitma, peab olema kindlustus, et keegi ei alandaks tema väärtust kasvandikkude silmas. Nii leiamegi Algkoolide seaduses (R. T. 75/76 — 1920) § 85. pt. 6. märkuses: „Hoolekogu esindajail (kel teatavasti on õppetöö pealtkuulamise õigus) ei ole õigust klassis tähendusi teha“. Ha-mini juhatuskirjas koolinõunikkudele (R. T. 69/70 — 1920) § 13: „Koolinõunik ei tohi kunagi kasvandikkude jooresolekul õppejõule tema töö kohta laituvaid märkusi teha ega enesele ülepea temaga ümberkäimisel midagi lubada, mis õppejõu väärtust kasvandikkude silmas võiks alandada ehk autoriteeti kõigutada“. Keskkoolide seaduses (R. T. 155/156 — 1922) § 84 märkuses: „Hoolekogu esindajal ei ole õigust klassis tähendusi teha, samuti ka õpetajale üldse märkusi teha“. See kaitse peaks õppejõule teenistusseaduses olema ka teiste isikute vastu, kellega õpetaja puutub kokku kasvandikkude juuresolekul.

Õpetaja ülesandeid on äratada õpilastes armastust ja lugupidamist oma kodumaa vastu ning kasvatada kodumaale kasulikke kodanikke. Seks peab õpetaja ise seda kodumaad, rahvast, elu-olu tundma, sellesse ise armastusega ja lugupidamisega suhtuma. Tal ei ole lubatud demokraatliku vabariikliku riigivormi vastu vaenulikkust propageerida ega vaenulikult teotseda. Õpetaja

peab olema Eesti vabariigi kodanik. Erandeid lubada tohiks ministeerium ainult erakorralistel juhtudel, vastavate eriteadlaste puudumisel ja sedagi ainult teatud ajaks. Riigiteenistusseaduses § 4. pt. 1. lausub ka: „Ametnik peab olema Eesti vabariigi kodanik ja oskama riigikeelt“.

Kool peab kasvatama teovõimsaid kodanikke, tulevasi riigi-, omavalitsuse- ja seltskonnategelasi. Ei ole sugugi soovitatav, et õpetaja seaks end ses suhtes isoleeritud seisukorda. Pealegi kui meil seltskond, eriti maal, veel ei põe harilaste-üleproduktsooniaigust. See on vististi ainult ajalehe veergudel. Muidugi ei ole õpetaja küll maalgi ainuke harilane nagu enne. Ometi on ta vajaline seltskonna- ja omavalitsusetegelane. Ka linnas ei tule eitada õpetajate osavõttu seltskonna- ja omavalitsuse-elust. Õpetajaskond on andnud ka silmapaistvaid riigitegelasi. Ta võib olla kasulik samuti seadusandlikus töös. Politiline meelsus on mitmelegi õpetajale saanud saatuslikuks. Õpetajal peavad ses suhtes olema samad õigused, mis kindlustatud põhiseadusega igale kodanikule. Seepärast peaks teenistusseaduses olema kindlasti tähendatud, et õpetaja poliitiline meelsus ei tohi olla jälgitav. Viimase ajal on kuuldavale tulnud hääli, et õpetaja ei peaks võtma osa aktiivsest parteitegevusest, nagu ei sobivat aktiivne parteipolitika õpetajakutsega. Praegune riigi ja omavalitsuse tegevus on just sel platvormil. Miks tahaksime õpetajast teha teisejärgu kodaniku? Õpetajal peab olema aga takti ka ses suhtes. Õpetajal olgu lubatud osavõtt riigi-, omavalitsuse-, seltskonna- ja erakonna-elust, kuid ta ei tohi oma ametit kurjasti tarvitada poliitilistel otstarvetel ega esineda kasvatuslikus kui ka õpetuslikus tegevuses parteipoliitiliselt seisukohalt lähtudes. Kool olgu vaba parteipoliitilisest propagandast.

Meie Riigiteenistusseaduses leidub järgmine § (nimelt 31.): „Teenistussaladused, mis riigiteenijale teatavaks saanud, peab tema salajas hoidma ka pärast teenistusvahekorra lõppu“. Ka välismaade õpetajate teenistusseaduses leiduvad seesugused nõuded. Isegi kohati on keelatud ilma vastava loata esineda

kohtus tunnistajana ameti alal. Viini õpetajate seadus nõuab vaitolemist iseäranis neis asjaoludes, mis selge sõnaga kästud salajas pidada. Muidugi ei ole asi korras, kui õpetajal puudub taktitunne ning kui ta ei oska keskteed leida. Arvan aga, et sääraseid õpetajaid, kui neid üldse peaks leiduma, on vähe. Riiklike saladusi koolitöös vaevalt leidub. Oma ametisolekul olen koolis näinud väga vähe salajast kirjavahetust, ja needki puutusid mitte otse koolitööd, vaid kooli evakueerimist.

Õpetaja peaks vait olema igaihe vastu, kellele ta kohustatud ei ole ameti alal teateid andma, asjaoludes, mille kohta selge sõnaga on kästud saladust pidada. Kool peab seisma lähedas ühenduses seltskonnaga, seepärast oleks vaevalt soovitav ja kasulik koolist luua mingit saladuskantsi.

Praegune õpetaja töömäär on normeeritud maksva Avalikkude õppeasutiste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seadusega 1928. aastast (R. T. nr. 22), mille järgi (§ 10) õpetaja nädalatundide normaalarv on

1) maa-alkkoolis 30, linna-alkkoolis 28, mis võib väheneda kuni 24, kui tunnikava ei võimalda klassikomplektide arvuga võrdse õppejõudude arvu juures suurema arvu tundide andmist;

2) kesk- ja kutsekoolis 25.

Õpetajate nädalatundide normaalarv oli mäletavasti enne 1928. a. madalam alguses (24), seda tõsteti alkoolis kahel ja keskkoolis ühel korral.

Õpetaja töömäära suurendamine võib-olla oli tingitud majanduslikult seisukohalt, kuid Eesti koolile on toonud ta vaevalt kasu. Viimasel ajal eriti ja üldiselt alati on toonitatud kasvatust koolis. Vaevalt oli see koolile kasulik, kui õpetaja töökoormat raskendati tundide arvu suurendamisega. Kui õpetajal tuleb anda klassis 5—6 tundi päevas, loomulik, et ta peab siis vahetundidel rohkem puhkama, s. o. õpetajatetuppa tõmbuma, jättes õpilased vahetunnil vähema järelevalvega. Muidugi, korrapidaja õpetaja on ju küll kohal. Aga kes tunneb meie kooliolusid — ja meie, kasvatajad, peaksime neid ju tundma — see teab, et siin asi ei ole kõige paremas korras. On õpetaja töökoorem tundide

näol vähem, siis ta viibiks, ma usun, rohkem oma õpilaste seas ka vaheajal. See ei jätaks oma mõju avaldamata kasvatuslikule küljele. Kui tahetakse seda tõsta, siis tuleb õpetaja nädalatundide arvu reguleerida.

Väga tähtis õpilaste edukuses on õpetaja kaasabi nõrgemaile, mida näeb ette ka Avalikkude alkoolide seadus § 40. märkuses: „Nõrgaandeliste laste tarvis korraldatakse kooli juures abitunnid“. Suuremais linnades oleks mõeldav seks eriõpetaja, aga harilikult (ja vististi oleks see ka asjale kasulik) peaks seda tegema ikkagi õpetaja. Praegune maksev õpetaja töönorm ja korraldus võtab õpetajalt võimaluse nõrgemaid õpilasi nende töös aidata väljaspool õppetundi, eriti algklassides. Õpetajal tuleb anda nädalas 28 või 30 tundi samal ajal, kui õpilastel on ainult 24—26 tundi. Et õpetaja oma tundide normi saaks täita, seks seatakse harilikult mõnes klassis teatud päevadel 3—4 tundi, teistes jälle 5—6. Teisiti ei ole see tehniliselt võimalik. Õpilased, kelle õpetaja kinni mõnes teises klassis, saavad varem vabaks, oleks kohane seda aega kasutada nõrkade aitamiseks, kuid õpetaja pole vaba. Teisel päeval saavad õpetaja ja õpilased ühtaegu vabaks, aga siis on neil oma kuus tundi töötatud ja järeldamine kujuneks koormavaks, aga võib-olla ka karistuseks mõlemale poolele. Peale selle oleks õpetajal vaja veel mitmel muul põhjusel (klassijuhataja kohused, raamatukogu, meelelahutus, ringid) õpilastega pärast õppetööd koos viihida, aga puudub võimalus. Sellegipoolest ei peaks õpetaja tundide arv olema suurem tema klassi õpilaste tundide arvust.

Kuidas on lugu õpetaja töökoormatise teistes maades? On tõesti maid, kus alkooli-õpetajalt nõutakse nädalas ka 28—30 tundi nagu meilgi, näiteks Preisimaal, samuti ka Rootsis; Norras, ka Taanis, meesõpetajalt koguni 27 kuni 36 (seal tehakse töö ja palga suhtes vahet mees- ja naisõpetaja vahel); keskkoolis aga 24. Tüüngenis — alkoolis (1.—7. õp. a.) 28, keskkoolis 22 (11.—13. õp. a.) — 25 (8.—10. õp. a.). Seda nädalatundide arvu võib vähendada teatud põhjustel: õpetaja vanadus ja

tervislik seisund, suurte raamatukogude korraldamine j. m. Türingenis, kus algkooli-õpetajal 28 nädalatundi teatud vanuseastmel, on võetud aluseks kaheksatunniline tööpäev, s.-o. 48-tunniline tööaeg nädalas, millest arvatakse ettevalmistus- ja korraldustöödeks 20 tundi nädalas. Kuid Türingenis ametnikud töötavad ka 8 tundi päevas, millest meil veel igatahes kõigil aladel ei ole kuulda. Kui õpetajaskond siin peab sammuma esirinnas, siis ei oleks see teistele ametnikkudele mitte väga meeldiv ennustus. Austrias on õpetaja nädalatundide arv algkoolis 26 (1.—5. õp.-a.) ja 24 (6. õp.-a.), keskkoolis 21—24. Šveitsis, Austrias, Itaalias, kus algkoolis kindel klassiõpetaja, töötab õpetaja ainult oma klassi õpilastega, tal ei ole tarvis teises klassis oma tundide arvu täis teenida. Kui õpetaja töötundide arv on suurem kui õpilastel, laseb õpetaja osa õpilasi tulla varem, osa aga jätab kauemaks kooli. See viis võimaldab töötada nõrkade õpilastega eraldi ning neid nende töödes aidata või teatud tundides töötada vähema arvu õpilastega. Kas ei tuleks ka meil õpetajate töönormi ses mõttes korraldada?

Õpetaja, eriti just maal, on tähtis seltskonnategelane. Ka seltskonnatöök peab õpetajal aega jätkuma.

Meie riigiasutistes on kindlad koosseisud. Enne sõda olid ka koolides kujunenud peaaegu kindlad koosseisud. Õpetaja teadis, mis aineid ja kus klassis ta õpetas. Keskkoolis, kus aineõpetajad, oleks aine suhtes asi korras, kuid klasside suhtes mitte: nende arv on väga kõikumine. Viimasel ajal on siin küll märgata püsisust. Määratakse kindlaks harude ning klasside arv. Omal ajal ju avati esimesi klasse selle kohaselt, kuidas ruumid võimaldasid ja saadi õpilasi. Kuid üleminek uude seisundisse annab end tunda. Seadus ei püüagi koosseise määrata. Pedagoogika-nõukogu või juhataja korraldagu. Õpetaja võtku tunde, mis ei kuulugi tema erialasse, või leppigu tunniandjana vähema arvu tundidega. Ole ühel aastal määraline õpetaja, teisel juba tunniandja.

Samal kõikuval pinnal on ka algkooli-õpetaja, eriti linnas. Tundub täiesti,

et asi ei ole korras. Ei tunne end sugugi kodunevat. Õppetöö eel katsu saada tunde, sest tundide järgi makstakse. Ja just kui apteegikaaluga: tund vähem, pole määraline õpetaja; tund rohkem, maksa raha! Sul on alati tunne, nagu oleksid aastateeniija. Õpetajate arv oleneb juhuslikkusest: sellest, kuhu kooli teatud aastal vanemad eelistavad omi kooliastujaid lapsi saata. Kuhu kooli rohkem õpilasi ilmub esimesse klassi, seal avatakse selle võrra rohkem kõrvalklasse, küsimata, mitu kõrvalklassi on koolis järgmistel klassidel. Loomulik, et mõnes teises koolis klasside ning õpetajate arv peab vähenema. Oleme ülidemokraatlikud, lubame vanemaile omi lapsi paigutada kooli, kuhu soovitakse, küsimata, kas see selles koolis soovitav ruumide, õppevahendite, klasside ja õpetajate koosseisude mõttes. Avame õhtupoolseid klasse rohkem, viime mõnest teisest koolist vabaksjäänud õpetaja sinna lisaks ja asi korras. Las õpetajad rändavad, saavad üksteist ja koole tundma! Ja kool võib uhkustundega konstateerida, et ta kasvab: klasside arv suureneb. Mõne aasta pärast võivad vanemad eelistada mõnd teist kooli. Nüüd algab mõõn. Muidugi mõnes teises koolis jälle tõus. Klasside arvu vähenemisega kaotab kool tihti õppejõu, kes töötanud vahest koolis pikeemat aega, tunneb õpilasi, nende kodu. Kes õpetajaist peab minema järjekorralisele rändamisele, selle lahendab kas juhataja või kellegi teise isiklik arvamine, loos või mõni muu juhuline abinõu. Õpetajast saab asetäitja või ta peab leppima mõnes teises koolis ainega, millega ta võib-olla pole teinud tegemist juba tükkil ajal. Algkooli-õpetaja peab ju kõiki aineid õpetama. Ja, üks asi on peab, teine — elu ise. Avalikkude algkoolide seaduse põhjal oleks võimalik ära hoida sääraseid nähteid. § 12. põhjal kohaline koolivalitsus, kes peab kooliealiste laste nimestikku, teatab vanemaile koolikohustuse maksmahakkamisest. Haridusministeeriumi määruse (kooliealiste laste nimestiku pidamise kohta, R. T. 106 — 1922) § 6-nda põhjal teatab koolivalitsus ka ühtlasi lastevanemaile, missugusesse kooli peab laps ilmuma õppima. Samal ajal saadab koo-

livalitsus vastavad nimestikud ka koolidele. Praegu ilmub lapsi ka nooremalt kooli. Nende kohta võiks panna maksuma määrus, et nende vanemad peaksid nõutama koolivalitsuselt enne nõusoleku lapse kooli vastuvõtmiseks. Nii kaoksid juhulislikkused klassikomplektide suhtes.

Ka iga-aastane tundide jaotus jätab kibedustunde asjaosalistesse. Ja tagajärjed? Tihti juhuline tundide koosseis. Kunagi ei või sellise jaotuse puhul teada, mis õpetaja sügisel oled. Kevadel igakord ei õnnestu tunde jaotada. Tarvitseb lähemalt silmitseda meie algkoolide tunniplaane. Kas ei leidu neis küllalt värvirikkust ja juhulisust? Selle all kannatab ometi kool, noorsugu, õpetaja.

Niihästi alg- kui keskkoolil olgu kindlad õpetajate koosseisud. Kui asjaolud siiski tingivad ajutist õpetajate arvu suurendamist, siis pandagu ametisse väljaspool koosseise ajutine õpetaja, kel muus suhtes olgu määralise õpetaja õigused, või määratagu neile koh-tadele õpetaja-kandidaate.

Muidugi on koosseisude küsimus raske küsimus. Keskkoolide kohta on meil ses asjas sõna võetud mitmel korral küll ajakirjanduses, küll koosolekuil. On näidatud, et meie keskkool kannatab koosseisude puudumisel, et tal selle tõtu, eriti maal, ei lähe korda leida tarvilisi õpetajaid. Ühtlasi on toonitunud, et kuueklassiline keskkool võimaldaks lahendada seda küsimust paremini kui praegune viieklassiline. Teisalt arvatakse aga, et praegustes oludes pole võimalik kuueklassilist keskkooli teostada. Kuid meie haridusasja juhtivad organid peaksid leidma väljapääsu, et keskkooli sel alal tervendada.

Ka algkool muutuks kindlakujulisemaks, kui omaks koosseisud. See kindlasti avaldaks mõju õppe- ja kasvatus-töös. Itaalias, Austrias võime leida al-koole, kus igal klassil on oma õpetaja, kes ei lähe oma õpilastega edasi järgmisse klassi, vaid annab nad üle järgmise klassi õpetajale. Nõrgad jäävad teiseks aastaks sama õpetaja kasvatada ja õpetada, mis õppetöös väga tähtis. Õpetaja võib kogeneda, klassi õppevahendite, raamatukogu ja muudel aladel viia täiusele, võib koduneda, üldse võtta tööd ses klassis oma-asjana. Õpetaja ei

saa muutuda ametnikuks, kes tuleb, annab omad tunnid ja kaob. Omajagu ehk ergutabki see õpetajat tema töös, sest ta teab, et tema töö tagajärjed on näha järgmisel aastal tema kaasteenijal. Eitavaks küljeks loetakse asjaolu, et õpilased ainult ühe aasta on õpetaja kasvatada. Viinis on klassisüsteem läbi viidud viie klassi ulatuses. Teatavasti on seal õpilased paari aasta võrra meie omadest nooremad, nii vastaks see vanuse poolest meie algkooli kolmele nooremale klassile. Peale õpetaja on klassil veel teatud oskus- ja vabaainete õpetajad. Šveitsis on ühed õpetajad esimese kolme klassi jaoks. Nad algavad oma õpilastega esimesest klassist ja viivad nad kolmanda klassi lõpuni, kuna 4., 5. ja 6. klassi jaoks on teised õpetajad. Meie koolid pakuvad ses suhtes väga kirjut pilti. On koole, kus on püütud läbi viia klassisüsteemi terves algkooli ulatuses. Kuulsin hiljuti, et ühes algkoolis olevat see teostatud puhtal kujul. On väga hea, kui leidub ideaalne õpetaja, kes võtab õpilased esimesest klassist ja viib nad lõpuni. Kuue aasta jooksul on tal võimalus põhjalikult tutvuda oma õpilastega. Klassist klassi edasi minnes jätab ta soovimata ja kõlbmata elemendi maha päranduseks järgmisele õpetajale ja võtab ise samasuguseid vastu „endale nuhtluseks“, nagu võib ka kuulda vahest. Nendega põhjalikult tutvuda ehk ei ole tarviski, hiljem kahe aasta pärast saab neist ju lahti, varemalt ei võimalda seda õnnetu neljakümnes paragrahv algkooli seaduses. On nõutud selle paragrahvi kaotamistki, kuid ta püsib. Ja see soovimata ja kõlbmata element on kui rändajad, kel pole kodu, püsi ega paika, kellest mõni koguni avameelselt tunnistab: „Möödunud aastal jäandas õpetaja X, ei saanud jagu. Kas õpetaja Y saab paremat? Las katsub!“ Ometi peaks kasvatus- ja õppetööd sääraste õpilaste juures võetama väga tõsiselt. — Üldõpetuse ja keskustuse mõttes ei jäta see viis midagi soovida. Kuid õpetaja, olles ametis keskmiselt 25—30 aastat, omab ametist lahkumisel teatud klassi kohta ainult 4—5-aastase praktika, mida harilikult peetakse ikkagi algaastateks. Ja seda veel viieaastaste vahe-

aegadega. On ju hea, kui on tubli õppejõud, aga mis siis, kui see juhtub olema alla keskmist või omab teatud defekti, ja õpilased on terve kooliaja ainult tema kasvatada ja õpetada? Kas jõuab üks isik kõigis aineis ka algkooli vanemais klassides küllalt huviga töötada, vastavat kirjandust oma raamatukokku muretseda, sellega kursis olla, end tarviliselt täiendada? Pealegi kui meie õpilased vanemad ning nõudmised suuremad. Kas ei mõju õpetaja vahetus teataval määral värskendavalt õpilastesse kui ka õpetajasse? — On koole, kus ained on killustatud, kus peaaegu iga aine jaoks eri õpetaja. Aine võidab kindlasti, sest õpetaja kujuneb eriteadlaseks ja võib seista ajakõrgusel. Kuid harilikult kannatab selle all kasvatuslik külg. Üldõpetusest ei või juttugi olla, keskustus on raskesti teostatav. Algkoolis on see vististi sobimatu ja vastuvõtmatu, ka vanemais klassides.

Esimeses kolmes klassis ei tohiks olla juttugi ainesüsteemist, vaid siin peaks iga klassi jaoks olema oma õpetaja. Õpilaste tundmaõppimise mõttes võib-olla on kasulik, kui õpetaja läheb kaasa oma õpilastega kolme esimese klassi ulatuses. Neid õpetajaid ei tohiks kohustada peale oma klassi tundide veel teistest klassidest tunde võtma, vaid õpetaja töönormiks määratud klassitunnid ta pühendagu täiendavalt tarvide järgi üksikuile oma klassi õpilasele. Vanemais klassides võiksid olla sugulusainerühmade õpetajad, näiteks ühel emakeel-ajalugu, teisel matemaatikalooduslugu, kolmandal oskusained. Õpetaja peaks õpetama oma aineid kõigis kolmes (4., 5., 6.) klassis. Niisugusel jaotusel vanemais klassides oleks muude seas ka see hea külg, et nõrk õpilane jääks ikkagi sama õpetaja hoole alla, mis igatahes tõstaks kooli edukust. Peale selle õpetaja koduneks, kogeneks, kaoks juhulisus ja kibedustunne, mida võib-olla manab esile iga-aastane tundide jaotus. On koolil kõrvalklassid, siis nende jaoks olgu teised õpetajad. Suuremains klassides, kus tundide arv seda võimaldab, võiksid olla üksikud oskusainete õpetajad, nagu laulu-, käsitöö-, joonistuse-, võimlemisõpetaja.

Üldse on see küsimus laia ulatusega, kuid ta väärrib kaalumisele võtmist koosseisude kindlaksmääramisel.

26. septembril 1928. a. esitas Vabariigi Valitsus Riigikogule eelnõu, milles seisab: „Algkoolides on määraliste õppejõudude arv võrdne kooli klassikomplektide arvuga. Peale selle usuõpetaja ja linnas võõrkeele õpetaja-tunniandja“. Teatavasti see eelnõu jäigi eelnõuks. Kuid siin on juba püütud koosseise määrata. Esimese kolme klassi kohta on täiesti vastuvõetav, et õpetajate arv on võrdne klassikomplektide arvuga. Vanemais klassides, kui arvata maha linnas usuõpetus ja võõrkeel ja maal usuõpetus, jääks linnas 80 ja maal 90 tundi või igale õppejõule linnas 27, maal 30 tundi. Meie juhatajate tundide arv ei ole mitte nii suur, vaid märksa vähem.

Et meie algkoolid on väga mitmet tüüpi, oleks raske seaduses õpetajate koosseise lähemalt määrata. Seda peaks tehtama vastavas määruses. Õpetajate koosseisude määramisel nii alg- kui keskkoolis võetagu arvesse ainetest raskust eel- ja järeltööde mõttes, klassijuhatus, suuremate raamatukogude ja kabinettide korraldamist ja tööd internaadis. Teised õppe- ja kasvatustegevusega ühenduses olevad tööd, nagu korrapidamine koolis, õpilaste järelevalve jne., kuuluksid õpetaja harilikku töömäära. Kuueklassilises algkoolis võiks olla õpetajate arv võrdne klassikomplektide arvuga, peale selle juhataja ja vabaainet (usu-) õpetaja ja linnas võõrkeeleõpetaja-tunniandja, kui soovitakse ka tulevikus maal lühemat tööaega, aga sealjuures õpetajate töönormi ühtlustada. Õpetaja on kohustatud teostama õpilaste järelevalvet väljaspool õppetööd, kui terve kool, üksik klass või osa klassist on kohal, näiteks õppekäikudel, huvireisidel, mängudel, võistlustel jne., mida korraldab kool. Teeb seda mõni väljaspool kooli seisev isik või organisatsioon, ei tohiks sellest osavõtmine olla õpetajale sunduslik.

Juhatajail kui ka õpetajail tuleb teha ametisõite kas omal algatusel, kooli korraldusel või koolivalitsuse ettekirjutusel või kutsel. Samuti korraldatakse õpilastega õppekäike, huvireise. Õpetaja korraldustöö neil käikudel või rei-

sidel on igatahes raskem kui klassitöö. Peale selle nad toovad endiga kaasa lisakulu. Suuremalt osalt kannab praegu seda kulu õpetaja isiklikult või peavad õpilased teatud summa õpetaja kulude katteks „kokku lappima“. Asi ei ole korras. On ametisõidud, õppekäigud ja huvireisid tarvilikud, siis peab leitama seks vastavad summad. Avalikkude algkoolide seaduse (R. T. 75/76 — 1920) § 97 ja keskkoolide seaduse (R. T. 155/156 — 1922) § 102 lubavad algkoolide või keskkoolide poolt korraldatud õppereisidest osavõtjale õpetajale riigi raudteel ja laevadel kas maksuta sõidu või hinnaalanduse. Vastav erimäärus annab ainult hinnaalanduse. Ametisõitudel kas üksi või õpilaste kaasas peab õpetajal olema õigus saada sõidu- ja päevaraha ühesugustel alustel riigiteenijatega. Muidugi on seaduse või erimääruse ülesanne määrata lähemalt ametisõitude korraldust.

Koolijuhatajate erikohused on loeteldud nii avalikkude alg- kui ka keskkoolide seaduses. Avalikkude algkoolide seaduse § 73-dast selgub, et algkoolijuhataja on kooli puutuvate küsimuste algataja, õppe- ja kasvatustöö korraldaja ja ühtlustaja ja kooli esindaja väljaspool; nii siis juhataja on õpetajate seas primus inter pares (esimene ühesugustel seas), aga mitte ülemus, ainult pt. h. annab talle järelevalve õiguse.

Avalikkude keskkoolide seaduse (R. T. 155/156 — 1922) § 49, mis määrab juhataja kohused ja ülesanded, selgub, et keskkooli-juhataja on seaduse järgi kooli ülemus: tema esitab õpetaja valimiseks või registreerimiseks või ametist vabastamiseks, tal on distiplinaarkaristuse õigus ja vastutus koolitöö korralikkuse eest. Karistuse määramine distiplinaarkorras võib esile kutsuda soovimatuid vahekordi, teravusi ning koostööla õppe- ja kasvatustöös võib selle all kannatada. Arvan, et distiplinaarkaristuse määrajakaks olgu väljaspool kooli seisev isik või asutis, koolijuhatajal aga olgu õigus tarbekorral õpetaja tähelepanu juhtida teatud asjaolule ja õpetajale tema kohuseid meelde tuletada.

Teatavasti on juhatajal veel abi, algkoolis, kus üle 10 klassi, ja keskkoolis, kus üle 9 klassi.

Juhataja töönorm tundide näol on ette nähtud tasude seaduse (R. T. 22 — 1928) § 13: „Ta annab iga klassikomplekti kohta 2 tundi nädalas vähem kui õpetaja, kuid mitte alla $\frac{1}{3}$ “.

Juhataja abi töönormi määrab sama seaduse § 14: „Ta annab iga klassikomplekti kohta 2 tundi vähem kui õpetaja, kuid mitte alla $\frac{1}{2}$ (see on linnas 14, maal 15) algkoolis ja 12 keskkoolis“. Üldse väga ebamäärane §. Algkoolis, kus peab olema vähemalt 11 klassikomplekti. $2 \times 11 = 22$ tundi vähem, $30 - 22 = 8$; keskkoolis: $2 \times 10 = 20$; $25 - 20 = 5$. Oleks õigem nimetada kohe kindel arv. Esialgses tekstis (esimestes palgaseadustes) oli sõna „juhatajava“. Vist mõtles seaduseandja selle sõna all neid klasse, mis üle 10-ne või 9. Pole kuulnud aga, et oleks seadust nõnda kuski käsitatud, seepärast asjata säärane redaktsioon. Teenistusseaduses võiks olla kindel tundide arv.

• Välismaades võime leida mitmesugust pilti juhatajate suhtes. Šveitsis suuremalt osalt on juhataja ülesanne kooli majandusliku külje järelevalve, kooli esindamine ja töö ühtlustamine. Tema tundide arv on võrdne õpetajate omaga.

Ka Türingenis juhataja ei ole ülemus. Tema esindab kooli, hoolitseb kooli korra eest ja ühtlustab õpetajate tööd. Iseäralised ülesanded on määruste ja ettekirjutuste täitmine, õpetajatekogu otustuste teostamine.

Juhatajaks on väiksemates algkoolides harilikult vanem teenistuse alal, suuremates ja keskkoolides ka teisiti. Juhataja amet on teatud aastateks (3—6).

Tundide arv juhatajal on iga kahe õpetaja kohta 1 tunni võrra vähem kui õpetajal, kuid mitte vähem kui pool õpetaja tundidest.

Preisimaal on juhataja vahemeheks koolivalitsuse ja õpetajate vahel, lahendab ka vanemate ja õpetaja vahelisi konflikte. Tal on õigus vabastada õpetajat õppetööst kuni 3-e päevani. Käib tundidel kuulamas, et tutvuda koolitööga, kuid metoodilisi märkusi teha tal on õigus ainult pedagoogika-nõukogu otsuste kohaselt või üksikul juhul ülema asutise erilisel nõudel. Koolis, kus vä-

hemalt kuus klassi, on juhatajal 12 nädalatundi.

Austrias (Viinis) on juhataja juba midagi ülemuse taolist. Ta on kohustatud valvama koolitöö korrapärasuse üle, hoolitsema talle alluvate õpetajate tööjaotuse eest, juhatama koolitööd ja lahendama ettetulevad puudused kui ka kaebused. Seejuures peab juhataja alluvate õpetajate vastu olema vääriliselt aupaklik ja täieliku parteitusetu. Tal ei ole õigust teha õpetajale märkusi ega anda noomitusi, s. o. tal puudub distsiplinaarkaristuse õigus. Koolijuhatajal tunde ei ole. Kuid ta on kohustatud käima õpetajate tundides pealt kuulamas, viibima kooliruumides 42 tundi nädalas. Ühtlasi on ta kohustatud peale koolijuhatamise puuduvaid õpetajaid asendama, misjuures 1 asendustund algkoolis arvatakse 2-he, teistes koolides 1½-se juhatusstunni (kohalviibimiset.) vääriliseks, s. o. algkoolis tuleks juhatajal tarbekorral asendada 21 tundi nädalas, mis üle selle, arvatakse tasu alla (ka õpetaja on kohustatud andma tasuta teatud arvu tunde nädalas). Nii näeme, et õpetaja on juhatajale alluv ametnik. Preisimaal on iga määraline õpetaja vastutav oma õppetöö tagajärgede eest pedagoogika-nõukogu ja vastavate asutiste ees. Õpetajal on nagu vaimline iseseisvus. Tema tegevus on piiratud maksvate määrustega, õppekavaga ja pedagoogika-nõukogu otsustega.

Õpetaja tegevust ja tööd ei saa seada ühele pulgale teiste ametnikkudega, kus võivad olla ülemused ja alamused. Õpetaja töös ei saa käsu järgi talitada. Siin on tähtis isikupärasus. Üks saab teatud meetodiga kasvatus- või õppetöös häid tagajärgi, kuna teise juures annaks see vastupidiseid tagajärgi. Õpetaja peab olema vabakunstnik omal alal. Kui võtta õpetajalt see võimalus, siis võetakse talt ka tööroõm ning ta muutub ametnikuks, kel oleks tähtis ülemuse hinnang ja arvamine. Teiseks ei saa tegelikult nõuda juhatajalt vastutust õpetajate töö eest, minupärast kas või seda, et õpetajad täpsalt ilmuksid klassi. See ehk on võimalik väikeses koolis. Suuremas on see täiesti võimatu. Ja õpetajal säärasel puhul ei tarvitsekski ise muret tunda juhataja vastutab.

Võib-olla, et siis, kui juhatajal ei ole tarvis üldse klassis tunde anda, ehk on veel mõeldav juhataja vastutus.

Õpetaja vastutagu oma töö eest ise. Talle võimaldatagu teenistusseaduses teatud iseseisvus maksvate määruste ja kavade piirides.

Koolide ülevalvet teostavad meil maa- ja linnakoolinõunikud (R. T. 39/40 — 1920). Haridusministri juhatuskirja põhjal (R. T. 69/70 — 1920) annavad koolinõunikud aru hariduslikkude asutiste (käesoleval juhul koolide) seisukorra ja arenemise kohta (§ 2).

Revideerimise puhul (§ 9) viibib koolinõunik tundidel, kus ta kuulab õpetust pealt, et jõuda selgusele õpemeetodite, töö-käigu, kui ka klassi võimise kohta, või küsib ise õpilasi, et nende teadmusi kindlaks määrata. Koolinõunik peab päevaraamatu, kuhu ta märgib oma tähelepanekud ja otsused revideeritud asutise kohta (§ 11). Iga õppeaasta kohta esineb koolinõunik aruandega koolide pedagoogilise seisukorra üle kohalise omavalitsuse ja haridusministeeriumi ees (§ 15). Omal ajal teostati seda harilikult sel teel, et koolinõunik kooli revideerimise järel kirjutas protokoll, andis selle edasi koolivalitsusse ja selle põhjal pärast koostati vastav aruanne. Nendes protokollides esinevad õpetajate nimed ühes õpetajate hindamisega. Kuidas praegu toimikse, ei tea. Kuid üks on kindel: need hindamised on jäänud õpetajaskonnale terra incognitaks. Koolinõunikke ei saa siin milleski süüdistada, sest nad käivad juhatuskirja järgi. Õpetaja huvid on jätnud vastav määrus kaitseta. Juhatuskiri ütleb küll, et (§ 10) tarvilisel korral korraldab koolinõunik pärast revideerimist koosoleku, millest võtavad osa kõik õppejõud, kus revideerimisel ilmsiks tulnud puudusi õpetuse ja kasvatusel alal harutatakse. Selle koosoleku kohta kirjutatakse asutise protokolliraamatusse protokoll. Seda viimast juhtu tarvitatakse harva. Ja jääb ka väga küsitavaks, kas säärane harutus on otsarbekohane, kui asi puurt teatud õppejõudu. Ses asjas õpetajate teenistusseadus peaks tooma parandust.

Riigiteenistusseaduse § 43-nda põhjal peetakse riigiteenija üle teenistuskirja.

Haridusministeeriumi ringkirja põhjal 16. I. 1922 N 1773 seati sisse ka keskkoolides niisugused teenistuskirjad ja tunnustati soovitavaks nende pidamine ka algkoolide õppejõudude üle, mille tõtu mitmed omavalitsused teostavad seda. Teenistuskirjade määruse (R. T. 64—1927) § 5-nda järgi kantakse teenistuskirja peale muu kiitused ja autasud, seaduste põhjal teenistuskirja sissekandmiseks kuuluvad kohtulikud kui ka distsiplinaarkorras määratud karistused. Riigiteenijal on õigus oma teenistuskirjast järele vaadata, kas asjaolud õieti sisse kantud. Määrus jätab lahtiseks valesti sissekantud asjaolude lahenduse.

Õpetajate töö hindamine on väga täpsalt normeeritud Austrias. Viinis hinnatakse õpetaja tööd iga õppeaasta lõpul, erakorraliselt igal ajal. Kui hinnang ei muutu, siis jääb endine. Hindajaks on ringkonna-kooliinspektor, kes toimib koolijuhataja otsust arvestades. Nende eest vastutab juhataja distsiplinaarselt. Inspektori nõudel peab juhataja oma otsused andma kirjalikult.

Ametikirjeldus haarab järgmisi vaatepunkte:

1) ametikohuste täitmine: a) täpsus, b) õppetööle ettevalmistus, d) ametikirjade pidamine, e) tööhiskondadest ja õppenõukogudest osavõtmine, g) kaasabi õppeabinõude, raamatukogude jne. valitsemises, h) kaastöö lastevanematekogudes.

2) Teadmused ja võimed: a) pedagoogiline haridus ja selle täiendamine, b) pedagoogiline ja didaktiline võime, d) ettekirjutiste tundmine ametikohuste täitmisel.

3) Teened: a) õppeviis ja käsitlus, b) käitlemine õpilastega ja nende tööde järelevalve, d) kasvatus ja õppetöö tagajärjed, e) ametlik läbikäimine ülemustega, õppekogude liikmetega ja kooli parteidega.

4) Distsiplinaarsed olukorrad, alles lahendamata korra- ja distsiplinaarkaristused, n. n. heljuvad distsiplinaarasjaolud.

5) Juhatajaks kõlblikkus: hinnatakse neid, keda võib valida juhatajaks või kes ise nõuavad hindamist sel alal.

6) Õppejõu erilised silmapaistvad asjaolud (võimed, kõlblikkus, teadmused): võimed üksikuil aladel, erilised ametlikku tööd edendavad või takistavad asjaolud jne.

7) Üldotsus (kvalifikatsioon).

Hindamisel liigitatakse õpetajaid: eriliselt rahuldavad, rahuldavad, ja nõrgad (mitterahuldavad). Juhatajaks kõlblikkus hinnatakse: eriliselt kohane, kohane ja ebakohane. Üldotsuses (kvalifikatsioonis) tunnustatakse õpetaja a) rahuldavaks, kui ta hindamise ajajärgul vastab kõikidele ametinõudmistele; b) eriliselt rahuldavaks, kui õppejõud ületab märksa keskmise tasemi või kui tal on erilisi teeneid, d) nõrgaks, kui õpetaja ei vasta ametinõuete alammääradele.

Õpetajal on õigus 16. septembrist 15. oktoobrini näha hindamisakti ja sest ärakirja saada. Teenistushindamisest ärakiri saadetakse õpetajale nõudmiseta kätte, kui ta hinnati nõrgaks, aga eelmisel aastal oli rahuldav.

Õpetajal, keda hinnati nõrgaks, on õigus kuue kuu jooksul hindamisest arvates nõuda ringkonna-kooliinspektori teisekordset hindamist. Inspektor on kohustatud seda tegema ühe kuu jooksul. Seejuures ei võeta aja suhtes peakoolivaheaega arvesse.

Peale selle on õpetajal, keda hinnati nõrgaks, õigus korraliste hindamiste puhul 16.—31. oktoobrini, erakorralistel hindamistel 14 päeva jooksul esitada vastulause ringkonna-kooliinspektori kaudu koolivalitsusele, kus selle küsimuse lahendab kvalifikatsioonikomisjon, mis koosneb a) koolivalitsuse juhatajast, b) kohalisest maakooli-inspektoriga, d) 3-est õpetajaskonna esindajast, kellest ühe nimetab vastulause esitaja-õpetaja. Seejuures ei tohi osa võtta komisjonist ringkonna-kooliinspektor, kelle hindamisotsuse kohta käib esitatud vastulause.

Komisjoni liikmeilt nõutakse, et nad peavad talitama südametunnistuse järgi, nad ei tohi olla parteilikud ja peavad pidama saladust.

Komisjon võib vabalt valida abinõud töö kindlakstegemiseks.

Komisjoni otsus on lõplik. Otsusest teatatakse kirjalikult vastavale ring-

konna-kooliinspektorile ja vastulause esitajale.

Iga õpetaja teab, kui raske on õieti ja eksimata hinnata õpilast. Meie teatud ametkondades tehti katset ametnikkude hindamisega. Nagu näha, ei saada ka seal tavaliselt hakkama. Pilke-ajakirjandus ammutas endale küllaldast ainet. Usun, et veel raskem on hinnata õpetajat. Võib olla õnnestub see enam-vähem, kui selleks on igas koolis hindaja juhataja näol nagu Viinis. Siis tuleks meie juhatajad ka vabastada klassistundidest. Kuid meil on märgata just vastupidist püüet. Ega see olnud nii ammu, kui Riigikogu komisjonis kaaluti juhataja abi kohtade kaotamist ja kui suurendati juhataja tundide arvu. Maal kuulduv ka järjesti hääli, mis sooviksid meie koolide juhatajaid viia veneaegsesse seisundisse tundide suhtes. Ja kui ka vabastataks juhatajad koolitundidest ning tehtaks nende kohuseks õpetajate hindamine, kas oleks see majanduslikult vastuvõetav. Meie koolid on kahekolme õpetajaga, tihti ka ühega, ja siis panna veel igale poole üks lisaks hindajaks. Ja kui see majanduslikult oleks lubatav (milles lubatagu kahelda), kas tõstaks see meie õpetajaskonna töö tagajärgi seevõrt, et tasuks oma kulu? Kahtlen. Muidugi üksikuid hooletuid see ehk virgutaks, kuid kaaluv enamus töötaks endiselt. Võib-olla mõjuks veel mõnda närvitsevalt.

Teenistushindamise aset meil võiksid täita koolinõunikkuude märkmed. Ei oleks tarvis hinnata kõikide õpetajate tööd, vaid ainult siis, kui õpetajal on erilised silmapaistvad teened või puudused. Õpetajal peab olema õigus näha hinnanguid, neist tarbekorral saada ärakirju ja vastasel korral esineda vastulausega, kui ta leiab, et tema isikut pole õieti koheldud. Vastulausete läbi vaatamiseks ja otsustamiseks moodustatagu maa- ja linnakoolivalitsuste juurde vastav komisjon, koosseisuga: 1) maa- või linnakoolivalitsuse juhataja komisjoni esimehena, 2) koolinõunik, kelle piirkonda ei kuulu vastulause esitaja, 3) kohalise õpetajate liidu või ühingu esindaja, kui õpetaja, kelle vastulause harutusel, kuulub ühingusse, ja

4) 1 tegev õpetaja, vastulause esitaja kutsel.

Õpetajad kui teisedki isikud, üks vähemal, teine suuremal määral, teotsevad peale oma ameti kõrvalistel aladel. Kui keegi soovib vabal ajal teotseda, selle vastu ei tohiks ju midagi olla. Kui see hakkab halvavalt mõjustama ametit, siis peab seadus juba vahele astuma. See mõjustus võib olla kahesugune: kas takistab ametikohuste täitmist või halvab õpetaja kasvatustööd (ei sobi tema kutsele). Nii üks kui teine ei tohi olla lubatav. Ka välismaa seaduseandlus teeb ses asjas takistusi. Austrias on keelatud õpetajal kõrvaltegevus, mis takistab ametikohuste korralikku täitmist, mis oma loomu poolest takistab õpetajal pidada ametitäitmisel täit erapooletust, mis ei ole õpetaja au ega seisuse kohane või mis kulutab õpetaja aega tema ameti arvel. Kõrvaltegevuseks seal luba ei nõuta, siiski peab õpetaja enne sellesse asumist sellest koolivalitsusele kirjalikult teatama, välja arvatud üksikute õpilaste kodune järeleaitamine. Koolivalitsus võib kõrvaltegevust keelata. Preisimaal on õpetajal vaja koolivalitsuse luba kõrvalameti ja korraliku tasuga kõrvalteenistuse puhul, samuti ka eestkostja, volikogujuhataja või omavalitsuses ameti pidamiseks. Ka õpetaja naisel ei ole luba äri või tööstust pidada muidu, kui mees seks koolivalitsuselt luba ei ole saanud. Luba ei anta ainult siis, kui kõrvalamet või teenistus ei ole seisusekohane, kui õpetaja amet selle all kannatab, üldse, kui on olemas põhjendatud alused keelamiseks.

Türingenis tohib õpetaja kõrvalteenistust või ametit pidada ainult ministri loal. Luba on vaja äri- või tööstuse puhul ka siis, kui seda peetakse naise, mõne teise perekonnaliikme või majateenija kaudu.

Meie seaduseandlus loeb õpetaja kõrvalteenistuseks ülenormi tunde ning normeerib seda tasude seaduse § 21., mille põhjal on lubatud ülenormi tunde koolivalitsuse loal kuni 25%, ministri loal kuni 50% normaalarvust. Sama § käsitleb ka õpetaja kõrvalametit, kuid imelikul kombel teeb õpetaja-ameti kõrvalametiks. Meil räägiti kunagi õpe-

tajate üleproduktsoonist. Selle §-i põhjal tuleb oletada, et meil on õpetajaist puudus.

Et meil Riigiteenistusseadus (§ 35) on maksvaks tunnustanud teatud põhimõtted kõrvalteenistuse ja -ameti kohta, siis tohiks need lubatavad olla ka õpetajaile. Õpetaja võib anda üle normaalarvu tunde kuni 25%, olla erateenistuses, samuti pidada isiklikult ärilisi ettevõtteid kas voliniku või oma perekonnaliikmete kaudu ainult koolivalituse teadmisel, kui seesugune õpetaja erategevus ei takista ametikohuste täitmist ega riiva tema ametkoha väärilist lugupidamist ja au. Koolivalitsus võib eelpool tähendatud põhjustel üle normaalarvu tundide andmist, erateenistust või ettevõtete pidamist keelata. Õpetaja võib üle 25% tundide normaalarvust, kuid mitte üle 50% lisatunde anda, ärilisi ettevõtteid isiklikult juhtida või neis tegev olla ainult ministeeriumi loaga.

Õpetajate töötakistuste ehk töölt puudumiste kohta leiame praegustes seadustes vähe. Avalikkude algkoolide seadus § 64 kohustab maa- ja linnakoolivalitsusi ametisse panema iga 30—50-ne õpetaja kohta ühe tagavaraõpetaja, kes täidab puuduvate õpetajate aset. Keskkoolide seaduse § 49 annab juhatajale õiguse õpetajat koolitööst vabastada, kuid mitte üle ühe nädala.

Õpetajal kui kasvatajal peaks lubatud olema teenistusest puududa või teenistusse hiljaks jääda mõjuvaid põhjusil. Riigiteenistusseaduse § 28 tunnustab mõjuvaiks põhjusiks: 1) haigust, sõjalist tegevust, tulekahju, veeuputust ja raudtee või laevasõidu seisakut, kui need takistavad teenistusse ilmumist, 2) vahi all olemist; 3) vanemate, naise või laste surma või rasket haigust. Erandina võib ülemus oma äranägemise järgi ka muid põhjusi mõjuvaiks tunnustada.

Need tuleksid ka õpetajate kohta mõjuvaiks põhjusiks lugeda.

Et õpetaja puudumisel klassi ei saa jätta ilma õpetajata ja et juhatajal oleks võimalik asendajat kutsuda, tuleb õpetajal puudumisest esimesel võimalusel koolijuhatajale teatada ja ka puudumispõhjusi tõestada. Kui haiguse pä-

rast õpetaja puudus ühe päeva, siis võiks arsti poolt kirjutatud haiguseleht ära jääda, tuleks leppida õpetaja teatega. Eriti maal, kus arst kaugel, teeks arstitunnistuse saamine raskusi. Kuid ka linnas osutuks see vahel asjata kuluks. Meil harilikult peale haigust peab õpetaja asuma täiel määral tööle. Tüüringeni seadus näeb ette, et õpetajat võib peale haigust ka osaliselt tööst vabastada, s. o. õpetaja nädalatundide arv vähendatakse ajutiselt. Arvan, et see oleks ka meil tarvilik. On ju inimene pikema raske haiguse järel nõrgem kui harilikult.

Teiste, peale haiguse, mõjuvate põhjuste kestvuse üle kuni ühe nädalani otustagu koolijuhataja, üle selle — maa- või linnakoolivalitsus. Haiguse ja muil mõjuvail põhjusil puudumise korral olgu õpetajal teenistustasu saamiseks ja reservi arvamiseks ühesugused õigused riigiteenijatega. Teatavasti saab riigiteenija teenistustasu haiguse korral kuni terveks saamiseni, aga mitte kauem kui 26 nädalat järgimööda, korduvalt haigusjuhtumel kokku mitte enam kui 30 nädalat aastas, esimese haiguskuu jooksul täiel määral, järgmiste kuude jooksul $\frac{2}{3}$ teenistustasust. Muil mõjuvail põhjusil ametist puudumisel makstakse ametnikule palka kahe kuu jooksul. Üle kahe kuu puuduv ametnik arvatakse ametnikkude reservi ilma palgata.

Meie õpetajaskond saadab oma esindajad linna haridusnõukokku, linna- ja maa hariduskokku, kust nad võivad hariduskogu esindajana ka haridusnõukokku valitud saada. Ühtlasi on meil õpetajaid ka omavalitsuse volikogudes, neile tuleb ka koolitöö ajal võimaldada osavõtt, kuid nad on kohustatud oma puudumisest teatama vastavale koolijuhatajale ja koolivalitsusele. Samuti ei tuleks luba küsida koolitöö ajal kohtusse ilmumiseks, vaid tuleks aegsasti teatada puudumisest koolijuhatajale ja koolivalitsusele.

Välismaade õpetajate teenistusseadused (näit. Tüüringenis, Austrias) võimaldavad õpetajale-saadikule, riigi- ja maapäeva liikmele osa võtta riigi- või maapäeva istungeist ilma seks luba küsimata. Nad on vabastatud ka nädal

enne ja pärast istungeid. Kuid valimiseeltoodeks tuleb nõutada puhkusluba.

Õpetajal olgu õigus olla Riigikogu liikmeks. Meie Riigikogu liikme amet on palgaline, seepärast ei peaks õpetaja õppetööst puudumise puhul õpetajapalka saama. Oma puudumisest koolitööst saadikukohuste täitmise tõttu peab ta aegsasti teatama koolijuhatajale ja maa- või linnakoolivalitsusele.

Koolitöö vaheaegadel peab õpetajal olema õigus ilma seks luba küsimata oma teenistuskohast lahkuda, kuid pikemaks ajaks lahkudes peaks koolijuhatajale oma elukoha teatama. Et koolijuhatajate järelevalvel ja hoida on kooli varandus ja ka rahasummad ning kooli kirjavahetus, siis peab ta, kui tahab koolivaheajal ära sõita, seks koolivalitsuselt puhkusloa varakult nõutama, seejuures andes üles asendaja, kelleks võib olla maal vähemas koolis ka hoolekogu juhataja või liige.

Tahab õppejõud omas isiklikus asjas koolitööst puududa, tuleb tal seks luba nõutada ja ühtlasi asenduskavatsusest teatada.

Meie keskkoolide seadus, nagu kuulsime, lubab juhatajal vabastada õpetaja koolitööst kuni ühe nädalani. Algkoolide seadus niisugust õigust juhatajale ei anna. Kuid ka algkoolis töötaval õpetajal on tarvis mõnikord puududa ja eriti maal on raske seks koolivalitsuse luba saada. Teenistusseadus peaks selle saamise kergemaks tegema. Ei ole mõeldav küsida luba koolivalitsusest, kui pead puuduma samal või järgmisel päeval, kuna tead, et luba võib kohale jõuda alles kahe-kolme päeva pärast. Ka algkooli-juhatajal olgu õigus vabastada koolitööst õpetajat kuni ühe nädalani. Arusaadav, et nii alg- kui keskkooli-juhataja tohiks vabastada koolitööst õpetajat, kui koolitöö selle all ei kannata. Ka juhatajal olgu kergendatud loaamine koolitööst puudumiseks tarbe korral. Loaandjaks võiks olla hoolekogu-juhataja, kellele juhataja esitab töökorralduse kavatsuse puudumise puhuks. Koolijuhataja võiks ka lühemat aega kuni ühe nädalani tarbe korral teenistusest puududa oma äranägemise järele, kui ei ole võimalik luba nõutada või kui teenistushuvid selle all ei kannata.

Välismaareisideks, edasiõppimiseks, mõnesugustest kursustest osavõtmiseks koolitöö ajal või mõnel muul isiklikul põhjusel koolitööst puudumiseks tuleks õpetajal luba küsida. Kui välismaareis või haridusetäiendamine võetakse ette teenistuse huvides, peab õpetaja palka edasi saama, tarbekorral ka toetust. Kuni kahe kuuni teenistustasuga või ilma võiks luba anda maa- või linnakoolivalitsus, kauemaks ajaks aga kuni kuue kuuni teenistustasuga Vabariigi Valitsus ja kuni ühe aastani ilma teenistustasuta ministeerium.

Mis puutub õpetajate kaitsevæetennisusse, siis asun seisukohal, et see ei kuulu normeerimisele õpetajate teenistusseaduses vaid riigikaitseaduses.

Eesti vabariigi põhiseadus lausub (§ 68): õigusemõistmist Eestis teostavad oma tegevuses sõltumatud kohtud. Demokraatlikus vabariigis peaks olema ka õpetajal õigus nõuda, et tema süütegusid harutaks kohus. Seepärast peaks õpetaja kandma harilikus kohtukorras vastutust oma avalikkude süütegude eest ka siis, kui need tehtud ametikohuste täitmisel. Seda enam, et põhiseaduse alusel (§ 16) ei ole tarvis eelluba ametniku kohtulikule vastutusele võtmiseks.

Ametivendade omavahelisi auhaavami või muid sellesarmaseid süütegusid võiks küll harutada kutseühingu omavaheline aukohus, kuid ikkagi siis, kui mõlemad pooled on sellega nõus. Ühtki kodanikku põhiseaduse põhjal (§ 8) ei või vastu tema tahtmist temale seaduse poolt määratud kohtu alt üle viia teise alla.

Peale avalikkude süütegude võivad olla ametialased arusaamatused ja eksimused.

Koolinõunikude juhatuskirja § 18. põhjal (R. T. 69/70 — 1920) koolinõunik lahendab lastevanemate ja õppejõudude vahel õppe- ja kasvatustöö alal tekkinud arusaamatused. Samuti võiks koolinõunikul õigus olla lahendada arusaamatusi, mis tekivad õppejõudude ja koolivalitsuse vahel.

Ametialaseks eksimuseks tuleb lugeda asjaolu, kui õpetaja oma kohuseid ei täida või täidab neid korratult, üldse

patustust seadusepärase määruste või korralduste vastu ameti alal.

Ametialaste eksimuste lahendajaks on praegu maa- ja linnakoolivalitsuse organitest haridusnõukogu, kes vaatab läbi koolivalitsuse alla kuuluvate isikute vastu tõstetud kaebused. [Eestimaa koolivalitsuse ajutine korraldus (R. T. 6 — 1918) § 17 pt. m ja § 22. Määrus linnakoolivalitsuse korralduse kohta (R. T. 10 — 1918) § 37 pt. m ja § 42]. Edasikaebuse teel läheb asi administratiiv-kohtu lahendada. — Nendes määrustes puuduvad karistusmäärad.

Avalikkude keskkoolide seaduse § 49 pt. c annab keskkooli-juhatajale õiguse teha õpetajale korratuste puhul märkusi ja hoiatusi. Nii näeme, et siin on peaaegu tühi koht meie seaduseandluses. Kuid teatavasti puudub meil üldse distsiplinaarkaristuse seadus. Kui kaugele selle koostamisega ollakse, ei tea.

Ametialaste eksimuste puhul vastutagu õpetaja distsiplinaarkorras.

Distsiplinaarkaristuse määrajaks võiksid olla maa- või linnakoolivalitsuse juhataja ja haridusnõukogu. Kuid praeguses maaharidusnõukogus puuduvad õpetajate esindajad, seepärast poleks vastuvõetav, et haridusnõukogu praeguses koosseisus oleks distsiplinaarkaristuse määrajaks. Kas ei tuleks võtta kaalumisele hariduskogu kui tegelikult surnud organi kaotamisküsimus? Hariduskogu esindajate asemele haridusnõukokku võiks arvata õpetajate esindajad. Ühtlasi peaks haridusnõukogust osa võtma liikmena vastutusele võetud õppejõu kutsel 1 tegev õpetaja, seega oleks kindlustatud kaitse vastutusele võetud õppejõule. Kui aga ei soovita haridusnõukogu koosseisu vastavalt muuta, võiks kaalumisele tulla maa- või linnakoolivalitsuse organina distsiplinaarkomisjon, koosseisus: 1) maa- või linnakoolivalitsuse juhataja esimehena, 2) koolinõunik, 3) maa- või linnaharidusnõukogu esindaja, 4) 2 esindajat kohalise õpetajate liidu või ühingu poolt ja 5) 1 tegev õpetaja, vastutusele võetava õppejõu valikul.

Koolivalitsuse juhataja ja õpetajakonna vahel peaks valitsema teatud kooskõla. Raskemate distsiplinaarkaristuste määramiste tõttu võib-olla te-

kiiks soovimatuid vahekordi. Kuid koolivalitsuse juhatajal tuleb ometi tege- mist teha õpetajate ametialaste ek- simustega ja püüda neid võimalikult lahendada. Seepärast võiks koolivalitsu- se juhatajal olla õigus õppejõule teatud eksimuste puhul teha hoiatusi ja mär- kusi. Preisimaa seadus mõuab, et see- sugused hoiatused ja märkused, kui need on kirjalikud, saadetakse õppe- jõule kätte kinniselt. Ka meil ei oleks see nõudmine liigne, et ära hoida soovi- matuid tagajärgi kasvatustöös. Tarbe- korral annaks koolivalitsuse juhataja asja lahenduse haridusnõukokku või dis- tsiplinaarkomisjoni, kel oleks õigus teha õppejõule märkusi, ka teenistuslehte kandmisega, anda noomitusi ja esitada koolivalitsusele teisele sama- või mada- lamapalgalisele kohale viimiseks. Ma- dalamapalgalise koha all tuleks mõista juhataja jaoks abi või õpetaja kohta. Üleviimise määrused võiksid olla sa- mad, mis riigiteenijail. Kõigi nende distsiplinaarkaristuste puhul olgu õpe- tajal edasikaebuse õigus, ka administra- tiiv-korras kohtutes. Edasikaebuse pu- hul peaks ka veel teine vastav asutis harutama asja sisuliselt. Eksimuste lii- gid, karistusviisid ja kord, samuti eda- sikaebuse aeg ja kord tulevad kindlaks määrata erimäärusega.

Õpetajaid ei tuleks ainult karistada, vaid ka ergutada. Härä Uiga 7. üld- kongressil puudutas seda küsimust puh- kepalga suhtes. Endiste tasuseaduste põhjal oli õigus ministeeriumil tõsta õp- pejõude palgaastmeis. Praegu maksev tasuseadus seda õigust ei tunnusta. Võiks ka see küsimus kaalumisele tulla. Võiks kasutada ka määramist teisele sa- mapalgalisele kohale, kus paremad tee- nistustingimused, või suuremapalgali- sele kohale, näiteks õpetajakohalt juha- tajakohale. Sellega seotud kulud peaks õpetajale tasutama. Õppejõud võib olla omal endisel kohal väga kodunenud, omada majapidamise, ettevõtte, mille tõttu ta ei sooviks kohta vahetada. See- pärest peab teisele kohale määramiseks olema määratava nõusolek. Määramist- teisele kohale võiks võtta ette ka kooli- töö huvides, kuid ikkagi määratava nõusolekuga. Kõiksugused ergutused on siiski vaeeldavad. Tähtsam aga on õpe-

tajate õigusliku ja majandusliku külje tervendamise. On õpetaja selle poolest väärikselt kindlustatud, siis alles on tal võimalik täie andumisega oma oskuste ja võimete kohaselt omi kohuseid täita.

Olen püüdnud puudutada tähtsamaid momente õpetaja ametialases tegevuses. Nendest küsimustest on mitmed väga laia ulatusega, näiteks koosseisud ja ametialased eksimused, mis oleksid väärinud võib-olla erireferaate. Käesoleva referaadi raamides tuli neid siiski rii-vata.

Mõningaid seisukohti ettepanekutena.

1. Kooli huvides tuleb võimaldada kohalise omavalitsuse (linna, alevi, val-la) ja kooli esindajale hääleõigusliku liikmena osavõtt maa- või linnaharidus-nõukogust õpetajate valimisel. Tuleks kaalumisele võtta hariduskogu olemas-olu ja haridusnõukogu koosseis.

2. Õpetaja peab olema Eesti vaba-riigi kodanik ja oskama riigikeelt.

3. Koolinõunik või mõni teine revi-deeriv ametnik, samuti ka õpetaja kaas-ametnik ei tohi kunagi õpilaste juures-olekul tema töö kohta laitvaid märkusi teha ega endale temaga läbikäimisel üld-se midagi lubada, mis võiks alandada õppejõu väärtust kasvandikkude silmas või kõigutada tema autoriteeti.

4. Õpetajal olgu lubatud osavõtt riigi- ja omavalitsuse esinduskogudest ja asutistest, samuti ka erakonna- ja selts-konnaelust, kuid ta ei tohi oma ametit

kurjasti tarvitada poliitilistel otstarvetel. Õpetaja poliitiline meelsus ei tohi olla jälgitav. Kool olgu vaba parteipoliitilisest propagandast.

5. Igal koolil olgu kindlad õpetajate koosseisud. Koosseisude määramisel tuleb arvestada aine eel- ja järeltoid, suuremate raamatukogude ja kabinet-tide korraldustoid, klassijuhatus ja töid intermaadis. Klassiõpetaja tundide arv ei tohiks olla suurem tema klassi õpilaste tundide arvust.

6. Õpetaja vastutab oma töö eest pe-dagoogika-nõukogu ja vastavate asu-tiste ees. Talle võimaldatakse iseseis-vus õppe- ja kasvatustöös kavade, mää-ruste ja pedagoogika-nõukogu otsuste piirides.

7. Õpetajal kõrvalteenistuse pidami-ses ja teenistusest puudumiste või tee-nistusse hiljaksjäämistele suhtes olgu Riigiteenistusseaduses ettenähtud õigused. Ametisõitude puhul kas üksi või õpi-laste kaasas saab õpetaja sõidu- ja päe-varaha ühesugustel alustel riigiteenija-tega.

8. Maa- või linnakoolivalitsus võib õppejõu nõusolekul õppejõu määrata koolitöö huvides sama- või kõrgemapal-galisele kohale. Kui määramine sünnib vastu määratava tahtmist, otsustab määramise ministereium, enne ära kuu-lates määratava seletuse.

9. Ametialaste eksimuste puhul vas-tutab õpetaja distsiplinaarkorras eri-seaduse alusel.

Kooliraamatukogud.

H. Schmidt.

(Järg.)

Kooliraamatukogu ülesanded.

Eelpool puudutasime raamatu ja raamatukogu kui niisuguse tähtsust üldse. Jälgisime pikemalt ühe liigi raamatukogude, nimelt kooliraamatukogu-de tekkimist ja arengut. Püüdes selgi-tada neid põhjusi, nägime, et meil oli koolimaja, kui oma ringkonna vaimline keskkoh, esialgu lihtsalt kohaks, kuhu asutati raamatukogu — ärkamisaja vai-

mus. Hiljem muudeti see pedagoogilis-tel ettekäanel venestamise abinõuks, ja alles kõige viimasel ajal — peaasja-likult Eesti iseseisvuse ajast, on haka-tud rõhutama selle kasvatuslikke üles-andeid, mis välismaail olid tunnustatud juba kooliraamatukogude asutamisel, kuigi ka seal kooliraamatukogu ülesan-ded olid väga mitmesugused. Kooliraa-matukogu all mõisteti raamatukogu kooli ruumis, mida kasutas nii õpetaja

kui õpilane, millesse koondusid kõik aine- ja teadusladad kui ka ilukirjandus. Selle raamatukogu ülesandeks oli (näiteks meil) pidada silmas tihti terve kooliringkonna vaimlisi huvisid. See ühendab nii teadusliku kui avaliku rahvaraamatukogu erineva kuju. Kuigi praegu enam ei nõuta kooliraamatukogult, et see täidaks av. raamatukogu ülesandeid, peab seal leidma rahuldust siiski kaks erinevat huvi, s. o. õpetaja ja õpilase oma.

Märgime siin veel, et meie kooliraamatukogud vabanesid av. kogude ülesandest tegelikult alles 1925. a., mil hakkas maksma Av. raamatukogude seadus. Kui needki raamatukogud on paigutatud enamalt jaolt koolimajadesse, siis hoitakse neid ikkagi eraldi kooliraamatukogust, mis nüüd on jäänud ainult õpet. ja õpilase tarvitada. Õpetaja ja õpilane — ja üks raamatukogu. Üks kogu, mis peab taotlema kaht, teataval määral teineteisest erinevat eesmärki.

Kuigi on ka eritiübilisi koole (seminarid j. t. õp. ettev. asut.), kus pole need erinevused nii silmapaistvad, nii teravad, et tarvilik oleks kogu eraldada tarvitaja kohaselt, siis on üldiselt siin tegemist ikkagi kahe erineva kogu tarvitajaga, mille tõttu ka neid kaht ülesannet kooliraamatukogude juures vaadeldgem eraldi.

*

Õpilasraamatukogu.

Die Lektüre ist ein verborgener, aber mächtiger Miterzieher, der leider vielfach unterschätzt und gröblich vernachlässigt wird.

Matthias.

Õpilasraamatukogud*) on meil kahesuugused. Ühed sisaldavad ainult õperaamatuid, millest varustatakse kehvemaid õppijaid, kuna teised on ilukirjanduslikud. Meid huvitab praegusel korral viimane. Ilma et vahet teha erilisel algkooli ja keskkooli vahel, püüame vaadelda niisuguse ilukirjandusliku kooliraamatukogu tarvidust ja

ülesandeid. Niisuguse raamatukogu tähtsust ei muuda ka mitte koolis tarvitav õpetamis-meetod, (nagu töö- või raamatukooli põhimõte). Sellest võib vast oleneda ainult kirjanduslikkude teoste eksemplaride arv kooliraamatukogus.

Mis tähendus raamatul ja raamatukogul koolis on, seda poleks õieti tarvis seletadagi. Peaks kõigile olema selge, „et *) laps koolis kõige vähemalt *lugema* peab õppima. Lugemise õpetamine ei tähenda aga üksi lugemise tehnikat, tähtede ja silpide kokkupanemist sõnadeks ja sõnade ühendamist lauseteks, vaid ta tähendab ka loetava tüki sisusse tungimist, lugemise himu kasvatamist. Seda ei saa keele õpetamise tundidel üksi kätte, vaid lapsel peab võimalik olema ka vahepeal lugeda. Ja laps tahab lugeda ja loeb heameelega — tarvis ainult lugemise-materjali kätte muretseda ja korraldada. Sellepärast on kooliraamatukogu üks niisugustest koolielu algnõuetest, ilma milleta korraldlikku kooli ette ei saa kujutada“.

Suurim ülesanne kooliraamatukogudel on just alamates koolides, kus õpilasi tuleb veel võita raamatule, kus tuleb alles õpilases äratada huvi kirjanduse vastu. Peab õppima lugema, peab õppima lugema mitte ainult lugemistükke vaid ka raamatuid. Kooliraamatukogu on eelaste av. raamatukogule, kust õpilane hiljem peab oskama ammutada iseseisvalt kirjandust, — oma huvidekohast ja enda edasiharimiseks.

Kõrgemates koolides oli raamatukogu ülesandeks esiteks ainult õpilaste eemalhoidmine igasugustest kahtlase väärtusega laenuraamatukogudest ja, hoolitsedes valitud kirjanduse kättesaadavaks tegemise eest, püüti hoida õpilasi sattumast alaväärtusliku kirjanduse mõju alla. Hiljem seltsis sellele püüele kooliraamatukogu abil õpilast kasvata da, aidata kaasa tema karakteri kujunemisel ja harida tema maitset. Raamatukogu sai vältimatuks vahendiks kooli-ülesannete ja sihtide taotlemisel.

Töökooli põhimõtte järgi töötades on tarvidus raamatukogu järele veel suurem. Siin on tarvilik iga õpilase otsene kokkupuutumine esemega, mil-

*) Vt. selle kohta ka *Fritz Johannesson: Betrachtungen über Jugendlektüre und Schülerbibliotheken* (Berlin, 1907.).

*) M. Raua sõnad — juba nimetatud kirjutisest.

lest küsimus päevakorras. Kõik peab olema laste tarvitada, sest ilma selleta oleks iseseisev faktide kogumine, uurimine ja otsimine peaaegu võimatu.

Kuid laskem siin kõnelda Brüsseli uue ülikooli psühholoogia ja pedagoogika prof. A. Faria'l*):

„Kõigepealt on igal klassil oma raamatukogu; meil on umbes nelituhat raamatut, mis kuuluvad igasse meil õpetatavasse teadusharusse, ja peale selle veel hulk joonistuste, päevapiltide, maalide ja piltpostkaartide kogusid, millest lapsed võivad omandada laialdasi teadmisi. Umbes kümme ajakirja (kuukirja) täiendavad raamatukogu. Peale selle on vanemate laste tarvitada veel päevalehed. Kõik see moodustab, kahtlemata, väärtusliku allika teadete ja teadmiste saamiseks, — allika, millest õieti juhitud mõistus võib suurt kasu saada kasvatuslikes kui ka õpetuslikes mõttes. Kõik ühiskondlise, poliitilise, ökonoomilise, kõlblise, teaduslise ja kirjanduskunstilise elu nähtused ja sündmused käsitatakse ajakirjanduses ja, ergutades vanemaid õpilasi neid sündmusi arutama, mõistma ning selgitama, viiakse neid ühiskondliste nähtuste valda, mis igale noorele tingimata tarvilikud ja mille vastu ta harilikult suurt huvi tunneb. Nooremaid ja keskealisi lapsi tutvustatakse ka nende voolava elu sündmustega, mis neid huvitavad. Ajalehtedest lõigatakse välja kõik tähelepanemisvääriks nähtused ja sündmused, mis vastavad nende arusaamisele. Need väljalõiked gruppeeritakse sisu järele, kleebitakse papist lehtedele ja antakse kasvandikule lugemiseks. Igal päeval uuendatakse need papist lehed, mis sel kombel meie kooli noorematele ja keskmistele õpilastele päeva-lehe aset täidavad...

Nii siis, suur hulk raamatuid, populaarteaduslisi ja illustreeritud ajakirju ja ajalehti moodustavad kõrgeväärtuslise faktiliste materjalide saamise allika. Ja see on seda tarvilikum, et meil koolis puuduvad õpperaamatud.

Meie ei pea kinni ühestki õpperaamatust. Meie kuulutasime välja avaliku sihikindla sõja kõigile ühetaolistele ja vaimusuretavaile „käsiraamatutele“. Ja seda mitte ainult õppekava nõudel, (kuna pole õpperaamatuid, mis oleksid kokku seatud meie kava kohaselt), vaid ka veel tähtsamal põhjustel. Et lastes aren-

dada kriitilist vaimu ja oskust iseseisvalt töötada, on tingimata vaja teda vabastada õpperaamatu vaimilisest ja kõlblisest survest...“

Kuigi siin on töökooli põhimõtete teostamisel mindud äärmuseni, selgub siit siiski raamatu tähendus töökoolis. Mis oleks töökool raamatuta või raamatukoguta!

Kirjanduse kaudu avaneb koolil suurem võimalus õpilaste kasvatamiseks, kui seda tihti arvatakse või hinnata osataks segi.

Kui kooli korraldused kasvatusel või õpetusel alal võivad õpilasele tunduda survena, võõra tahte mõjustusena, ja seetõttu kutsuda välja instinktiivse tungi vastupanuks, siis puudub see joon kasvatuses kirjanduse kaudu täiesti, — ja ometi juhib sedagi kasvatust õpetaja vilunud käsi, mis õpilasele jääb aga kirjanduslikkude kujude ja sündmuste varju.

„Kirjanduse kaudu õpib laps teisi elukutseid tundma kui see, mis ta isal on, teiste seisuste püüetest aru saama, teiste vanaduseigade huvisid aimama.

Teiste inimeste elusaatuse tundmaõppimine teeb ta südame tänulikuks, ta otsused pehmemaks, ta käe lahtiseks ja heldeks, ta pilgu teravaks. Luuletööd laiendavad ruumi ja aja piire, viivad õpilase vaimus võõrale maale ja võõra rahva hulka, teevad ta läinud sugupõlvede kaasaeglaseks. Luuletööd tutvustavad õpilast ajavaimuga, laiendavad silmaringi ja rikastavad teda inimeste ja elu tundmise poolest“.

Nii M. Kampmann.*) Ja edasi ütleb ta veel samas teoses:

„Peale selle aitab kirjandus eluvaadet luua, näitab elu tõelikkust, alandab ja vähendab üleauruseid nõudmisi elu vastu, õiendab otsuseid inimeste ja elu kohta, aitab sagedasti olemisetraagika kuristikust üle, peenendab maitset, istutab hinge eetilisi, esteetilisi, usulisi ja rahvuslisi ideaalisid. Seega läheb kultuuri majapidamises kirjandust nagu ka teisi kunstiharuseid hädapärast tarvis“.

Miks peab aga lugema just pikemaid teoseid, küsib M. Kampmann ja vastab sellele:

„Hulk väiksemaid kirjandusetooteid ja üksikuid väljalõikeid suurematest teostest lei-

*) A. Faria de Vasconcellos, Uus kool Belgias, lk. 59. Tallinnas 1922. a.

*) M. Kampmann: Eesti keele õpeviis, lk. 276. Tallinnas 1918.

dub ju lugemisraamatus. Kuid neil ei ole õpekavas mitte iseseisev tähendus. Nad on keeleliselt eeskujuks seatud ja sisuliselt on nende ülesanne mitmekülgset asjaõpetust ette valmistada, täiendada ja ühtlasi asjalistele tundidele saateaineks olla. Lugemisraamatutüki, olgu nad niihästi kui tahes välja valitud, on ikkagi keeleliselt kui ka sisuliselt teiste õpeainete ettevalmistajad, uksehoidjad ja ümardajad. Lühikeste jutukeste ja väljalõigete kogu peetakse ikkagi hädaasjaks ja lugemisraamatu on kirjanduse eeskoja tähendus. Selle vastu omandavad pikema ulatusega kirjandusetooted, millesse õpetundides süvenetakse, hoopis iseseisvana koha õpekavas. Nad seatakse küll teiste õpeainetega ühendusesse, kuid pole mitte enam ettevalmistajad, vaid nad laiendavad neid huvisid, mis teistes õpeainetes äratatud, on sisuliselt täiesti iseseisvad ja nõuavad ka iseseisvat käsitlusviisi. Alles pikema ulatusega teosed, milles suuremad, tükeldamata mõtterühmad esinevad, suudavad õpilase tõsist, sügavat osavõtmist äratada, mõtlemist ja iseloomu harida*.

Kuid neid lootusi ja ootusi ei täida mitte iga kirjanduslik teos. Mitte iga teos ei mõju harivalt, kasvatavalt. Ja sellest tekibki nõue: teha valik kirjanduses ja ainult valitud teosed tuua kooliraamatukokku.

On küll ka (Ameerika pedagoogid) väieldud valitud kirjandusega kooliraamatukogu vastu ja nõutud, et õpilane saaks kooliraamatukogust igasugust kirjandust ja seda sellepärast, et kuigi kool ei annaks lugemiseks alaväärtuslikku kirjandust, siis mujalt saavad õpilased seda ometi. Võtaksid nad selle teose — sopakirjandusse kuuluva — aga kooliraamatukogust, siis oleks koolil võimalus juhtida õpilase tähelepanu sellele, miks see just on alaväärtuslik; ja õpilast selles teha teadlikuks, tarviduse korral hoiatadagi.

Siin on aga õpilase kriitikavõime ülehinnatud. Koolialise lapse eitamise, keeldumise võime ei ole veel arenenud jaatava ehk omandava võime tugevuseks. Lapses räägib veel mõjuvalt kaasa imiteerimistung. Ja suurem kasu on kasvatuslikult saavutatud kindlasti siis, kui korda on läinud mõndki kõlbmatut teost hoida sattumast õpilase kätte, kui siis, kus selle saamine temale hõlbustatakse. Kuigi ta selle raamatu

saab „seletustega“ — on neist kasu vähe.

Ja juba puht-majanduslikkudel põhjustel ollakse sunnitud jätma osa ilmuvast kirjandusest koolile muretsemata. Nii on valik paratamatu. Ja ei ole kahtlust, et selle valiku alused peavad koolil olema pedagoogilised.

Välja arvatud Tallinna Eesti Kirjastus-ühisuse väljaantud raamatute nimestik: „Kirjandus koolikogudele ja noorsoole“ ja Haridusministeeriumi poolt aeg-ajalt koolidele saadetavad „soovitatud raamatute nimekirjad“ — ei ole meil antud meiekohaseid juhtnõure ja usutavaid nimestikke kooliraamatukogudele kirjanduse muretsemiseks. Et ka nimetatud soovitusel ja nimestikud soovida jätavad, siis oleneb kirjanduse valik meil kogu täiendaja paremast arusaamisest. See ei ole aga loomulik seisund. Eriti algkoolid vajavad soovitusi ja valmis nimekirju, mille koostamine on täiesti võimalik, nüüd kus õppekavad kindlaks kujunenud. Muidugi on üks osa kirjandust, nimelt kirjanduse õpetamisel läbivõetavad teosed, õppekavades ette nähtud ja nõutakse nende muretsemist koolides vähemalt 10-nes eksemplaris; kuid valikut ja oskust valimiseks on vaja just selle kirjanduse jaoks, mis tuuakse kooliraamatukokku, nii öelda lugemistungi rahuldamiseks. Puudutame selle valiku põhimõtteid.

A. Rude kirjutab:

„Noorsookirjanduselt nõuame meie, et see oleks täie väärtusega kunstitöö, ja see ühtlasi suudaks mõjuda kõlbalt, usuliselt või isamaaliselt kasvatavalt. Kunstiväärtusetu ja ainult tendentslik kirjandus on (kooli) noorsoole kõlbmatu. Noorsoole kirjutatu vastaku ainult ja vormilt lugeja arenemisastmele. Ka võib kasvatuslikult mõjuda ikka ainult säärane teos, mis sisuliselt huvitab. Ometi ei pea noorsoole kirjutama ainult huvitavaid teoseid“.

Niisuguse nõudega võidi esineda veel a. 1908., mil mainitud artikkel kirjutatud. Kuigi ka siis juba Hamburgi reform asetas Saksamaal noorsookirjandusele, mille loojaks olid filantropis-

*) W. Rein, Pädag. Enzyklop. VIII., lhk. 89—95.

tid, ainult kunstipärasuse nõude. See on muidugi äärmus, vastukaaluks teisele äärmusele. Tõde on harilikult keskel.

On põhjendatud, kui nõutakse, et noorsoole soovitataks ainult kunstipäraseid teoseid, kuid neil ei tohi puududa ka sisu. Vastuvõetav pole ka mitte igasugune sisu, nagu mõjub kahjulikult ka liiga ilmne tendents. Kõige selle juures peab aga teos lugejat suutma köita. Huvide seisukohalt ei tohi unustada ka poeg- ja tütarlaste huvide erinevusi. Esimeste juures domineerib mõistus, teistel — tundmused. Kui poisse huvitavad teaduslikud tööd, leiutised, sõja-kirjeldused jne., siis jätab sellelaadiline kirjandus tütarlapsed harilikult ükskõikseks.

Ei ole kerge see ülesanne, hoolitseda et kogusse muretsetaks õige kirjandus, ja et see satuks õigesse kohta, s. o. õpilase kätte, kellele see kohane.

Kooliraamatukokku ei tohiks sattuda ükski teos juhuiliselt. Ja kuna üksikule isikule võib minna raskeks lugeda läbi kogu ilmuv kirjandus, siis on soovitatud raamatute valiku teostamine anda pedagoogika-nõukogu kätte või viimase poolt selleks valitavale komisjonile, mille koosseisu kuuluks koolijuhataja ja õpetajad igalt ainealalt. Oleks ka soovitav, kui valiku teostajate poolt koostataks nimekirjad kirjanduse kohta, mille lugemine õpilastele kohustav, eriti soovitatud jne. Raamatukogu tarvitamisele tuleb õpilasi õhutada, neis selle vastu huvi äratada. See on iga õpetaja ülesanne. Eriline ja kõige raskem ülesanne lasub kogu juhatajal, või juhatajatel, (tehnilise korralduse juures peatume hiljem), kes peab ellu viima ülesseatud põhimõtted, kes peab teostama need suured ülesanded, ja kelle teguvõimest ja tegutsemisoskusest olenevad tulemused ja raamatukogu peale pandud ootuste ja lootuste täitumine. Raamatukogu juhataja isik on siin erilise tähtsusega. Mitte iga õpetaja, kes küll teadusemehena ja ka pedagoogina tunnustatud, ei kõlba sellele kohale. Juhataja peab oskama noorematele õpilastele raamatuid soovitada. Vanemaid õpilasi tuleb aga võimalust mööda pühendada ka raamatukogu as-

jandusse ja neid seal juhtida. Kasulikum kui palju lugenud olla, on tunda õpilaste hingeelu. Nagu nägime, ei ole kogu ülesanne mitte ainult teadmuste andmine, õpetuse täiendamine. Mitte alati ja ainult õppimine. Ka meeelahutust. Ja just viimast peab oskama tabavalt korraldada raamatukogu juhataja. Ta peab oskama juhtida õpilasi kirjanduse kaudu. Peab oskama kasvatada neile maitset ja huvi väärtusliku järele, ja seda nii püsivalt, et seda jätkuks õpilasile kogu eluks.

Ta peab võima anda näpunäiteid ja juhatusi lugemiseks, et lugemisest oleks tõsiselt kasu.

Üldiselt on soovitav, et lugemine oleks seoses klassis käsitletavaga, kus virgutatakse sellekohast huvi. Lugemine jälle aitaks omakord süvendada klassis läbivõetut.

Kirjanduse lugemise mõju on veel suurem, kui kõik õpilased loevad sama teost ühel ajal, sest niisugusel korral tekivad õpilaste vahelised läbirääkimised, mis asja elustavad. Muidugi on see läbiviidav ainult siis, kui kogus leidub tarviline osa eksemplare. Kasulik oleks korraldada ka ühiseid lugemistunde, peale harilikkude klassi-tundide, kus siis eriliselt saaks rõhutada lugemise tehnilist külge — mõnuga lugemist.

Suure väärtusega on ka õpilaslugemislauad, millel meie siin aga pikemalt ei saa peatuda.

Võtame kokku.

Õpilasraamatukogu ülesandeks koolis on:

1. Äratada õpilastes huvi kirjanduse vastu.
2. Hoida õpilast sattumast alaväärtusliku kirjanduse mõju alla.
3. Õpetada õpilast kirjandust lugema.
4. Arendada õpilase maitset.
5. Arendada oskust raamatuid valida ja hinnata väärtuslikku.
6. Aidata kooli ta eesmärkide ja ülesannete taotlemisel.
7. Võimaldada õpilasile kirjanduse lugemist, mis koguta jääks paljudele kättesaamatuks.

Õpetajate-raamatukogud.

Õpetajate-raamatukogu ülesandeks on võimaldada õpetajaile end täiendada oma ainetes, pidada sammu teaduste arenemisega üldse ja saada materjali teaduslikkudeks töödeks. Selle kogu olemasolu on seda tarvilikum, mida kaugemal koolist asuvad suuremad teaduslikud raamatukogud ja üldse teaduslikud asutised.

Ülikool annab teadmused, meetod tuleb aga veel leida töötades. Selle kujundamiseks on aga vaja kirjanduslikku tuge, mille muretsemiseks peab kool appi tulema. Esimeses järjekorras tuleb soetada käsiraamatute kogu, ja alles hiljem, selle teostumisel, võib arvestada üksikute õpetajate soove.

Käsiraamatukogu suurus oleks 200—500 eksempl. ja selles peaks leiduma sõnaraamatud, kirjanduse ajalugu kokkuvõtlikke ülevaateid üksikutelt teadusealadelt, kooliseaduste kogu, statistika jne.

Kui nende kogude tekkimisel neisse muretseti peaaesjalikult ja peaaegu ainult pead.-metoodilist ja ainekirjandust, siis praegu nendesse muretsetakse just põhjapanevaid töid ja teoseid, mille omandamine üksikule õpetajale majanduslikult raske. Belletristika muretsemisel tuleks olla äärmiselt tagasihoidlik, ja kui muretseta, siis ainult seda millel pedagoogiline või psühholoogiline väärtus. Küll aga peaks õpetajail kasutada olema väärtuslikumad tööd filosoofias, loogikas, psühholoogias, eetikas, eksperimentaal-pedagoogikas, kooliteravishoius, pedag. ajaloos ja siis üksikute ainete kohta käiv kirjandus, kui ka pedag. ajakirjad. Need teosed ei pea leiduma tingimata õpet. käsiraamatukogus, mida igapäev tarvitatakse ja mis siis paisuks liiga suureks.

Ajakirjade tellimisel tuleks silmas pidada, et neid liiga tihti ei vahetataks, sest ajakirja väärtus on seda suurem, mida enam temast aastakäike omatakse. Raamatukogus peaks leiduma ka ilmunud raamatute nimekiri, mida õpetajail sageli võib tarvis tulla.

Raamatuid muretsetagu kaalutult. Juhus ei tohiks leida aset. Samuti ei tohiks neis leiduda harilikud ajalehed, poliitilise sisuga brošüürid ja muu ajutise väärtusega kirjandus. Nende jaoks ei leidu raha ja ei peaks leiduma ka ruumi kooliraamatukogus. Need kogud ei tohi olla silmapilgu teenistuses, vaid peavad muretsema tuleviku eest. Sinna tuleb osta ainult täiesti väärtuslikku. Selle raamatukogu ülesandeks pole mitte pakkuda alati uut, küll aga väärtuslikku. Erilist tähelepanu tuleks pöörata ka võimalustele hankida haruldasi raamatuid.

Muidugi ei suudeta summade puudusel muretseta kõiki väärtuslikegi teoseid. Et aga õpet. huvid täiel määral leiaksid rahuldamist, siis võiks ka linnades, kus teaduslikud raamatukogud puuduvad, ja kus mitu kooli, leppida omavahel nii kokku, et iga kool paneks erilist rõhku ühele või kahele teatavale alale, kuna teised jälle teistelt aladelt kirjand. muretseksid. Raamatuid vahetades saaksid siis kõikide soovid rahuldatud. See moodus peaks olema läbiviidav.

Raamatute vahetamine ei tohiks teha raskusi, sest maal ja vähemates linnades asuvad koolid peavad niikuinii arvestama seda, et kooliraamatukogul tuleb, teiste teaduslikkude kogude puudusel, rahuldada paratamatult ka väljaspool kooli olevate haritud isikute huve.

Üldiselt tuleb aga tunnistada tarvilikuks, et igas koolivalitsuse ringkonnas (linnas ja maakonnas) asuks üks keskkogu, kust õpetajad tarvituse korral saaksid vastavat kirjandust.

Teatavasti ongi see meil mitmel pool teostatud ja koolivalitsuste juurde asutatud raamatukogud võivad julgesti võistelda meie keskkoolide keskpäraste raamatukogudega.

Need raamatukogud on seni töötanud heade tagajärgedega ja leidnud õpetajate poolt rohket tarvitamist. Üleriigilise õpet. raamatuk. asutamine ei saa tulla kõne alla raamatukogu liiga suure ringkonna tõttu.

(Järgneb.)

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi

Õpetajate IX üldkongress.

(Järg.)

Kongress asub järgmise päevakorra punkti all ettenähtud referaatide kuulamisele. Esimesena saab sõna ref. E. Rosenberg, kes kõneleb teemast

Õpetaja ametisse-astumine.

Oma ettekande võtab referent kokku järgmisesse põhilauseisse (vaata referaat eespool):

1. Õpetaja ametisse-astumisel pandagu maksuma kindel tühtlane süsteem, kusjuures õpetajate valimise ja registreerimise kord kindlustagu seda, et vabadele kohtadele õpetaja ametisse võtmisel ei oleks mõõduandvad juhuslikud meeleolud ja isiklikud huvid, vaid et selle juures arvestatakse kandidaatide pedagoogilisi võimeid ning kohale vastavaid erilisi nõudeid.

2. Kuigi õpetajad sisuliselt kuuluvad kooli ülalpidavate kohalikkude omavalitsuste teenijate hulka, ei saa nende valimist usaldada omavalitsuse esinduskogude hoolde, sest et viimased oma juhuslike koosseisu tõttu ei saa olla kompetentsed õpetajate kandidaatide pedagoogiliste võimete hindamisel.

3. Nii alg-, kesk- kui ka kutsekoolide õppejõudude valimine tuleb koondada maa- (linna-) haridusnõukogude kätte, kus juures vastavate koolide hooldekogudele ja kooli ülalpidavatele omavalitsustele tuleb anda võimalus omalt poolt üles seada kandidaate ja sõnaõigusega osa võtta haridusnõukogu koosseisust oma soovide ning seisukohtade avaldamiseks.

4. Haridusnõukogu poolt valitud algkoolide õppejõud registreerigu ametisse maa- (linna-) valitsuse haridusosakond, kesk- ja kutsekoolide õppejõud — H.-Sm. Koolivalitsus.

5. Õppejõududeks valitud isikud, kes varem õpetajatena pole koolides töötanud ja kelle pedagoogiliste võimete

kohta haridusnõukogul puuduvad küllaldased andmed, registreeritagu esialgu õppejõudude kohuste-täitjaiks üheks aastaks. Kooliaasta möödumisel haridusnõukogu otsusel registreeritakse need õppejõud määralisteks või vabastatakse ametist.

6. Õppejõudude valimist toimetatakse enne kooliaasta algust. Kooliaasta kestel vabanevatele kohtadele võib registreeriv asutis kuni kooliaasta lõpuni määrata ajutisi asetäitjaid.

7. Arvestades kohalikke olusid ja pedagoogilisi nõudeid võib valiv asutis õppejõude ühelt kohalt teise paigutada, ära kuulates vastavate omavalitsuste ja hooldekogude arvamused.

8. Õppejõud registreeritakse ametisse sellest kuupäevast arvates, millest vastav koht vabanes.

Samast teemast refereerib veel P. Pedisson, kes oma ettekande võtab kokku järgmisesse ettepanekuisse:

1. Praegune õpetajate ametisse-astumise kord maal on kulukas ja tülikas nii valdadele kui ka õpetajaile, vorminõudeilt keeruline, koolipoliitiliselt paindumatu.

2. Omavalitsuste seadusest ei selgu, et vallavolikogu on see valiv asutis, mis on nähtud ette Avalikkude algkoolide seaduses.

3. Õpetaja ametisse-määramine tuleb anda maavalitsuse haridusnõukogu kätte, kus juures määramisest huvitatud asutisil ja isikuil on õigus esineda sooviavaldustega. Koolijuhatajaid määrab ametisse sama asutis.

4. Vorminõudeid tuleb lihtsustada. Viimasena samast küsimusest kõneleb koolin. J. Lang avaldades järgmisi mõtteid:

Kool on keeruline ühiskondlik organism, mille üheks elundiks, õieti hinnaks, on õpetaja. Kahtlemata omab ka

suure tähtsuse kooli ainealine varustus, ruumid, õppevahendid jne., kuid see on ikkagi ainult elluta asjade kogu. Hinge saame mõjustada eeskätt hinge kaudu, seepärast omab õpetajate koosseisu küsimus võrratu suure tähtsuse koolitöö edu seisukohalt. Et eelmised referendid on küsimust mitmekülgset ja põhjalikult käsitelnud, siis lubatagu mul lõppeks täiendavalt esitada ning rõhutada mõningaid seisukohti selles küsimuses.

Kuivõrt tähtis on õpetajate koosseisu uuendamise küsimus, sedavõrt on ta ka raske teostada, sest siin on tegemist isiklikkude ja ühiskondlikkude huvide ristlemisega. Et kool on ühiskonna teenistuses, siis loomulikult peavad ka ühiskondlikud huvid domineerima võrreldes isiklikkudega. Sellega siis on õigustatud nõue: *Õpetajate koosseisu uuendamisel tuleb lähtuda kooli huvide seisukohalt: õpetajate huvivid võib arvestada seevõrra, kuivõrra nad pole vastolus kooli huvidega.*

Eelmise põhinõude rahuldamiseks peame kindlustama valivale asutisele *täieliku valimise vabaduse*, sest muidu ei saa ta oma parema äratundmise kohaselt täita temale pandud vastutusrikkast ülesannet. Valiva asutise tegevuseavalduse kindlustamiseks tuleb olla valvel, et kohasoovijad kandidaadid ei saaks avaldada mingit survet valijaisse. *Kandidaadid, kes katsuvad avaldada ise või lasevad avaldada teistel survet valijaisse, tulevad valimistelt kõrvaldada.* Ei saa öelda, et meil seisukord selles suhtes oleks väga paha, kuid siiski üksikuid soovimatuid nähteid leidub. Õpetajaskonna prestiiži huvides peaks igalpool kõige kindlamini astutama iga seeguse mittesünda võtte vastu kohtade hankimisel.

Teiselt poolt tuleb tunnistada, et *igal õpetajal on õigus otsida oma huvidele vastavat kohta.* Et tegeliku õppetöö ajal koha vahetamine pole paljudele võimatu, tuleb *õpetaja kandideerimise vabaduse rahuldamiseks nõuda tegeliku õppetöö kestel vabanenud kohtade täitmist ainult ajutiselt kuni õppeaasta lõpuni.* Loomulikult peaksid kõik valimised teostuma õppetöö vaheajal, seda nõuavad nii kooli kui ka õpetajaskonna

huvid. *Hõlpsamaks vabade kohtade jälgimiseks, mis eriti tähtis seminari lõpetajaile, tuleksid kõik vabade kohtade ja valimiste teadaanded koondada ühte ajalehte või ajakirja. Selleks peaks olema loomulikult E. Ö. L. või H.-Sm. poolt väljaantav ajakiri.*

Väga olulised on meil raskused, mis tekivad praegu kutsega õpetajate ametisse registreerimisel, sest kutse annab igal tingimusel eesõiguse valimisel, ning kutsega õpetajat ei saa registreerida õpet. kohusetäitjaks, kuigi see kooli huvide seisukohalt oleks tingimata tarvilik. Nende oluliste puuduste kõrvaldamiseks tuleks lubada seni, kui meil puudub suurem kontingent kutsega kesk- ja kutsekooli õpetajaid, valida neisse koolidesse kutsega kandidaadi asemel kutseta kandidaati, kui viimane valiva asutise arvates tublim ja tal ei puudu võimalus lähemal ajal kutset omandada. Samuti peaks antama võimalus tarbekorral ka kutsega õpetajat registreerida ainult õpetaja-kohusetäitjaks, sest kutse omandamine ei taga veel, et kandidaat saab oma tööga igas olukorras hästi hakkama. Praeguste määruste järgi on õpetaja isiklikud huvid rohkem kaitstud kui kooli huvid. Seepärast on nende muutmise tarvilik selles mõttes, et esikohale tõstetaks kooli huvid, ühtlasi aga leiaksid rahuldamist ka õpetaja õigustatud nõudmised.

Oma ettekande kokkuvõttena referent avaldab järgmised seisukohad:

1. Õpetajate koosseisu uuendamisel tuleb lähtuda kooli huvide seisukohalt. Õpetaja huvivid võib arvestada ainult sedavõrt, kuivõrt nad pole vastolus kooli huvidega.

2. Kandidaadid, kes katsuvad avaldada ise või lasevad avaldada teistel survet valijaisse, tulevad valimistelt kõrvaldada.

3. Hõlpsamaks vabade kohtade jälgimiseks tulevad kõik vabade kohtade ja valimiste teadaanded koondada ühte ajalehte või ajakirja. Selleks peaks olema loomulikult E. Ö. L. või H.-Sm. poolt väljaantav ajakiri.

4. Seni, kui meil puudub suurem kontingent kutsega kesk- ja kutsekooli õpetajaid, tuleb neisse koolidesse õpeta-

jate valimisel lubada valida kutsega kandidaadi asemel kutseta kandidaati, kui viimane on valiva asutise arvates tublim ja tal ei puudu võimalus lähemal ajal kutset omandada.

5. Kutsega õpetajate automaatne õpetajaks registreerimine pole otstarbekohane. Tarbekorral peab valiva asutise ettepanekul olema võimalus ka kutsega õpetajat registreerida ainult õpet. kohusetäitjaks.

Läbirääkimised.

J. Vaarpuu: Väited, nagu kujuneks õpetajate valimine korralikumaks, kui see antakse haridusnõukogude hooleks, ei pea paika, sest ka seal võivad esile kerkida kõrvalised ja isiklikud huvid. Samuti ei hoiä see ära liigseid õpetajate kuhjumisi valimistele (laadad).

A. Anton — esitab järgmise ettepaneku:

„Õpetajaid maal valib koh. maavalitsuse haridusnõukogu, kust hääleõigusega võivad võtta osa kooli 1 pedagoogika-nõukogu, 1 hoolekogu ja 1 vallavalitsuse esindaja.

Valitud õpetaja kinnitab haridusministeerium, et võimalus oleks valimise kohta tarviduse korral protesti avaldada“.

P. Ernits: Ei ole õiglane, et vanu õpetajaid sunnitakse minema täienduskursustele, nõudes neilt eksameid teadmisi seminari õppekava ulatuses. Pealegi on suurem osa neist koolinõunikku-de töenduste kohaselt töötanud rahuldavalt.

D. Uiga: Õpetaja lõplik kohale valimine peaks sündima alles peale kandidaadi mõne-aastast kohal töötamist, arvesse võttes lastevanemate arvamusi. Õpetaja valimise kinnitamine peaks kuuluma üksiku isiku (haridusosakonna juhataja) võimupiiri. Esitan kongressile järgmise ettepaneku:

„Haridusnõukogude poolt valitud õpetajad kinnitab ametisse koolivalitsuse juhataja vastava koolinõuniku nõusolekul. Viimase nõusoleku keeldumisel otsustab kinnitamise haridusministeerium. Kui kinnitamist ei järgne — läheb valimisküsimus haridusnõukogule uuesti otsustamisele“.

E. Hansen: Sagedasti lükkab valiv asutis (volikogu) tagasi hoolekogu poolt esitatud kandidaadi, mis puhkudel registreeriv asutis peaks tarbekorral vahele astuma. Silmatorkav on omavalitsuste omavaheline „sissisõda“, mis on negatiivne nähe õpetajate valimistel.

E. Schönberg: Ei ole tähtis, kuidas praegu peetakse valimisi, vaid missugune oleks õige valimisviis. Kui õpetaja valitakse kohale vallaomavalitsuse poolt, siis temal on seal vajalik seljatugi olemas, mis puuduks keskasutise poolt määratud õpetajail.

Erakorraliselt saab sõna pr. Emma Peterson, kes kõneleb kodukasvatuse kongressist, mis peetakse 1930. a. suvel Liège'is.

VI üldkoosolek.

Istung algab kell 15.30 min. Jätkuvad eelmisel istungil poolleli jäänud läbirääkimised.

E. Veiderman: Kuna oleme nüüd riigiteenijad, pole enam valimine tähtis, vaid määramine. Meil on terve hulk kutseta õpetajaid, kes töötavad heade tagajärgedega, neile peaks andma võimaluse kutse omandamiseks. Vallavalitsuste käest valimise õigus ära võtta on mõttetu — ometi tahavad vallamehed head õpetajat. Maakonna haridusnõukogu pole parem. Kui valla mehed on ostetavad, siis on ka maakonna mehed, ainult suuremate rahadega. Nii võõrutatakse rahva huvi õpetajast.

H. Ruubel: Meie olud on riigi väiksuse tõttu niivõrt ühesugused, et kui õpetaja ühes hästi töötab, siis teises samuti ja vastupidi.

A. Kollamaa: Valimiskorda tuleb muuta. Vallavalitsused ei oska nõudeid õpetaja kohta esitada. Küsitakse ühteist tühja-tähja. Näiteks, ühes vallas kukkus 7-st kandidaadist kuus selle pärast läbi, et nad vallameeste küsimusele: kas olete seltskonnategelane? vastasid jaatavalt, kuna vald ei tahtnudki seltskonnategelast. Samuti on karskusküsimusega.

M. Tischler: Meie õpetajate ühine on loitud, neil peab olema mõjuv sõna kaasa rääkida. Võtta aga valimine valla käest ära, see ei aita palju.

E. Hansen: Uue korra juures on tegelikke raskusi. Seltskondl. or-gide esindajate osavõtul pole tähtsust. Raske on õp. kutseühinguid õp. valimistööle rakendada. Kohalikest asutisist on kaasarääkimise võimalusi esijoones kooli hoolekogul. Uut süsteemi tuleb pooldada.

A. J. Möller: Seltskond ängu viidagu koolist kaugele. Bürokratism toob kahju. Praegune valiv instants on aga puudulik. Valimine antagu haridusnõukogu hooldeks teissuguses koosseisus. Esitab järgmise sooviavalduse:

„Kongress avaldab soovi, et vastavais korraldusis tuleb muuta maa- ja linna-haridusnõukogude koosseis: välja jätta haridusnõukogu esindajad ja nende asemele võtta 2 õpetajaskonna esindajat; hariduskogu tuleb kaotada. Õpetajate valimisel võtavad koosolekust osa hääleõiguslikena liikmeina vastava valla või linna ja kooli hoolekogu esindaja“.

J. Kana: Ülemuse poolt saadetud isik, kui ta õnnetult juhtub, toob pahameelt, viib lastevanemad koolist eemale. Et kandidaat kuski valmis on ja valimised siiski välja kuulutatakse, on päris hea.

T. Talbak: Kutseühingud peavad asja tõsiselt võtma nii õpetaja valikus kui ka atesteerimises.

A. Veiderman: Õpetajate esindajate määramine haridusnõukogusse on raske, kuna õpetajate ühingud pole avalikõiguslikud asutised, vaid vabatahtlikud. Minu ettepanek oleks, et valla ja lastevanemate esindajad peaksid võtma valimistest osa.

A. J. Möller: Me ei saa siin ette näha üksikasjaliselt, kuidas tuleb toimida, kuid pooldame põhimõttelt, et õpetajate esindaja oleks haridusnõukogus. Side olgu valla valimisega, ning haridusnõukogus võiks olla õpetajate, hoolekogu ning valla esindajad.

M. Tischler: Õpetajate kutseorg. peab valimistest osa võtma.

E. Schönberg: Valimise õigust ei anna vallad kergesti käest ära ja seda neilt ära võtta polekski õiglane. Ajalooline kombe-õigus juba nõuab neile selle õiguse jätmist.

Referentide lõppsõnad.

E. Rosenberg: Raske on siin lõppsõna öelda, kuna kongressi päevakord on pikk ja sõnavõtjaid piiratakse ning mõnelgi jääb midagi ütlemata. Kuigi õpetaja on riigiteenija, ei järeldu sellest, et teda peaks riik määrama. Võib väga hästi omavalitsus kui riigivõimu kohapealne teostaja ka valida. Et vanasti valimise õigus valla käes oli, oli paratamatu, sest muud omavalitsuse moodust polnud; nüüd aga mitte prestiižist vaid otstarbekohasusest tingituna näen, et valimine nüüd läheks maa-haridusnõukogu kätte. Meie ei jõua nii kaugele vist kunagi, et vallavolikogus oleks poolgi koosseisust isikud, kes on kohased pedagoogiliste võimete hindamiseks. Selles mõttes tuleb otsida teist asutist, kes oleks enam-vähem kompetentsem. Et haridusnõukogude praegune koosseis kohane pole, on õige. Õpetajate esindaja jne. peaks seal olema. Arvamus, et õpetajate „laadad“ siiski jääksid, on ebaõige, sest vähemalt on siis maakonna laadad, mis mitmeti paremad vallalaadadest, milliseid on kümneid ja sadasid. Õpetajate registreerimist ümber muuta kinnitamiseks pole hea, kuna kinnitamata võib jätta ka täiesti seaduslikult valitud õpetaja ilma motiveerimata. Minu ettepanek oli, et *ajutiselt* registreeritakse vaid need õpet. kandidaadid, kes pole kohtadel olnud, või kelle kohta puuduvad andmed *senise tegevuse* kohta. Niisugusel juhul oleks siis aastase k. t. registreerimine kohane. Hiljem määrab haridusnõukogu tema alaliseks õpetajaks. Politilistel mõjustustel on üksikud koolivalitsuste juhatajad mõnikord küll lubamatult talitanud, kuid haridusnõukogus langeb valimise juures politilise momendi mõjustus ära. Peaks loodama võimalus õpetaja nõusolekul ümberpaigutamiseks (näit. perekondlikkudel põhjustel jne.).

P. Pedisson: Ajalooline põhjus valimiste äravõtmisel valdade käest ei vääri tähelepanu. Vallavalitsused ja volikogud on mõnegi õiguse ära andnud (vallakohus), ja paratamatult. Otstarbekohasus nõuab, et me selle õiguse ära võtame.

Et ühingud tegevuses passiivsed, siis pole loota; et nende esindajail palju

mõju võiks olla, samuti nende väljaantud kutse-eetika tunnistustel. Ühingud võiksid osa võtta küll oma esindajatega haridusnõukogust vaatamata sellele, et ühingud on eraõiguslikud. Kokku võttes: isiklike kogemuste põhjal veendun, et valimise viimine haridusnõukogu kätte oleks paremuseks.

Esitatud ettepanekud antakse redaktsioonikomisjoni. Harutusele tuleb järgmine päevakorra punkt:

Õpetaja ametialane tegevus.

Referaadid.

Esimesena dir. A. Veiderman refereerib teemast

Õpetaja tegevus koolis ja väljaspool kooli.

Oma ettekande võtab referent kokku järgmisesse ettepanekuisse:

1. Õpetajate ettevalmistamisasutised, nagu seminar, ülikool ja teised, peavad tõsiselt hoolitsema selle eest, et anda tulevasile õpetajaile mitte üksi vajalikke teadmisi ja oskusi, vaid kasvatama nad tublideks pedagoogilisteks isikuteks.

2. Õpetaja peab ennast alaliselt edasi harima, kontakti pidama teaduste ja õppemeetodite arenemisega, et õpetustöö elust maha ei jääks, sündigu see otsekohe kas raamatu abil või osavõtu-teel kursustest, loenguist, kongressidest jne.

3. Kutse- ja praktiliste ainete õpetaja peab enne õpetaja kutsetunnistuse saamist mõni aeg praktiliselt teotsema selle elukutse alal, milleks ta õpilasi ette valmistab.

4. Tuleb võimaldada õpetajaile eneseharimise otstarbeks osavõtt mitmesuguseist kursustest kas kodu või välismaal või ülikooli tööst, selleks vabastades neid palgaga kuni 1/2 aastaks koolitööst.

Samal alusel tuleb võimaldada praktiliste ainete õpetajaile mõni aeg teotsema vastaval praktilise elukutse alal.

5. Õpetajalt tuleb nõuda eesti keele korralikku mõistmist, et õpilane kuuleks igas tunnis head ja õiget keelt.

6. Kuna lapsed erinevad täiskasvanuist nii väimselt kui füüsiliselt, siis peab õpetaja hästi tundma lapse arene-

miskäiku ning omapärasust ja seda alati arvestama õppe- ning kasvatustöös.

7. Õpetaja olgu alati, ka oma eraelus, eeskujuks; ainult siis suudab ta mõjuda kasvatuslikult.

8. Et kool seisab kogu rahva teenistuses, siis peab ta olema vaba erakondlikust propagandast. Õpetaja kohus on külvata rahuseemet ja kasvatada õpilaste arusaamist üksteisest.

9. Et õpetaja suudaks kogu jõuga anduda koolile, seks peab tema tasu olema küllaldaselt kõrge.

10. Kongress konstateerib, et seaduses ettenähtud õpilaste ülemäär — 50 klassis — on ebapedagoogiliselt kõrge, ja et seda tuleb tunduvalt vähendada, eriti keskkooli vanemais klassides.

11. Õppemaks tuleb korraldada vanemate jõukuse järgi ning tema võtmine anda maksuaparaadi kätte.

12. Õpetajate lapsed olgu vabastatud õppemaksust avalikes koolides ja nende asetäitvais erakoolides.

13. Õpetaja võib pidada kõrvalametit nõnda palju kui selle all ei kannata tema koolitöö.

14. Seadus peab võimaldama õpetajale osa võtta riigi ja omavalitsuse esinduskogudest.

15. Kongress tunnistab vabaharidustöö kogu õpetajaskonna ülesandeks; ainult siis võib seeme, mis koolis on külvatud, idaneda, kasvada ja kanda vilja.

Järgmisena refereerib A. J. Möller teemast

Õpetaja ametialane tegevus.

Oma ettekandes käsitleb referent järgmisi mõtteid:

1. Õpetaja peab olema Eesti Vabariigi kodanik ja oskama riigikeelt.

2. Õpetaja kui ühiskonnateenija peab täitma oma teenistuskohaga seotud kohused ausalt ja erapooletult oma oskuste ja võimete kohaselt, oma parema äranägemise ja südametunnistuse järele.

3. Õpetaja ülespidamine koolis kui ka väljaspool kooli õpilastega kokku puutudes olgu kutsekohane.

4. Õpetaja on kohustatud kasvatus- ja õppetöös juhtnööriks võtma seaduslikud määrused, juhatus- ja eeskirjad,

õppekavad ja pedagoogika-nõukogu otsused. Ta ei ole kohustatud täitma käsku või korraldust, mis ei kuulu tema tegevusalasse või mis vastolus seadustega või seadusepäraste määrustega. Käsus leiduvast vastolust seadustega või eeskirjadega tuleb teatada käsuandjale.

5. Koolinõunik või mõni teine revideeriv ametnik, samuti ka õpetaja kaasametnik ei tohi kunagi õpilaste juuresolekul teha tema töö kohta laitvaid märkusi ega enesele temaga läbikäimisel üldse midagi lubada, mis võiks alandada õppejõu väärtust kasvandikkude silmas või kõigutada tema autoriteeti.

6. Õpetajal on lubatud osavõtt riigija omavalitsuse esinduskogudest ja asutistest, samuti ka erakonna- ja seltskonnaelust, kuid ta ei tohi oma ametit kurjasti tarvitada poliitilistel otstarvetel. Õpetaja poliitiline meelsus ei tohi olla jälgitav.

7. Õpetaja on kohustatud igapäevastele vastutele, kellele ta ei ole kohustatud ametialal teateid andma, ameti asjus vait olema asjaoludes, mille kohta selge sõnaga on kästus saladust pidada.

8. Klassi-õpetaja tundide arv ei tohiks olla suurem tema klassi õpilaste tundide arvust.

9. Igal koolil olgu kindlad õpetajate koosseisud. Koosseisude määramisel tuleb arvestada aine eel- ja järeltöid, suuremate raamatukogude ja kabinetide korraldustööd, klassijuhatast ja töid internaadis.

10. Õpetaja on kohustatud pidama õpilaste üle järelevalvet väljaspool õppetööd, kui terve kool, üksik klass või osa klassist on kohal, näiteks õppekäikudel, huvireisidel, mängudel, võistlustel jne., mida korraldab kool.

11. Ametisõitude puhul kas üksi või õpilaste kaasas saab õpetaja sõidu- ja päevaraha ühesuguseil ahuseil riigiteenijatega.

12. Õpetaja vastutab oma töö eest pedagoogika-nõukogu ja vastavate asutiste ees. Talle võimaldatakse iseseisvus õppe- ja kasvatustöös kavade, määruste ja pedagoogika-nõukogu otsuste piires.

13. Juhataja ühtlustab õppe- ja kas-

vastustööd, juhib kooli majapidamist ja esindab kooli väljaspool.

14. Õppejõu tegevuse hindajaks on koolinõunik, keskkoolis ka vastava aine ülikooli õppejõud. Hinnang protokollitakse, kui õppejõul on erilised silmapaistvad ametialased teened või puudused. Õppejõul on õigus protokollile näha, sellest ärakirja saada ja soovikorral vastulauset esitada. Vastulauset vaatab läbi ja otsustab maa- või linnakoolivalitsuse juures komisjon, koosseisus: 1) maa- või linnakoolivalitsuse juhataja komisjoni esimehena, 2) koolinõunik, kelle piirkonda ei kuulu vastulauset esitaja, 3) kohalise õpetajate ühingu esindaja, kui õpetaja, kelle piirkonda ei kuulu vastulauset esitaja, 3) kohalise õpetajate ühingu esindaja, kui õpetaja, kelle vastulauset harutusel, kuulub ühinguusse, ja 4) üks tegev õpetaja, vastulauset esitaja kutsel.

15. Õpetaja võib anda lisatunde kuni 25% normaalarvust, olla erateenistuses, pidada isiklikult ärilisi ettevõtteid kas voliniku või oma perekonnaliikme kaudu ainult maa- või linnakoolivalitsuse teadmisel, kui sellesarnane õpetaja erategevus ei takista ametikohuste täitmist ega riiva tema ametkoha väärilist lugupidamist ega au. Koolivalitsus võib eelpooltähendatud põhjustel lisatundide andmist, erateenistust või ettevõtete pidamist keelata. Üle 25% tundide normaalarvust, kuid mitte üle 50% lisatunde anda, ärilisi ettevõtteid isiklikult juhtida või neis tegev olla võib ainult ministeeriumi loaga.

16. Õpetaja võib teenistusest puududa või teenistusse hiljaks jääda ainult mõjuvaid põhjusil, milleks on: 1) haigus, sõjaline tegevus, tulekahi, veeuputus, raudtee või laevasõidu seisak, kui need takistavad teenistuse ilmumist, 2) vahi all olek, 3) vanemate, naise või lapse surm või raske haigus. Haiguse pärast puudumise kestvus, kui see on üle ühe päeva, konstateeritakse vastava arsti tunnistuse põhjal, ühepäevane puudumine õpetaja kirjaliku või suuliku teate põhjal. Teiste mõjuvate põhjuste kestvuse üle kuni ühe nädalani otsustab koolijuhataja, pikema-ajalise puudumise puhul maa- või linnakoolivalitsus.

17. Haiguse ja muil mõjuvail põhjusil puudumise korral on õpetajal teenistustasu saamiseks ja reservi arvamiseks ühesugused õigused riigiteenijatega.

18. Koolitöö vaheajal on õpetajal õigus ilma seks luba küsimata oma teenistuskohast lahkuda, kuid pikemaks ajaks lahkudes ta peab teatama juhatajale oma elukoha. Koolijuhataja peab ka koolitöö vaheajal kohalt lahkumiseks luba küsima, seejuures üles andes asendaja, kelleks võib olla maal vähemas koolis ka hoolekogu juhataja või liige.

19. Õpetajal on õigus puududa koolitööst, kui ta peab osa võtma õpetajate esindajana omavalitsuse asutiste koosolekuist, liikmena maa-, linna-, alevi- või vallavolikogust või rahvasaadikuna Riigikogust või kui ta peab ilmuma kohusse, kuid ta on kohustatud sellest teatama võimalikult aegsasti koolijuhatajale ja maa- või linnakoolivalitsusele. Riigikogu töödest osavõtmise tõttu koolitööst puudunud aja eest ei maksta palka.

20. Välismaareisideks, edasiõppimiseks, mõnesuguseist kursusist osavõtmiseks koolitöö ajal või mõnel muul isiklikul põhjusel koolitööst puudumiseks peab õpetaja luba küsima. Kui välismaareis või haridusetäiendamine võetakse ette teenistuse huvides, saab õpetaja palka edasi, tarbekorral ka toetust.

21. Tööst vabastada võib a) õpetajat kuni ühe nädalani juhataja, kui koolitöö selle tõttu ei kannata, b) õppejõude teenistustasuga või ilma kuni kahe kuuni maa- või linnakoolivalitsus, teenistustasuta kuni ühe aastani ministereerium ja teenistustasuga kuni kuue kuuni Vabariigi Valitsus. Koolijuhataja võib lühemat aega, kuid mitte üle ühe nädala teenistusest tarbekorral oma äranägemise järele puududa, kui ei ole võimalik maa- või linnakoolivalitsusest luba nõutada või kui selle läbi ei kannata teenistushuvid.

22. Maa- või linnakoolivalitsus võib õppejõu nõusolekul õppejõu määrata koolitöö huvides sama- või kõrgemapalgalisele kohale. Kui määramine sünnib vastu määratava tahtmist, otsustab

määramise ministeerium, enne ära kuulates määratava seletuse.

23. Õpetaja kannab vastutust a) avalikkude süütegude eest harilikus kohtukorras, b) ametialastel eksimustel distsiplinaarkorras. Distsiplinaarkaristuse määravad on: 1) maa- või linna- koolivalitsuse juhataja, kel on õigus teha a) hoiatusi ja b) märkusi, 2) distsiplinaarkomisjon, koosseisus: a) maa- või linnakoolivalitsuse juhataja esimehena, b) koolinõunik, d) maa- või linna- haridusnõukogu esindaja, e) 2 kohalise õpetajate liidu või ühingu esindajat, g) üks tegev õpetaja vastutusele võetava õppejõu valikul. Distsiplinaarkomisjon võib teha, teenistuslehte kandes, a) märkusi, b) noomitusi, d) esitada õppejõud koolivalitsusele teisele sama- või madalamapalgalisele kohale määramiseks.

Ametialaste eksimuste liigid, distsiplinaarkaristuse ja edasikaebuse kord määratakse kindlaks erimäärusega.

Samast teemast refereerib veel T. Orgussaar, tuues esile järgmised seisukohad:

1. Õpetajate ettevalmistamisel ja valimisel maakoolidele tuleb silmas pidada, et õpetaja tunneks ja armastaks maa õhkkonda ja et ta kohustuks teotsema mõnel maatöö harul: põllu- või aiatöö, karja- või linnukasvatuse alal.

2. Õpetajate ettevalmistajad ja valijad peavad valvama, et õpetaja ametisse satuks hingeliselt haritud inimesed, kes võiksid olla maaihiskonnale jälgitavaks eeskujuks ja suudaksid õieti hinnata oma tööpõldu. Valimisel olgu nõutav kutseorganisatsiooni tunnistus valitava ameti-eetiliste võimete kohta.

3. Maaõpetaja tegevusalasse kuulub osavõtmine haridustööst väljaspool kooli ja seltskonnaelust.

4. Maakooli tervendamise ja arendamise otstarbel tuleb anda õpetaja valimine praeguse kolleegiumi asemel omas ülesandes enam teadliku asutise kätte.

5. Kooliringkonna ja õpetaja vahekorra parandamise otstarbel tuleb Av. algk. seaduse par. 45 anulleerida.

6. Õpetaja tööga internaadis tuleb arvestada töönormi määramisel või maksta selle eest tasu lisatundide alu-

sel. Teenistuseaeg internaadiga koolis loetagu pensioni teenimisel kiirendavaks teguriks.

7. Õpetajale tuleb garanteerida seadustes ettenähtud naturaalpalk ja maa kasutamise tegelik võimalus.

8. Õpetajale tuleb legaliseerida ametisõitudeks üks vaba päev kuus ja koolijuhatajale kaks.

9. Õpetaja vastutagu oma töö eest koolis. Klassijuhataja vastutust ja hoolitsemist klassi eest tuleb süvendada. Koolijuhataja eriülesandeks jäägu ainult kooli esindamine ja üldjuhtimine.

10. Tuleb hoolitseda, et kooli elav töö ei upuks liigsesse kantseleilikkusse.

11. Ametialaste kaebuste ja süütegude esimeseks harutajaks olgu kutseorganisatsiooniline aukohus.

12. Aktiivne parteipoliitika ei sobi õpetaja kutsetööga.

Läbirääkimised.

J. Vaarpuu: On üleearune rääkida, et õpetaja ei tohi poliitikat kooli tuua. Õpetajalt tullakse alati nõu küsima. Tema on see, kes ristib lapsi, kellega peetakse nõu, kui pannakse tütar mehele jne. Kuid õpetajaskonnas on veel palju küürutamise vaimu. Ei tule õpetaja kui riigikodaniku õigusi kuidagi piirata.

J. Sütt: Keskkooli-juhatajate Ühing on harutanud keskkooli-õpetajate töökoormat ja tasu tingimusi ning pöördunud vastavate asutiste poole pikema märgukirjaga (loeb kirjast ette üksikuid osi). Loodan, et kongress ei keela oma sanktsiooni keskkooli-õpetajate püüetele.

M. Tischler: Maal puuduvad tööruu-

mid ja abinõud. On raske midagi kor- da saata. Meie tööd hinnatakse liiga vähe.

J. Grüntal: Üks referentidest nõuab oma teesides, et õpetajat tuleb kohusta- da võtma osa vabaharidustööst. Leian, et õpetaja ülesanded on juba isegi suu- red; kuidas võib teda siis veel koorma- ta vabaharidustöö kohustusega. Oma õpilasperes on isegi juba palju lisatööd.

T. Talbak: Õpetajal ei jää enese jaoks ühtki vaba minutit; ta on niikui- nii koormatud seltskonnatööga; milleks siin veel kongressi kohustamine: jäägu vabaks igapäev oma tahtmise järgi toi- mida.

J. Kana: Vabaharidustöö sundusli- kuks tegemine ei ole praeguste olude juures kohane. Politikategemine õpe- tajale kui inimesele on alati lubatud.

A. Alber: Viga on selles, et meie pole koolis kasvatanud küllaldaselt selts- konnategelasi.

A. Veiderman: Mida rohkem õpeta- jad esinduskogudest osa võtavad, seda parem meile. Vabaharidustööst võta- vad kõik meie vanemad õpetajad osa, aga noored hoiduvad sellest eemale.

A. J. Möller: Õpetaja tundide arv ei tohi olla suurem tema klassi õpilaste tundide arvust. Aukohus võib alati asju harutada; aga Vabariigi põhisea- dus ei luba asja harutada, kui ükski pool ei peaks nõus olema. Ei poolda seisukohta, et alg- kui ka keskkooli-ju- hataja oleksid õigustatud karistama; see sündigu distsiplinaarkorras.

Kongressi kolmandal päeval otsus- tatakse mõlemad üldkoosolekud ühen- dada ja kongressi töö lõunaks lõpetada.

Koosolek lõpeb kell 20 õhtul.

(Järgneb).

Välismaalt.

Inglise keele kursused.

Käesoleval aastal korraldatakse eriline inglise keele kursus välismaalasil, kes suun- duvad Inglismaale, Nottinghami. Seekordne õppeaeg algab 29. apr. ja kestab 5. juulini. Suvevaheajal ei korraldata mingisugust kur- sust. Isikud, kes soovivad võtta osa, peavad esinema vastuvõtmisjalpega vähemalt 1 kuu

enne õppeaja algust. Eksami õiendanule an- takse tunnistus. Kursusel on käsitlusel kunst, puht-teadus, rakendusteadused (inseneri- mäe-, tekstiiliasjandus), kaubandus ja majan- dus, õpetajate treeneerimine jne. Muuseas sei- sab õppekavas foneetika, keele ajalugu, tõlki- mine, proosa lugemine, retsiteerimine, diktee- rimine, kompositsioon, ingliskeelne kaubandus- kirjavahetus jne. Kursus maksab £ 4 s. 10,

millega igasugused muud kulud on arvatud ühes. Ülalpidamismaks eraperekonnis algab 40 sillingist. Kursuste asjus palutakse kirjutada aadressil: Miss Hutchinson, Warden of Foreign Students, University College, University Park, Nottingham. —er.

Pedagoogilised nädalad välismaalasil.

Kasvatuse ja Õpetuse Keskinstituut (Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht, Berlin W 35, Potsdamer Strasse 120) korraldab 1930. a. suvel rea pedagoogilisi nädalaid eelmiste aastate eeskujul. „Nädalate“ aine, aeg ja koht on järgmised:

Kool ja tervishoid.

5. kuni 18. juunini Dresdenis. Tulevad käsitusse väga mitmesugused kooli-tervishoiulised küsimused, nagu: kooliehitised, metsakoolid, kooliaiad — milleks külastatakse ümbruskonnas asuvaid sellekohaseid eeskujulikke asutisi, — linnalaste küsimus, õpilaste toitmine, koolihaigused; koostöötamisküsimused õpetajate ja kooliarstide vahel; tervishoid ja kehaline kasvatus, noorus ja sport, koolimänguplatside küsimus ja ujumisõpetus. Ka valgustatakse seal selliseid ikka aktuaalseid küsimusi, nagu: närvlik koolilaps, kool ja puberteet, seksuaalne kasvatus, nakkavad haigused. — Osavõtt võimalik ja soovitatav kõigil kooliarstidel, õpetajail ja teistel kooliga tegelevail isikuil.

Osavõtjate arv: 80.

Muusika-pedagoogiline informatsioonikursus

23. juunist 7. juulini Berliinis.

Käsitellakse peale tavaliste muusikaõpingusse puutuvate küsimuste modernsemade probleeme, näiteks raadio ja helifilmi kasutamine koolis jne.

Osavõtjate arv: 50.

Praktiline kursus muusikaõpetajaile

7. kuni 27. juulini Frankfurt a. d. Oder.

Sellise kursuse järele möödunud aastal oli suur nõudmine. Töötatakse praktiliselt läbi kõige mitmekesisemad muusikaalad.

Osavõtjate arv: 30.

Uueaegne õmblustöö

12. kuni 26. augustini Berliinis.

Õppetöö teoreetiliselt ja praktiliselt, külastatakse õige mitmesuguseid asutisi, kus õpetatakse õmblustööd. Kursuse ajal on ava-

tud laiaulatuslik sellekohane näitus.

Osavõtjate arv: 40.

Tööstustöö

7. kuni 21. juulini Essenis.

Kursus toimub teoreetiliselt ja praktiliselt ja teeb tuttavaks modernsemate koolitööstustöö probleemidega. — Osavõtjate arv: 30.

Joonistamine

7. kuni 21. juulini Düsseldorfis.

Düsseldorf on ammust ajast üldtuntud kunstilinnana, mis pärast valiti jüst see linn joonistamiskursusteks. Käsitellakse kõige mitmekesisemaid joonistusalasid ja materjale.

Osavõtjate arv: 40.

Loodusteadused

10. kuni 25. juulini Stuttgart'is.

Töötatakse läbi füüsika, botaanika, zooloogia geoloogia, keemia, astronoomia — sõnaga, kõik loodusteaduste alad. On nähtud ette rida ainekohaseid ekskursioone.

Osavõtjate arv: 40.

Kõneõpetus

16. kuni 30. juunini Hamburgis.

Kuna kõnelemisoskust koolis tuleks õpetada iga aine juures, sellepärast korraldatakse spetsiaalsed kõneõpetuskursused.

Osavõtjate arv: 30.

Metoodika

a) 7. kuni 21. juulini Essenis, b) 12. kuni 26. augustini Darmstadt'is ja Frankfurt a. M.'is, d) 13. kuni 20. augustini Hamburg'is ja e) 21. kuni 25. augustini — Dresdenis.

Osavõtjate arv: 60.

Osavõtu tingimused.

Maks iga kursuse pealt on 40 RM., praktilise muusikakursuse pealt 60 RM.

Registreerib *Auslandsabteilung des Zentralinstituts für Erziehung und Unterricht, Berlin W 35, Potsdamer Strasse 120*, kuhu tuleb saata sooviavaldis ühes 5 RM. registreerimismaksuga ja 20 RM. ettemaksuga iga kursuse pealt. Seal saab ka lähemat informatsiooni kursustest.

Psühhagoogia ja psühhoteraapia

rahvusvaheline instituut avati Genfis. Tegeleb praktilise filosoofiaga, enesekasvatusega, vaimutervishoiuga, autosuggestiooniga, psühoanalüüsiga jne. Asjast huvitatuile saade-

takse pikemaid seletuskirju, milleks sooviavaldisega tuleb pöörduda instituudi poole aadressil: *An das Internationale Institut für Psychagogie und Psychotherapie, 3, Tacconnerie, Genf (Schweiz)*.

Kirjaoskamatus Bulgaarias.

Viimaste ametlikkude statistiliste andmete järgi Bulgaarias on 40% kirjaoskamatud.

Laste-ekspluatatsioon Itaalias.

Statistika keskinstituudi andmeil fašistlikus Itaalias on vabrikutöölise koguarv 3.200.000. Nende seas on 718.000 last 6—18 aasta vanuses. Seejuures Itaalias on 400.000 töötut!

Kehaline kasvatus Türgi koolides.

Türgi koolide uutes õppekavades on antud tähtis koht kehalisele kasvatusel. Uus president deklareeris rahvuskogus, et sport päästvat rahva ja iga õige türklane pidavat tublisti sportima.

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

E. Õ. Liidu juhatuse koosolek.

E. Õ. Liidu juhatuse järjekorraline koosolek peeti 16. veebr. k. a. Tallinnas.

Kõige pealt kuulati ära Liidu sekretariaadi aruanne viimase aja tegevusest. Aruande puhul tekitab pikemaid läbirääkimisi kohalikkude õpetajate päevade korraldamise ning hasomini ja organiseerunud õpetajaskonna vahetõttu küsimus.

Viimases küsimuses leitakse, et kontakt hasomini ja E. Õ. Liidu vahel on puudulik ning peetakse tarvilikuks selle süvendamist.

Kohalikkude õpetajate päevade korraldamise asjus on selgunud, et ministeerium viimasel ajal enam õpetajaid ei vabasta koolitööst õpetajatepäevale sõiduks, kitsendades ja raskendades seega õpetajatepäevade korraldamist. Otsustatakse sellele asjaolule ministeeriumi tähelepanu juhtida, paludes õpetajate päevade korraldamist lubada endistel alustel, nagu see sündinud 10-ne a. jooksul.

Õpetajate vallandamise küsimus.

Koosoleku päevakorra tähtsamaks küsimuseks kujuneb õpetajate vallandamise küsimus. Sellel alal tekkinud väärnähtustest annab ülevaate esimees M. Välbe. Küsimust on juba jaanuarikuu jooksul harutatud Liidu sekretariaat ühiselt kutsesuivide toimkonnaga ning vastu võtnud järgmise resolutsiooni:

„E. Õp. Liidu sekretariaat ja kutsesuivide toimikond ühisel koosolekul 17. jaan. 1930. a. läbi vaadates materjale, mis saadud viimasel ajal ette tulnud õpetajate ametist tagandamise asjus, leiab, et viimasel ajal on Hariduse- ja Sotsiaalministeeriumi poolt korduvalt õpetajaid seadusevastaselt ametist tagandatud

ja seda tehtud liiga kerge käega puudulikkude ja ühekülgsede andmete ja juurdluste põhjal; seejuures ministeerium nähtavasti ei valva tarvilikult mõne koolinõuniku tegevuse järele õpetajate tagandamise asjus, mistõttu mõni neist, kes nähtavasti ei seisa oma ülesannete kõrgusel, oma tegevusega tekitab põhjendatud pahameelt ja arusaamatusi nii õpetajaskonnas kui seltskonnas.

Kõike seda arvestades otsustab koosolek ette panna E. Õp. Liidu juhatusele — valvel olla ja leida teid õpetajate ja kooli huvide kaitseks ja säärase väärnähtuste ärahoidmiseks tulevikus.“

Liidu juhatus omalt poolt selles küsimuses otsustab:

1) saata ningkiri õpetajate ühinguile ja liitudele, paludes neid viibimata E. Õ. Liidule teatada, kui kuski mõni juurdlus algab, soovitates ühtlasi võimalikult kõik õpetajate omavahelised tüliasjad ja arusaamatused katsuda lahendada vahe- ja aukohtu abil;

2) pöörduda märgukirjaga Koolinõunikude Ühingu poole, juhtides tähelepanu üksikute koolinõunikude mitte küllalt objektiivsele tegevusele õpetajate kohta tõstetud süüdistuste selgitamisel;

3) selgitada ajakirjanduses koolinõunikude, koolivalitsuse ja õpetajate vastastikuseid õiguslikke vahekordi ja võimupiire;

4) saata delegatsioon hariduse- ja sotsiaalministri ning Riigivanema juurde koosseisus M. Välbe, A. Veiderman ja J. Elango selgitama viimasel ajal kooli ja õpetajaskonna elus esile kerkinud väärnähtusi ja arusaamatusi,

Ühtlasi peetakse soovitavaks arupärimise esitamist Riigikogu rühmade poolt hasomini tegevuse kohta Kiidu algekooli juhataja tagandamise ja Võru gümnaasiumi õpetajate lahtiregistreerimise asjus.

Kooliuuenduse näitus.

Kooliuuenduse näituse korraldamise põhimõtted kannab ette A. Janson. Kõik referendi poolt esitatud seisukohad ja kavatsused kinnitatakse.

Näitusega ühenduses korraldatakse kasvatuseduslik nädal Tallinnas.

Peale selle korraldatakse juunikuul pedagoogilised nädalad Viljandis ja Otepääl peamiselt mulluse kava järgi.

Asemikkudekogu koosolek.

Liidu asemikkudekogu erakorraline koosolek otsustatakse pidada palmipuude pühal 13. apr. k. a. Tallinnas.

Palgaseaduse asjad.

Õpetajate palgaseaduse alal tehakse ülesandeks Liidu sekretariaadile ja kutsehuvide toimkonnale materjale koguda, eriti silmas pidades korteri, internaadi, klassijuhatamise, perekonnaabiraha, mitmesuguste kõrvaltööde j. m. küsimusi.

Arstiabi korralduse küsimuses otsustatakse teotseda riigiteenijatega ühiselt.

Eesti Õpetajate Liidu büroo

asub endiselt Tallinnas, Rataskaevu 22. Samas on ka „Kasvatuse“ talitus ja toimetuse asjaajamine. Büroo on avatud igapäev kella 9—15 Liidu esimehe kõnetunnid on büroos teisipäeviti kella 14—15 ja neljapäeviti kella 11.30—12.

Õpetajate Liidu esindajad haridusministri juures.

22. veebr. k. a. käisid hariduse- ja sotsiaalministri juures E. Ö. Liidu juhatusel volinikud, kes juhtisid tähelepanu mitmesugustele koolielus esile kerkinud puudustele, eriti valgustades koolinõunikude institutsiooniga ühenduses olevaid küsimusi ja väljendades soovi tihedama kontakti ja solidaarse ühistöö järele organiseerunud õpetajaskonna ja ministeeriumi vahel.

Muuseumis õpetajate esindajad käisid ministrile järgmise märgukirja:

„Juba üle kümne aasta on kestnud vabas Eestis loov ja ülesehitav töö hariduse ja kooli alal. Selles töös on käskikäes sammunud õpetajaskond ja ministeerium. Õpetajaskond — eriti oma organisatsioonide kaudu — on nõu ja jõuga abiiks olnud Eesti kooli loomisele, selgitades kongressidel ja organisatsioonides kasvatus- ja õpetuse süsteeme, muretsedes materjale ja võttes osa kooliseaduste väljatöötamisest jne.

Viimasel ajal tundub selles ühistöös justkui puuduvat eluline side ja küllalt tihe kontakt. Muu seas ilmneb see näiteks selles, et ministeerium isegi informatsiooni mõttes ei saada Õpetajate Liidule väljatöötatud seaduseelnõusid, kuna seda varem enamasti alati on tehtud. Ka teistes küsimustes annab informatsiooni puudulikkus end tunda. Näiteks uude riigi eelarvesse on võetud palgakrediiti vähem üles, kui seda ette näeb õpetajate tasude seadus. Samal ajal uus haiguskindlustuse seadus töötab ka omalt poolt kutsuda esile õpetajate palga vähendamise. Peale selle mõned õpetajate lahtiregistreerimised on äratanud erakordset tähelepanu ja põhjustanud protestimisi koguni kohtute kaudu. Selle juures on äratanud imestust üksikute koolinõunikude mitte küllalt objektiivne ja erapooletu teotsemine. Samuti pole ümberlõkkamist ega valgustamist leidnud ajakirjanduse kaudu levinud kuuldused, nagu hakataks kõigilt õpetajaid ettevalmistavatesse asutistesse astujailt nõudma usuõpetuse õppimist, milline seisukoht ei oleks küllaldaselt kooskõlas põhiseaduse mõttega.

Kõik ülaltoodud ja paljud muud asjaolud kokku on loonud õpetajaskonnas äreva meeleolu ja selgusetuse tunde, mis kindlasti ei jäta mõjustamata meie koolielu.

Sellest Teile, Härra Minister, teatades, allakirjutajail on au E. Ö. Liidu juhatusel nimel seletada, et organiseerunud õpetajaskond alati on valmis toetama ülesehitavat tööd meie koolipoliitika ja oma organisatsioonide kaudu kaasa aitama ja osa võtma üldisest haridusasja edendamisest.“

Märgukiri Riigivanemale.

Koolielus viimasel ajal esile kerkinud väärnähtuste puhul E. Ö. Liidu juhatus otsustas pöörduda Riigivanema poole. Selle otsuse teostamiseks Liidu esindajad käisid 25.

II. 30. a. Riigivanem O. Strandmani juures ja andsid talle järgmise märgukirja:

„Viimasel ajal, eriti aga haridusministeeriumi liitmisest saadik teiste ametkondade külge, näib muutunud olevat senine hariduspoliitiline suund, mille tulemusena on kerkinud esile rida mitte küllalt positiivseid nähteid.

Kõige pealt näib lõdvenevat ja kaduvat ministeeriumi ja õpetajaskonna vahel üle kümne aasta valitsenud side ja kontakt. Seni ajani on õpetajaskond eriti oma organisatsioonide kaudu kõigiti abiks olnud Eesti kooli loomisele, selgitades kongressidel ja organisatsioonides kasvatus töö põhimohteid, otsides paremaid kasvatus ja õpetuse süsteeme, muretsedes materjale ja võttes osa kooliseaduste väljatöötamisest, hoolitsedes õpetajate edasiharimise eest jne. Nüüd aga näib tekkinud olevat olukord, kus ministeerium enam sellise käsi käes töötamise järgi tarvidust ei tunne. Isegi informatsiooni mõttes ei saada ministeerium enam Õpetajate Liidule väljatöötatud seaduste ja määruste eelnõusid.

Selline hariduselu kutseliste tegelaste kaasabi ignoreerimine võiks isegi siis liialdusena tunduda, kui ministeeriumis asjatundjaid eribeadlasi küllaldaselt olemas, kuid meil, kus ministeerium kannatab äärmist tööjõudude puudust, on õpetajaskonna kaastöö põlgamine lihtsalt arusaamatus.

Teiseks hariduspoliitilise suuna muutuse tulemuseks, mis osalt ka puuduliku kontakti arvele langeb, on mitte küllalt seadusepärane õpetajate lahtiregistreerimine ja vallandamine. Sellel alal ministeerium näib kaotanud olevat igasuguse seaduste austamise, mida kinnitab sagedane ministeeriumi otsuste protestimine kohtute poolt.

Nii näiteks Võrus vallandas ministeerium üle kümne õpetaja täiesti ministeeriumi enda poolt maksuma pandud määruste vastaselt ja nüüd nõuab ministeerium Võru gümnaasiumi sulgemist, kuigi see kool on tekkinud ministeeriumi tahtmise kohaselt kahe kooli liitmise teel ja selle kooli juriidilist olemasolu juba Riigikohuski tunnustanud. Harjumaal jälle registreeriti kodukool Kehtna vallas ministeeriumi poolt maksuma pandud määruste vastaselt, mille tagajärjel avalik kool suleti ja õpetaja vallandati. (Õpetajate Liidu protestid nende nähtuste vastu jäeti lihtsalt tähele panemata).

Kõige sensatsioonilisemaks kujunes hiljuti lugu Viljandimaal Vastemõisa vallas, kus minister tagandas kergel käel koolijuhataja, kelle koolitöö tunnustatud järjestikku mitme

aasta jooksul kõigiti rahuloldavaks ja eeskujulikuks ning kellel kohalikus seltskonnas täielik lugupidamine ja omavalitsusega kõige parem vahekord.

Tekkinud olukorras on äratanud imestust ka üksikute koolinõukude omapärane ning mitte küllalt objektiivne ja erapooletu teotsemine. Tundub, justkui puuduksid sellel ametkonnal selgepiirilised ülesanded ja kindel töökorraldus.

Kõik ülaltoodud ja paljud muud asjaolud kokku on loonud õpetajaskonnas äreva meeleolu ja selgusetuse tunde, millest pole kasu meie noorsoo-kasvatamise tööle.

Eesti Õpetajate Liit, olles seisnud Eesti koolielu ja haridusasja teenistuses ja valvel juba 13 aastat, käesolevaga Teile, Härra Riigivanem, esile kerkinud väärnähtustest teatades loodab, et Teie ei jäta tarvitusele võtmata kõiki abinõusid selleks, et koolielu võiks takistamata ja vapustusteta edasi areneda, milleks organiseerunud õpetajaskond omalt poolt tahab alati täie jõuga kaasa töötada.“

Tööstusliku kutsehariduse kongress.

Tartu Õpetajate Selts korraldab E. Õ. Liidu ülesandel 23. ja 24. apr. k. a. I tööstusliku kutsehariduse kongressi, millest esijoonel palutakse osa võtma kõiki tööstuslike kutsealaadiliste koolide õppejõudusid.

Korraldajate poolt on välja töötatud järgmine kava:

Esimene päev, 23. IV. 30. a.

I. Kongressi liikmete registreerimine; kongressi avamine; juhataja ja sekretariaadi valimine; tervitused.

II. HSM tööstusliku kutsehariduse poliitika; kutsekoolide lõpetajate edasiharimise võimalusi. Ref. J. Kiivet.

III. Sektsioonide koosolekud:

1. Tööstuskoolide õppekavad. Ref. Th. Ussisoo ja V. Raukas.

2. Tööstusõpilaste koolide aimestik, tunnikava ja õppekavad. Ref. M. Vellema, J. Jack ja pr. Soo.

3. Naiskutsekoolide õppekavad. Ref. prl. Johanson, pr. E. Saral ja pr. A. Varma.

Lõunavaheaeg.

IV. Üldkoosolek:

1. Tööstuslike koolide eriainete õpetajate kutsesaamine. Ref. J. Kiivet.

2. Tööstuslike koolide õpetajate edasiharimine ja töö korraldus. Ref. V. Raukas.

Koosviibimine teel.

Teine päev, 24. IV. 30. a.

V. Üldkoosolek:

1. Eesti keel tööstusliikudes koolides. Ref. õp. Johanson-Jaanson.

2. Matemaatika ja füüsika tööstusliikudes koolides. Ref. M. Vellema.

3. Tehniline joonestamine ja joonistamine tööstusliikudes koolides. Ref. L. Sapotzki, Grimm, Kuusman, Th. Ussisoo, A. Rimmel ja prl. A. Jasmin.

Lõunavaheaeg.

VI. Sektsioonide koosolekud:

1. Töösuse õpetamise laad tööstuskoolide töökodades. Ref. K. Ivask, J. Falkenberg ja K. Karheiding.

2. Vähearvuliste alade küsimus tööstusõpilaste koolides. Ref. J. Käivet.

3. Kooliskäimise sunni küsimus tööstusõpilaste koolides. Ref. M. Vellema.

4. Naiskutsekoolidesse puutuvaid päevaküsimusi. Ref. prl. A. Johanson, prl. Sööt, pr. E. Saral ja pr. A. Varma.

VII. Üldkoosolek:

1. Pedagoogilised ja tehnilised edasiharimise kursused riigi tööstuskoolides. Ref. Th. Ussisoo.

2. Õpilaste isetegevus tööstuskoolides. Ref. M. Vellema.

3. Resolutsioonide hääletamine ja kongressi lõpetamine.

Korraldused kongressi päevaks.

I. Tehnilise sisuga oma- ja välismaa kirjanduse näitus.

II. Soovijaile ekskursioonid.

III. Koosviibimine ühisel teelauas.

Kooliuuenduse näitus.

Möödunud aasta sügisel algatati koolinäituse korraldamise küsimus. Nüüd on selgunud, et ülერიigilisest koolinäitusest laiemas mõttes ei saa vastavate krediitide puudusel asja. Seepärast on jäänud peatuma kitsama, nimelt *kooliuuenduse näituse mõttele*.

Praegu on käsil andmete kogumine ja eksponaatide otsimine näituse jaoks. Eriti tahetakse näitusel valgustada üldõpetuse, daltonplaani, projektide meetodi, pestide, õpilaste omavalitsuse j. t. meetodeid ja süsteeme, (koolifilmide, ekskursioonide j. t. küsimusi). Kokku võttes korraldatav näitus peaks pildi andma sellest, mis pakub meie praegune kooliuuenduse, kuid samal ajal võimaluse

piirides ka näitama, mis mujal maailmas kooliuuenduse alal tehakse. Seepärast on ühendus loodud ka välismaade kooliuuenduse liikumise juhtidega vastavate eksponaatide saamiseks

Näitusega ühtaegu ja seotult korraldatakse kasvatusteaduslik nädal, kuhu peale kodumaa paremate jõudude kutsutakse lektoreiks tuntud kasvatustegelasi välismaalt. Nädala kestes peetakse üldloenguid ja organiseeritakse katse- ning tööühmi, kus harutatakse üksikuid kooliuuenduse meetodeid ja selgitatakse näituse eksponaate.

Kohalikkude näituste korraldamist nii üksikuis koolides kui ka laiemas ulatuses tuleb pidada soovitavaks. Kuid siduvat kava nende korraldamiseks kooliuuenduse näituse komitee ei kavatse anda.

Kooliuuenduse näituse korraldamiseks on väike summa võetud uude riigi eelarvesse. Samal ajal on E. Ö. Liit toetuse saamiseks pöördunud kõigi koolivalitsuste poole.

Näituse eeltöid juhivad praegu E. Ö. Liidu poolt moodustatud komitee koosseisus: juhataja — dir. prl. A. Pedussaar, liikmed — A. Janson, J. Grüntal, J. Rummo.

Kooliuuenduse näituse ja kasvatusteadusliku nädala ajaks on vallitud päevad 12.—26. aug. k. a. (incl.).

Kõigist algatustest ja korraldustest, mis kohtadel kas kohalikkude näituste või kooliuuenduse näituse asjus tehakse, tuleb E. Ö. Liidule tingimata kohe teatada.

Tallinna Õpetajate Seltsi peakoosolek

peeti 24. jaan. k. a. Paistis silma vähene osavõtjate arv — vaevalt 30 inimest, kuna aruande järgi on seltsil 587 liiget.

Koosolek kinnitas aruanded ja eelarved. Endine juhatus valiti tagasi. Seltsi auliikmeks valiti dir. G. Ollik.

Kullamaa Õpetajate Ühingu tegevusest.

Ühing pidas 9. veebruaril peakoosolekut. Osavõtt oli rohke. Harutati koolinäituse korraldamise küsimust ja otsustati näitus korraldada ülekihelkonnaline. Näitusega ühtaegu korraldatakse ka suurem lastepidu, mille ettevalmistamiseks ka valiti toimikond.

Pikemalt võeti sõna hiljuti Koloveres aset leidnud kasvandikkude „mässu“ üle. Jõuti otsusele, et hoiduda tuleks kergel käel sesse asu-

tisse õpilasi saatmast, kuna tagajärgede kasulikkus osutub väga küsitavaks. Koosolek tuuakse aga tarvilikuks lubada õpetajatele ulakate õpilaste karistamiseks vabamaid käsi. Praegune olukord on iseenesest kaasa aidanud Koloveres „mässu“ tekkimiseks. Teatavasti on Koloveres enamgi olnud õpilaste „rahutusi“ õige tühistel põhjustel, kuid tagajärjeks on olnud repressioonid õpetajate suhtes, mis kasvandikkude enesetunnet tlisti on tõstnud.

„Töökooli“ ettevõtet otsustati sellega toetada, et astutakse „Töökooli“ liikmeks ja avatakse kohal koolitarvete komisjoniladu.

Läänemaa Õpetajate Liidu ja Haapsalu Õpetajate Ühingu vahekorra.

Ebamäärase vahekorra loomulikuks muutmise otstarbel on H. Ö. Ü. juhataja ja L. Ö. L. juhataja vahel olnud läbirääkimisi. L. Ö. L. poolt on kõik tehtud, mis võimalik, et saavutada kokkulepet. Viimane sõna on öelda Haapsalu Õpetajate Ühingu. Kuuldavasti kavatses varsti kokku kutsuda H. Ö. Ü. peakoosolek.

Võrumaa matemaatika-õpetajate päev

peeti jaanuari alul Võrus. Osa võttis üle 70 õpetaja. Refereerisid koolin. K. Greenberg — „Matemaatika õpperaamatutest ja ülesannete kogudest“, E. Muuga — „Matemaatika õpetamisest algkoolides uute pedagoogiliste nõuete seisukohalt“, E. Limberg — „individuaalsest meetodist matemaatika õpetamisel ja selle läbiviimisest praegustes oludes“.

Nõupidamine soome keele õpetamise asjus

korraldati jaanuari alul Tartus. Kõnelesid J. Tõnisson, J. Käis ja V. Ernits. Nõupidamisel valiti komisjon, kes töötab välja koosolekul avaldatud mõtete alustel resolutsioonid. Komisjoni liikmeiks valiti prof. J. Mägiste, V. Ernits ja õp. Lehman.

Koolimajade ehitamise määrus.

Riigi Teataja k. a. nr. 11-ndas on avaldatud uus määrus avalikkude algkoolide hoonete ehitamise kohta. Võrreldes senist ja uut määrust paistab silma koondamise ja ehitust odavamaks tegemise joon. Kui õnnestunult see läbi viidud, on mõnes osas küsitav. Nii on aknaklaaside ja põrandapinna vahekord senise 1:5 pealt viidud 1:7 peale, mis pole küllalt ra-

huldav; õpilaste köök-söögituba on viidud kooliteenija kööki j. m. s.

Uuena on määrusse võetud koolimajaseeltsimaja mõte. Kuigi see põhimõte väärib tähelepanu, on üritus kahjuks jäänud äärmiselt puudulikuks ja ebamääraseks. Muu seas määrus jätab lahendamata seltsimaja puhul einelaua küsimuse. Viimane võidakse asetada kas või saali ja muidugi alkoholiliste jookidega, sest maja omaniku-omavalitsuse tegevus pole kitsendatud. Nõnda võidakse peagi teha meil koolimajast-seltsimajast koolimajakõrts.

Paralleelselt kõnesoleva määrusega tuleks maksma panna määrus, mis keelab täielikult alkoholi einelaudade pidamise haridusliku sihiga seltsimajades üldse.

Naisliidu märgukirjad.

Naisliit on pöördunud pikema märgukirjaga Tallinna koolivalitsuse poole, nõudes tervishoiu õpetuse andmist arstikutsega naisõpetajate kätte.

Teine märgukiri on saadetud hariduse- ja sotsiaalministrile. Selles nõutakse kasvatus-teaduse paigutamist sundusliku õppeainena kõigi tütarlaste, samuti ka poeglase kesk-, täiendus- ja kutsekoolide kavva.

„Mäss“ Koloveres hoolekandekoolis.

20. jaan. k. a. tekkis Koloveres hoolekandekoolis omamoodi „kodusõda“. Koolijuhataja Tallinnas olles, katsusid koolis peetavad poisid tungida kooli asjaajaja ruumidesse, kelle vastu neil oli vana viha. Kui viimasel õnnestus põgeneda akna kaudu, siis poisid kindlustasid end magamisruumidesse, ehitades uste ja akende ette barrikaadid. Kuna konstaabel poistest jagu ei saanud, siis alarmeeriti kaitseliit. Viimase võtsid poisid vastu kivirahega, kusjuures üks kaitseliitlane sai peast telliskiviga haavata; poisid aga ei hirmunud õhku lastud püssipaukudestki. Alles peale kesköö saadi poistest jagu. Nendest võeti vahialla 19, kellest hiljem 7 peasiüdlast paigutati Harku koloniasse.

Üleriigiline kirjandusnädal

korraldatakse märtsis Eesti Haridusliidu juhtimisel. Praegu on selleks elavad eeltööd käimas. Nädalateenistusse tahetakse rakendada peale organisatsioonide ringhääling ja ajakirjandus, organiseerida kirjanduse loteriisid ja odavate raamatute müüki jne.

Nädalajuhiks valiti E. ...

Karskus.

Laste karskusvõistluskirjutus

teostub käesoleval aastal 8., 9. ja 10. märtsil. Nagu sellekohasest koolidele saadetud seletuskirjast selgub, võib iga kool võistluse aja valida oma nägemise järgi nimetatud kolme päeva piirides. 8-ndal märtsil kell 19 kõneleb ringhäälingus E. Ö. Liidu k.-toimkonna juhatuse liige J. Elango korraldatavast võistlusest. Võistluse ajaks saadetakse registreeritud koolidele vastavad teemad-küsimused.

Osavõtjaina on registreeritud 219 kooli.

Lootusringide kevadepüha

korraldatakse käesoleval õppeaastal 3. ja 4. mail. Sellekohase loa saamiseks HSM Koolivalitsuselt on E. Ö. Liit samme astunud. Lootusringide kevadepüha puhul toimub ka võistluskirjutuse auhindade ja mälestislehtede jagamine.

Huvitavaid töövõtteid.

Lisaks senistele tunnipreparatsioonidele, meetodilistele nõupidamistele, lugemispaladele, mängudele ja muule materjalile kõlblus- ja karskusküsimustes on ajakiri „Lootusringi Juht“ hakanud avaldama andmeid koolides toimuvast õpilaste isetegevusest, luues ühelt poolt sideme lootusringide ja toimetuse vahel praktiliste-kõlblate ülesannete, lahendamisega, teiselt poolt — võimaldades sidemeid lootusringide vahel üle Eesti ka välismaadega. Peale kirjavahetuse on selleks kooli-ajakirjade vahetamine eriti soodne. Kooli-ajakirjade toimetamise kohta on antud praktilisi-tehnilisi juhatusi, samuti paljundamisvahendite soetamine toimetuse kaudu võimaldatud, nagu „Lootusringi Juhis“ nr. 4 avaldatud.

Alaealiste keeluseaduse kavandi

koostas E. Ö. Liidu k.-toimkond ja saatis Riigikogu karskusrühmale.

Seaduse-eelnõu peamõte on selles, et alkoholsete jookide pakkumine ja joomise võimaldamine alaealistele tuleb tunnistada keelatuks ja teha karistatavaks.

Noorsoo Karskusliidu asemikudekogu

koosolek peeti aastavahetusel Tartus. Koosolek kinnitas tegevuse aruanded ja võt-

tis vastu töökava ühes eelarvega. Vaidlusi tekitas „Kevadiku“ küsimus, sest viimase väljaandmine on seotud puudujääkidega.

Liidu uude juhatusse valiti F. Olup — esimeheks, H. Nisu — abiks, E. Treu — peasekretäriks, G. Kink ja M. Sarv — sekretärideks, H. Anderson — laekuriks ja A. Meil — arhivaariks. Revidentideks valiti V. Ernits, E. Kubjas, H. Mäelo.

Noorsootegelaste kursus.

Aasta vahetusel korraldas Noorsoo Karskusliit Tartus traditsioonilise noorsootegelaste kursuse — arvult neljanda, millest võttis osa 159 noort kõigist kodumaa nurkadest. Kursusel käsitleti peale karskusküsimuse noorsooliikumist, deklamatsiooni, kõnekunsti, ringide tööd ja asjaajamist, koosolekute juhatamist, ühistegevust j. m. Peale muu korraldati näitlik õpiring ja vaidluskoosolek ning mitu ekskursiooni.

Veinivalmistamisest Viljandimaa täienduskoolides.

Möödunud aastal ilmusid ajakirjanduses üllatavad teated Viljandimaa Koolivalitsuse poolt korraldatud ametlikust koosolekust, kus haridusosakonna juhataja H. Lauri oli soovitanud *alkoholiga laua katmise ja veini valmistamise õpetamist täienduskoolides*.

Käesoleva ajani ei ole need teated leidnud ümberlöökkamist. Veel enam: Õpetajate Liitu on saabunud andmeid, mis neid teateid ühemeelselt kinnitavad. Asi pole piirdunud ainult soovitamisega, vaid mõned täienduskoolide juhatajad on esinenud koguni ülevaadega oma viljakast tegevusest sel alal.

Et koosolek oli just õppekavade harutamiseks määratud ja koolivalitsuse juhataja seisukoht ja soovitus õpetajaile on obligatoorne, siis on õpetajad pandud raskesse seisukorda: kui täidavad ülemuse käsku, siis tuleb kool rakendada kõrtsikultuuri teenistusse; jätad käsu täitmata, võid lennata kohalt, (sest õpetajate vallandamine on nüüd moes).

Sellele küsimusele Eesti Õpetajate Liidu juhatus pikemas märgukirjas juhtis HSM Koolivalitsuse tähelepanu, paludes samme astuda säärase antipedagoogiliste nähtuste kõrvaldamiseks meie koolielust.

Aruanne rahvapäraste taimenimede kogumisest.

Kirjakeel tungib peale igal teadusealal suure jõuga ja hävitab hoolimatult rahvapärasuse mõtete väljendamises. Kool ühtlustab keelt, kirjandus aitab sellele kaasa ja kogu nähete sõnastus muutub aegamööda ühetaoliseks, raamatuliseks, milles põlissõnad vahelduvad aina kunstlikult loodud sõnadega. Nii-sugust teed käib ka rahvapäraste taimenimede tarvitamine, sest kui mõnikümmend aastat varemalt tunti veel igalpool mitmesuguseid kohalikke nimetusi, kui vanemad inimesed tunnevad neid ka praegugi, ei tunne neid enam nooremad, eriti need, kes käinud eesti koolis, kus harilikumad taimed, mis ümbritsevad kodu ja kooli, tarvitatakse vaid kirjakeelse üldnimetuse järele.

Viimane aeg on siingi päästa sellest omapärasest vanavarast, mis veel päästa võimalik. Seda päästmist on toetanud agaralt mitmed asjaast-huvitatud ja on saatnud mulle rahvapäraseid taimenimesid, samuti ka taimede tarvitamise seletusi (arstirohuna, värvainena, nõidusvahendina, või külvi-, künniaja teatajana, viljasaagi jne. enpustajana j. m.). Eri-list tänu väärivad teadete saatmise eest järgmised isikud ning koolid: Kloodi kool õp. A. Schneider ja 7 õpilast, E. Saalverk Kurnalt, M. Miikk Kuresaarest, A. Tiitsmaa Lääne-maalt, P. Rummo Kehtnast, Vent Rõugest, V. Lao Haapsalust, J. Sultson Rāpinast 2 korda, M. Eisenschmidt Urvastest, J. Samuel-Kruut Valastest, L. Oskar Viljandist, L. Einlov Ha-

gerist, Luigelaht Võõpsust, M. Kravtsov Tapurlast, G. Aru Kundast, A. Johanson Tarvastust, H. Flink Venerest, P. ja L. Kure Kastre Kivissaarest, M. Vilberg Saunjust, V. Schmidt Mihklist 3 k., P. Kochitsky Sauelt, E. Viirok Antslast ja Sõrvest, G. Viljond Kohtla-Järvest 2 k., M. Rāimtal Kullamaalt, Agn. Thar Hallistest, M. Sild Avimurmest 5 k., M. Roosvald Tudulinnast, G. Tikerpuu Pühalepast, J. Jürgenson Koselt, Eerik Sitz Martnast 2 k., dr. E. Lepik Viidumäelt, K. Pehkman Tartust, A. Jaanits Tartust, G. Rānk Karjast, J. Karma Palamuselt, J. Ōunapuu Palverest, Anija kool õp. R. Kānd ja 16 õpilast, Ed. Kaasik Jõelehtmest 3 k., Virumaa Rahvaülikooli õpilased 1925. ja 1926. aastal, H. Freimann Amblast, Vārška kool Setumaalt, õp. J. Hanson ja õpilased, Jõhvi gümnaasium õp. J. Erm ja 17 õpilast, Narva-Jõesuu kool õp. H. Kalmo ja 16 õpilast, Rootsiküla kool õp. Ed. Hōbenik ja 19 õpilast, Kohtla-Järve kool õp. A. Eero ja 29 õpilast, Albu kool õp. J. Raudsepp ja 20 õpilast, Silla kool Kullamaalt õp. J. Uustalu ja 22 õpilast, Valtu kool õp. J. Sülla ja 16 õpilast, L. Lutsberg Valtust, Falk Tartust. Üldse oli 1. veebr. 1930. a. mu kogus 23.839 nimesedelit ja 4562 seletust taimede käsitamise üle vanemal ajal. Lisa oodatakse endistelt saatjatelt, samuti loodetakse uusi saatjaid. Lākitada aadressil: Tartu, Kastani tēn. 119.

Dr. G. Vilberg.

Uusi raamatuid.

A. Oengo-Johanson. Tallinna laht ja sadam. Liikuv lugemik. Seeria „Tallinna“. Raamatu saatesõnast loeme: „Kodu lähema ja kaugema ümbruse tundmaõppimine on algkooli tööviisi peanõudeid. Üldõpetuslik tööviis rakendab selle sihi saavutamisele kõik õppeained, nõudes ka emakeele lugemisaime vastavust läbitõötatud asialadele. Samuti nõuavad uuemad töövõtted kirjandust, mis võimaldaks õpilasele peale aine vaateõpetuslikku läbitõötamist süvendada ja täiendada oma elamusi ja teadmisi iseseisvalt, — ilukirjanduslikke kui ka lastekohaselt kirjutatud populaar-teaduslikke palu“.

„Kāesolev raamat ilmub seeria sissejuhatava osana. Siia on paigutatud mõndagi me-

rest laevadest, meremēeste elust ja sadamast, mis tavaliselt harva on tulnud käsitlemisele meie algkoolides, mida aga meie arvates võiks teada iga algkooli õpilane mereäärses linnas. Raamatus esinevad isikud, samuti ka väike sündmustik ei ole mõeldud ilukirjanduslikult. See on põimitud siia vaid aine elustamiseks“.

Johannes Semper. André Gide'i stiili struktuur. Akadeemilise Kirjandusühingu toimetused VII. Ak. K.-üh. kirjastus, Tartu, 1929. a. Hind 150 s.

E. T. Hoffmann. Vanna. L. U. B. nr. 107. K.-ü. „Loodus“, Tartu, 1930. a. Hind 25 s.

H. G. Mells. Mees, kes võis teha imet. L. U. B. nr. 108. K.-ü. „Loodus“,

Tartus, 1930. a. Hind 25 s.

Jules Barbey d'Aurevilly. Önn roim as. L. U. B. nr. 109. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 25 s.

Jack London. Valge vaikus. L. U. B. nr. 110. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 25 s.

Guy de Maupassant. Õeksed Rondo. L. U. B. nr. 111. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 25 s.

H. Riikoja — J. Veski. „Eestikeelseid zooloogilisi oskussõnu“. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 8 kr.

Sõnastikku on võetud eeskätt üldzooloogilised oskussõnad. Siin ei puudu aga ka erilised võrdlev-anatoomilised, embrüoloogilised, ökoloogilised ja teiste zooloogia eriharude ning isegi looduseteaduse naaberharude oskussõnad, peamiselt säärased, milledega üldzooloogia-kursuse ettekandmisel kokku tuli puutada. On ka reale üldmõistetele ja sõnadele, millest puudus tundus, vastavad eestikeelsed tõlked soetatud.

See on hädavajalik käsiraamat loodusloo õpetajatele, üliõpilastele ja kõigile loodusteaduse sõpradele.

Koidula kirjad omakseile. Toimetanud Edith Rosenthal-Lipp. 540 lhk., piltidega, hind 6 kr. 50 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Meie suuremämõjulise lauliku ellu vaate võimaldamiseks ja toleaegse aja iseloomustamiseks on seega siis ilmunud suur kogu Lydia Koidula kirju, mis pärit 1873.—1886. a. A. Kalda „Tähelelennuga“ koos aitab see teos mõista Koidula elusaatus. Raamatut kaunistavad pildid ja lõppu on lisatud register, mis võimaldab leida isikuid, kohti ja kirjades esinevaid küsimusi.

Prof. Zebelev. Aleksander Suur. Elulugu. Tõlkinud R. Kleis. 140 lhk., hind 1 kr. 75 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Kui on ajaloos kangelasi, tuleb Aleksandrit vastuvaidlemata arvata nende hulka. Kui ajaloo-protsessis inimese isik omab tähendust, kuulub Aleksandri ajaloos tähtsamaid osi. Vähe leidub mehi, kellest oleks säilinud nii suur kuulsus nii Euroopas kui Eel-Aasias, nagu selle on omandanud Aleksander. Oma võitute ja vallutustega andis Aleksander kogu maailmale uue ilme, rajades aluse sellele, mis lõpuks teostus kõigist takistustest hoolimata — Euroopa omandamisega. Selle suure elu saladuse avastab *tervõrkalises* teo

ses: Aleksandri ajal armastati väga *kõnesid*, tema ise eelistas *tegusid*; tema ajal kaheldi alati ja kõiges, tema uskus aga oma missiooni. Ning seepärast saatis ta korda rohkem kui ükski teine.

Eesti nüüdislühirika. Koostanud *Gustav Suits*.

Sissejuhatava kokkuvõttega ja autorite piltidega. 288 lhk., hind broš. 3 kr. 50 s., iluköites 4 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Valik sisaldab iseloomulikuma osa eesti uuemast luulest, esitades järgmisi autoreid: E. Enno, G. Suits, V. Ridala, M. Under, A. Adson, J. Barbarus, H. Visnapuu, A. Alle, J. Kärner, J. Semper, V. Adams, E. Hiir, J. Schütz.

Eesti raamatute üldnimestik 1924.—1928. 554 lhk., hind 8 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi väljaanne.

Nimestikku on võetud kõik trükitooted, mis ilmunud 1924.—1928. a. vahemail ja mille suurus üle ½ trükipoogna: täh., kõik raamatud, brošüürid, ajakirjad, ajalehe aastakäigud, kuid ka noodid ja kaardid. Nimestik on korraldatud ajalises järjekorras kuude kaupa, lõpus on toodud autorite register, mis võimaldab alati trükitoote ülesleidmise nimestikus. See on esimene sellesarnane täielik teos Eestis.

Reed Morn. Kastreerit elu. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a. Hind 4 kr. 40 s.

„Kastreerit elu“ on eesti kirjanduses täiesti eriuimeline raamat — romaan, kus sündmustik puudub peaaegu täiesti. Ent siiski pakub see teos igale vaimuinimesele võrratut kunstilist naudingut. Kogu töö on rida introspektiivseid vaatlusi ning meeolukirjelusi. Tegevustik areneb välisilmast eraldatud vangla miljöös, kus inimesed omandavad aastate jooksul uued mõtted, uued harjumused ning elukäsituse. Reed Morn on kirjanikpsühhoanalüütik ja ta teos on tulvil täis peenepeni filosoofilisi ning psühholoogilisi tähelepanekuid. Andreas Orpus, romaani kangelane, näeb elu ning teda ümbritsevaid inimesi karge intellektuaalsuse spektris, jo kohati mõjuvad need vaatlused lugejasse otse strindbergliku painajalikkusega.

Vanglas olles tekib Orpusel kirjavahetus *Ilma Randeriga*, „merisilmse tütarlapsena“, sümpaatliku naisekujuga, „kelle äratanud elule armastus altruistlikus mõttes — inimarmastus“. Nende vahetõrja mõjustab aga algusest peale kaugseromantika, illusioon, ning kui Orpus lõpuks vabaneb vanglast ja üles otsib *Ilma Randeri*, siis on kadunud aluspind

nende vahekorral, nad ei oska enam teineteisesse suhtuda ning nad lahkuvad — üks valib endale öekutse, teine rändab ära Aafrikasse.

Reed Morni sulest on juba varemini ilmunud „Andekas parasit“ (1927. a.), millele osaks sai palju kiitvaid arvustusi ja mis püsib veel tänini väga loetava raamatuna.

K. A. Hindrey. „Minu elukroonika III“. Hind 5 kr. broš., 5 kr. 80 s. iluköites.

„Minu elukroonika III“, kirjutatud K. A. Hindrey'le omase terava tähelepanuga ja huvitavalt, sisaldab palju kultuuriloolist materjali. Siin leiavad käsitlust eesti seltskond Peterburis läinud sajandi lõpul, õpilaskond Stieglitsi juures, Akadeemias. Lätlased Purvit, Rosental, Walter, Sarin etc. Riia eesti „Üliõpilaskond“, „Vironia“ asutamine, Kitzberg Riias, Riia eesti seltskond, Tartu, „Postimees“, Tõnisson, Kallas, Sööt; kitsaroolise ehitamine; München, liivlaste laud, Müncheni kunstilm tema õitseajal jne.

K. A. Hindrey. „Kongosõit“. K. o. ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a. Hind 3 kr. 80 s.

„Kongosõit“ on huvitavamaid reisikirjeldusi meie kirjanduses — seda tagab juba autori nimi. Ta vestab siin kanaarialindudest, ahvidest, rohtlaane tulemerest, mustast politseist, neegri hammustusest, mustade arhitektuurist, telefonitrummidest ja muist asjust nii haaravalt ja huvitavalt, et ei saa panna raamatut käest lõpuni lugemata.

Guy de Maupassant. „Vee pääl“. Tõlkinud E. Roost ja Joh. Aavik, 200 lk., hind 3 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Joh. Aavik kirjutab eluloolises ülevaates: „Mis puutub käesolevasse raamatusse „Vee pääl“, siis on see üks Maupassant'i viimseid teoseid, kirjutatud a. 1887, ja ilmunud a. 1888. See on ühtlasi üks ta isiklikemaid, sisaldades kõige rohkem ja kõige tihedamalt ta omi mõtteid ja tunnelmaid, mis juba sellal olid pessii-

mistlikud ja katastroofiliseks edeneva vaimuhaiguse tõttu. Stiililt on see vahest M. peenim ja hiilgavaim raamat, kus autori stiil, see nii lihtne, nii selge ja läbipaistev ja plastiline, aga ometi tundeline, närvlik ja paiguti eksalteerunud M. stiil, nii iseloomuliselt prantsuslik ja nii isikupäraselt maupassant'lik ühtlasi, on saavutanud oma kõige kirkastunuma kristalliseerumise.“

Raamat on varustatud Maupassant'i elulooga, raskemate kohtade kommentaaridena, uuemate sõnade seletustega ja teoses kirjeldatud meresõidu kaardiga.

J. V. Lehtonen. Victor Hugo. Tõlk. Fr. Tuglas. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus. 186 lk., heal paberil, illustratsioonidega, broš. 1 kr. 75 s.

Eesti Kirjanduse Selts on teinud enese ülesandeks anda välja mahukama valiku suurmeeste elulugusid; kirjutatud üldloetavalt peavad nad andma asjatundliku kujutise isiku elust. Selle aastate kestel avaldatava rea esimesena pääsukesena ilmus romantikute esivõitleja Victor Hugo elukujutus.

Teos, jälgides Hugo saatust, kajastab tugeval määral vastavat aega nii vaimuelult kui ka poliitiliselt puhanguilt. Hugo pikk eluiga (1802—1881) ühendas teda Napoleon I kangelasajajärguga ning üle mitmete revolutsioonide ja vasturevolutsioonide viis välja Napoleon III languseni ja võimu ümberkorraldamiseni Euroopas. Hugo elu on ühtlasi ka romantismi võidukäik ning selle üleminek realismi ja naturalismi. Nii siis koondub Victor Hugo eluloo lehekülgedele Euroopa olulisemaid eluavaldusi XIX sajandil. Teiseks avab teos vaate Victor Hugo kirjanduslikule loomingle: lugeja saab tuttavaks suure kirjaniku toodanguga ning omandab orienteerumiseks kriteeriume. Ning kolmandaks kergib silma ette suure eluvõitleja kuju, kes üle raskuste ja takistuste suudab jõuda ikkagi võiduni.

**Kasvatuse ja teiste Eestis ilmuvalte tähtsamate
ajakirjade ja ajalehtede tellimisi ja kuulutusi
võtab vastu**

K-ü. „Rahvaülikooli“ raamatukauplus

Tallinnas, Harju tn. 48, endis majas.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Raekoja plats 22. Tel. 4-63.

Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2,50 kr., üksiknumber 10 s.

Vastutav toimetaja: Ernst Martinson.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit.

Üheski koolis ja raamatukogus ei tohi puudu- da Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel ilmunud **noorsooraamatud.**

JUTUKIRJASTIK.

Nr. 1.	Ch. Dickens: <i>Kilk koldel</i> . trükk otsas	Hind 100 s.
Nr. 2.	Jack London: <i>Põlev laev</i> . " " "	" 25 "
Nr. 3.	K. Hänninen: <i>Jäämere kangelane</i> trükk otsas	" 100 "
Nr. 4.	J. Parijõgi: <i>Laevapoisi päevilt</i> trk. otsas	" 100 "
Nr. 5.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader tap- pis rebase</i>	" 25 "
Nr. 6.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader pääs- tis sõjaväe</i>	" 25 "
Nr. 7.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader val- lutas Saragossa</i>	" 25 "
Nr. 8.	A. Conan Doyle: <i>Lugu üheksast preisi ratsaväelasest</i>	" 25 "
Nr. 9.	A. Conan Doyle: <i>Brigaderi viimne seik- lus</i>	" 25 "
Nr. 10.	Anna Brigader: <i>Pöialpoiss</i>	" 50 "
Nr. 11.	Jack London: <i>Pagan Otoo</i>	" 25 "
Nr. 12.	A. Chamisso: <i>Peeter Chlemüil</i>	" 50 "
Nr. 13.	Anni Swan: <i>Olli elukool</i>	" 150 "
Nr. 14.	J. Akuraters: <i>Sulaspoisi suvi</i>	" 75 "

REISIVESTETE KIRJASTIK.

Nr. 1.	J. Parijõgi: <i>Soome</i>	Hind 75 s.
Nr. 2.	J. Parijõgi: <i>Kevad kutsub</i>	" 100 "

POPULAARTEADUSLIK KIRJASTIK.

Nr. 1.	Sven Hedin: <i>Uue maailma avastuslugu</i>	Hind 75 s.
Nr. 2.	M. Laarman: <i>Puulõige</i>	" 150 "

ELULOOKIRJASTIK.

Nr. 1.	M. Laarmann: <i>Tizian</i>	Hind 25 s.
Nr. 2.	M. Laarman: <i>Rembrandt</i>	" 25 "
Nr. 3.	E. Martinson: <i>Beethoven</i>	" 50 "

„NOORUSMAA“ ALBUMID.

„Noorusmaa“ jõulualbum 1925. a.	Hind 30 s.
„Noorusmaa“ almanak I	" 100 "

„NOORUSMAA“ AASTAKÄIGUD.

„Noorusmaa“ 1926. aastakäik I pool	Hind 100 s.
" 1926. " II "	" 200 s.
" 1927. " I "	" 200 s.
" 1927. " II "	" 200 s.
" 1928. aastakäik	" 250 s.

L a d u: Tallinna, Rataskaevu 22. Telef. 14-63.

3
Koolitarvete- ja Kirjastusühing

➔ „TÖÖKOOL“ ➔

Tallinnas, Rataskaevu 22, telefon 32-14.

Miks ostate omad koolitarbed erakauplustest, kuna selleks on olemas õpetajaskonna enda ühistegeline ettevõte. ?

Kk-ü. „Töökool“ varustab Teid ja Teie kooli kõigi tarvisminevate koolitarvete, raamatute ja õppeabinõudega.

Kk-ü. „Töökool“ on asutatud õpet. üldkongressi otsuse põhjal, mille tõttu iga õpetaja kohus oleks tema tegevust toetada ja sellest osa võtta.

Kk-ü. „Töökooli“ osamaks on ainult 10 krooni ja sisseastumismaks 1 kr. 25 senti. Loodame, et Teie selle summa juba lähemal ajal meie posti jooksvale arvele nr. 34 tasute ja meile oma liikmeksastumisest teatate.

Lootes Teie tellimistele ja kaastegevusele, oleme alati Teie teenistuses

Kk-ü. „TÖÖKOOL“.

LOOTUSRINGI JUHT

ilmub E. Õ. Liidu väljaandel karskuskasvatustöö häälekandjana 1929-30. õppeaastal 6 numbrit.

LOOTUSRINGI JUHT

tahab pöörduda tähelepanu karskuskasvatustöö põhimõtteliste küsimuste selgitamisele ja pakkuda õpetajale ja lootusringide tegelikele juhatajale mitmesuguseid tegevusjuhiseid, kavu, näiteid, teateid ja materjale.

LOOTUSRINGI JUHI

kaastöölisteks on meie paremad koolikarskustöö tundjad ja sõbrad.

LOOTUSRINGI JUHT

maksab ainult 50 senti aastas, üksiknumber 10 senti. Tellimisi võtavad vastu kõik potiasutised.

Toimetuse ja talituse aadress:

TALLINNA, RATASKAEVU 22., TELEFON 14-63.